

"SAA HALATA"

Vankilan perhetyö - vankiperheiden puolesta

Pia Pellonpää
Sanna-Kaisa Peräinen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2013

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) PELLONPÄÄ, Pia PERÄINEN, Sanna-Kaisa	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 14.03.2013
	Sivumäärä 70 + 20	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi "SAA HALATA" - Vankilan perhetyö - vankiperheiden puolesta		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) TAPANINEN, Eero		
Toimeksiantaja(t) Kriminaalihuollon tukisäätiö, lapsi- ja perhetyön koordinaattori Tarja Sassi		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön aiheena on vankilan perhetyö, jota on käsitelty perheen ja lapsen näkökulmasta. Vankilan perhetyö on Suomessa tällä hetkellä alkutekijöissään ja sitä pyritään kehittämään lapsiystävällisempään suuntaan. Tästä syystä aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Aiheesta on tehty suhteellisen vähän aiempaa tutkimusta, mikä antaa työlle myös uutuusarvoa. Aihe rajattiin koskemaan perhettä ja lasta, koska siitä näkökulmasta aihetta on vielä vähemmän tutkittu. Työn toimeksiantajana toimii Kriminaalihuollon tukisäätiön (Krits) lapsi- ja perhetyön koordinaattori Tarja Sassi.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitä on vankilan perhetyö ja miten vankiperheet sen kokevat. Tutkimus on muodoltaan kvalitatiivinen ja menetelmänä on käytetty sähköpostikyselyä. Tutkimukseen osallistui sekä vankiperheitä että alan asiantuntijoita, joille lähetettiin sähköpostitse kyselylomake. Tulokset analysoitiin käyttämällä teemoittelua.</p> <p>Vankilan perhetyöhön kuuluu tapaamis- ja yhteydenpitokäytännöt, yksilö- ja ryhmätyö sekä yhteistyö muiden viranomaisten kanssa. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että vankilan perhetyössä on Suomessa vielä paljon kehitettävää, vaikka parempaan suuntaan onkin menty. Tuloksista kävi ilmi, että laitosten välillä on suuria eroja tapaamiskäytännöissä, lapsiystävällisyydessä ja perhetyön toteuttamisessa, avolaitoksiin oltiin yleisesti tyytyväisempiä kuin suljettuihin vankiloihin. Perheet pitävät tärkeänä lapsen ja vankeudessa olevan vanhemman välisen suhteen säilymistä, ja tapaamisten lisäksi toivottaisiin myös muita perhetyön muotoja. Parisuhteen hoitaminen koettiin ongelmallisena. Perhetyön kehittämisen kannalta vankiloihin ja rikosseuraamusalueille olisi tärkeää saada perhetyön erityisohjaajia. Rikosseuraamuslaitoksen tulevat lapsi- ja perhetyön linjaukset tekevät perhetyön kehittämisestä entistä ajankohtaisempaa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) vankila, perhetyö, perhe, lapsi, vanhempi-lapsisuhde, vanhemmuus, yhteydenpito		
Muut tiedot		

Author(s) PELLONPÄÄ, Pia PERÄINEN, Sanna-Kaisa	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 14032013
	Pages 70 + 20	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title "PERMISSION TO HUG", prisons familywork - on behalf of prison families		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) TAPANINEN, Eero		
Assigned by Kriminaalihuollon tukisäätiö, (The Support Foundation of Probation and After-Care) Tarja Sassi, Coordinator of Child and Family Work		
Abstract <p>This thesis discussed family work in prisons, especially from the point of view of the family and child. Prison family work in Finland is in its infancy at the moment, and the aim is to develop it to a more child-friendly direction. This is why the topic of this thesis is important and of some current interest.</p> <p>Relatively few earlier studies have been conducted on this topic, which gives some novelty value to this work. The topic was limited to the family and child, because this point of view has quite rarely been taken in research. This thesis was assigned by Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits), (The Support Foundation of Probation and After-Care) Tarja Sassi, Coordinator of Child and Family Work.</p> <p>The purpose of this thesis was to study the nature of prisons' family work, and how families experience it. The study had a qualitative research approach and the method of data collection was an e-mail survey. Families and experts participated in the study, and the questionnaires were sent to them via e-mail. The results of the study were analyzed by using themes.</p> <p>Prison family work includes meeting and communication policies, individual- and group work and also cooperation with other authorities. The results showed that prison family work in Finland still needs a great deal of improvement although some progress has already been made. The results also showed that there were great differences between open prisons and closed prisons especially with regard to meeting policies, child-friendliness and in the ways family work was implemented. The families were generally more satisfied with open prisons than closed prisons. The families thought that it was important to maintain the relationship between the child and the captive parent, and they also hoped for other forms of family work than meetings. Furthermore, taking care of intimate relationships was experienced difficult.</p> <p>With regard to the development of family work, it would be important to have more employees specialized in family work in prisons and criminal sanctions facilities. The development of prison family work is going to be of an even greater current interest when the new definitions of policy are published by the criminal sanctions agency.</p>		
Keywords Prison, family work, family, child, parenthood, parent-child relationship, communication		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 VANKIEN SOSIAALISET SUHTEET	5
2.1 Vankien lapset	6
2.2 Vankien puoliset	7
3 SUOMEN RIKOSSEURAAMUSALUEET JA VANKILAT	8
4 VANKILOIDEN YHTEYDENPITOMENETELMÄT JA	11
TAPAAMISKÄYTÄNNÖT	11
5 PERHEEN JA VANHEMPIEN MERKITYS LAPSEN KASVULLE JA	14
KEHITYKSELLE	14
5.1 Kiintymyssuhde	14
5.2 Vanhemman vankeus - perheen kriisi	16
5.3 Äidin vankeus lapsen näkökulmasta	17
5.4 Isän vankeus lapsen näkökulmasta	17
5.5 Vanhemman vankeus ja lapsen ongelmat	18
6 VANKILAN PERHETYÖ	19
6.1 Taustaa	20
6.2 Perhetyön tavoitteet	22
6.3 Perhetyön suunnittelu	22
6.4 Perhetyötä tekevä henkilöstö	23
6.5 Perhetyö muiden Pohjoismaiden vankeinhoidossa	27
7 KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET JA LAINSÄÄDÄNTÖ	28
7.1 Ihmisoikeudet	29
7.2 Lasten oikeudet	29
7.3 Suomen perustuslaki	31
7.4 Lastensuojelulaki	31
7.5 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	32
7.6 Vankeinhoidon kansainväliset sopimukset	32
7.7 Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteet	33
8 KÄYTÄNNÖN PERHETYÖ	34
8.1 Perhetyön muotoja	34
8.1.1 Yksilötyö ja työskentely yhden perheen kanssa	35
8.1.2 Verkostotyö	35

8.1.3 Perhekuntoutus	35
8.1.4 Toimintaryhmät, -ohjelmat ja – projektit	37
9 VANKILAN PERHETYÖN KEHITTÄMINEN	37
9.1 Koko rangaistusprosessin kattava tuki	39
9.2 Parempi tietopohja vankien lapsista	40
9.3 Yhteydenpito	40
9.4 Vankilan henkilöstön koulutus	41
9.5 Vankilan perhetyön ohjeistus ja kehittämismahdollisuudet	41
10 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	43
10.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävät.....	44
10.2 Tutkimusmenetelmä.....	44
10.3 Kyselyiden toteutus	44
10.4 Kyselyaineiston analysointi	46
10.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	47
11 TUTKIMUSTULOKSET	50
11.1 Vankiperheet.....	50
11.2 Asiantuntijat.....	55
12 TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU.....	61
13 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	65
14 POHDINTA.....	67
LÄHTEET.....	71
LIITTEET.....	76
Liite 1. Lapsiasianeuvottelukunnan aloite vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta.....	76
Liite 2. Portti vapauteen -keskustelupalstan ilmoitus.....	82
Liite 3. Haastattelukysymykset läheisille.....	83
Liite 4. Haastattelukysymykset asiantuntijoille	85
Liite 5. Haastattelukysymykset psykologille	86
Liite 6. Haastattelukysymykset lapsiasianeuvottelukunnan ylitarkastajalle	87
Liite 7. Haastattelukysymykset Tarja Sassille.....	88
Liite 8. Kysely isä lapsi –päivästä.....	89
Liite 9. Tiivistelmä avovankilan isä lapsi-päivän palautekyselyistä.....	92
Liite 10. Tiivistelmä suljetun vankilan isä lapsi -päivän palautekyselyistä	94

1 JOHDANTO

Vankeus koskettaa arvioilta jopa 55 000 vangeille läheistä ihmistä päivittäin, joista 12 500 on lapsia. Heistä noin 8000 on alaikäisiä. (Ryynänen & Suomela 2011.) Rangaistusta ei siis saa ainoastaan tuomittu itse, vaan siitä kärsii myös monet rikokseen syyttömät uhrin - vangittujen perheet. Usein ei tulla ajatelleeksi, että monet vangit ovat myös jonkun äitejä, isiä ja puolisoita. Helposti saatetaan ajatella, että mokattuaan ja tuomion saatuaan vanki menettää oikeutensa myös lapsiinsa ja perheeseensä. Mutta onko oikein, että myös rikokseen syytön lapsi menettää oikeutensa omaan vanhempansa?

Suomessa vankilan perhetyö sekä lasten ja perheiden tilanteen huomioiminen on vielä alkuvaiheessa. Vankilan turvallisuustasosta ja käytännöistä riippuen lapsi ei välttämättä pääse edes koskettamaan omaa vanhempansa, vaan tapaamiset tapahtuvat pleksin takaa. Joissakin vankiloissa taas tilanne on hieman parempi, sillä perhetapaamistiloissa lapsen on mahdollista koskettaa vanhempansa ja vaikka halata tätä. Vuonna 2011 lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula teki aloitteen vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta. Vankilan perhetyön kehittäminen on siis tarpeellista ja ajankohtaista. Muutosta tarvitaan niin rikosseuraamusalalla, vankiloiden käytännöissä kuin ihmisten asenteissa. Aiheesta on melko vähän aiempaa tutkimusta, ja se on keskittynyt enimmäkseen vangin tai vanhemman näkökulmaan. Haluamme opinnäytetyöllämme tuoda esiin lapsen ja perheen näkökulmaa, herättää kiinnostusta tätä tärkeää aihetta kohtaan ja nostaa sitä julkiseen keskusteluun.

Opinnäytetyömme käsittelee vankilan perhetyötä ja vanhemman vankeusrangaistusta erityisesti perheen ja lapsen näkökulmasta. Työmme toimeksiantajana toimii Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perhetyön koordinaattori Tarja Sassi. Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää mitä on vankilan perhetyö ja miten vankiperheet sen kokevat. Työmme teoria-osuudessa käsittelemme vankien sosiaalisia suhteita, vanhempien ja perheen merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle sekä vankeuden vaikutuksia perheelle. Käsittelemme myös vankilan perhetyötä; sen taustaa, siihen liittyvää lainsäädäntöä, sisältöä ja kehittämistä.

Teoria-osuuteen perehtyessämme tutkimustehtäviksemme muodostui: selvittää mil-laista työtä vankiloissa tehdään perheiden kanssa, miten perheet kokevat vankilan perhetyön, miten lasten oikeudet ja etu on huomioitu vankilan perhetyössä ja miten vankilan perhetyötä tulisi kehittää, jotta se parhaiten palvelisi lapsen etua. Tutkimus-tehtäviin lähdettiin hakemaan vastauksia sähköpostikyselyn avulla, joka lähetettiin sekä vankiperheille että työelämän asiantuntijoille. Kysely toteutettiin sähköisinä yksilökyselyinä, jolloin haastateltavien yksilölliset kokemukset oli mahdollista saada selkeästi esiin. Opinnäytetyöllämme haluamme myös saada näiden unohdettujen osapuolten äänen kuuluviin.

2 VANKIEN SOSIAALISET SUHTEET

Rikosseuraamuslaitoksen tilaston mukaan vuonna 2012 kaikkien vankien keskivankiluku oli yhteensä 3 306. Naisvankien kokonaismäärä vuonna 2012 oli 221. (Rikosseuraamusasiakkaat 2012.) Rikosseuraamuslaitoksen tietojen mukaan vuonna 2011 keskivankiluku on ollut hieman matalampi 3 262, joten pientä kasvua on tapahtunut vuoden aikana. Suomessa vankiluku on kuitenkin edelleen Euroopan pienimpiä. Pohjoismaissa vankiluku on noin samaa luokkaa kuin Suomessa, kun taas Yhdysvalloissa ja Venäjällä vankeja on suhteellisesti noin 10 kertaa enemmän kuin Suomessa. Elin-kautisvankeja vuoden 2011 lopussa oli 175 ja nuoria alle 21-vuotiaita oli päivittäin keskimäärin 80. Tutkintavankeja vuonna 2011 oli päivittäin noin 598. Naisvankien määrä vuonna 2011 oli keskimäärin 234 päivässä. (Vangit 2012.)

Vankien keski-ikä, niin mies- kuin naisvangeilla sijoittuu 30-39 vuoden välille. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2011.) Useat vangeista ovat siis siinä ikäryhmässä, jolla yleensä on alaikäisiä lapsia. On tutkittu, että alaikäisiä lapsia on yli kolmanneksella vangeista. (Sassi & Huhtimo 2006, 4.) Rikosseuraamusviraston asettaman työryhmän (2002) tehtävänä olikin selvittää, kuinka vankeinhoidossa voidaan edistää vankien ja heidän perheidensä suhteita. Nykyään on alettu kiinnittää huomiota perhetyön vaikutukseen vangin kuntoutuksessa, sen on nähty vaikuttavan muun muassa vangin yhteiskuntaan sijoittumisessa (Sassi 2012, 1).

Vangin ja perheen yhteydenpito on siis havaittu vangin kuntoutumista tukevaksi ja yhteiskuntaan paluuta edistäväksi. Mutta hyödyt ulottuvat suuresti myös muurin toiselle puolelle; lasten kehityksen ja identiteetin kannalta on merkityksellistä, että suhde vankilassa olevaan vanhempaan säilyy. Tapaamiset ovat niin vangille kuin lapselle tärkeitä. Mikäli yhteydenpitoa ei ole, on vaarana että lapsen ja vanhemman välinen suhde vieraantuu, mikä taas vaarantaa lapsen kehityksen. (Sassi & Huhtimo 2006, 22.)

2.1 Vankien lapset

Kuten aiemmasta kävi ilmi, kun henkilö tuomitaan rikoksesta vankeusrangaistukseen, se ei monessakaan tapauksessa kosketa ainoastaan häntä itseään. Siviilissä elävät läheiset usein kokevat kärsivänsä osan läheisensä rangaistuksesta. Läheisiin lukeutuu muun muassa puoliso, lapset, vanhemmat, sisarukset sekä ystävät. Vankeusrangaistuksen on arvioitu koskettavan jopa 55 500 tuomitulle läheistä ihmistä päivittäin (Ryynänen & Suomela 2011, 55). Usein vankeusrangaistus mullistaa kuitenkin eniten tuomitun puolison ja lasten elämää.

Tarkkaa tilastoa vankien lapsista ei ole olemassa. Lapsiasianeuvottelukunnan aloitteessa(2011)(Liite 1.) vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta, olikin ensimmäisenä kohtana mainittu paremman tietopohjan saaminen vankien lapsista. Aloitteessa mainittiin vangin huollettavien alaikäisten lasten määrän, iän, sukupuolen sekä asuinalueen kirjaaminen. Lapsiasianeuvottelukunta painotti myös vankien lasten lukumäärästä tehtävää kokonaisselvitystä, jonka avulla kuva lasten tilanteesta selkiytyisi.(Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

Rikosseuraamuslaitoksen vastauksessa lapsiasianeuvottelukunnan aloitteeseen mainitaan tämän johtuvan henkilötietojen käsittelyyn rangaistusten täytäntöönpanossa liittyvästä laista. Lain mukaan Rikosseuraamuslaitoksen rekisteriin ei voida kirjata toista henkilöä koskevia tietoja, elleivät ne sisällä vangin toimintaa tai valvontaa varten tarpeellisia tietoja tai tiedot ovat välttämättömiä järjestyksen ja ylläpitämisen kannalta. Rikosseuraamuslaitos on aloittanut asiakastietojärjestelmien kehittämishankkeen, jossa tullaan huomioimaan uudistettavan henkilötietolain mahdolliset muutokset. Lain uudistuksessa selvitetään muun muassa miten lapsia koskevat kirjatukset voidaan tehdä lasten etujen mukaisesti. (Vesterbacka & Taruvuori 2011, 2.)

Kriminaalihuollon tukisäätiö on tehnyt selvityksen, joka käsittelee yhteydenpitokäytäntöjä ja niiden mahdollisia esteitä vankien ja heidän läheistensä välillä. Tämän selvityksen ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli 'kuinka suurella osalla vangeista on lapsia ja kuinka paljon lapsia on yhteensä?'. Selvityksen tekijöiden Ryynäsen ja Suomelan(2011, 55) mukaan vankeus koskettaa vuosittain jopa 12 500 lapsen elämää.

Luku muodostuu siitä, koska 62 prosentilla vangeista on omia lapsia, lapsiluku keskimäärin 2,17 vankia kohden. Alaikäisiä lapsia on noin 47 prosentilla, lapsiluku 1,76 vanhempaa kohden, joten vankeus koskettaa vuosittain jopa 7 800 alaikäistä lasta. Näihin lukuihin tulevat lisäksi vielä puolison lapset aikaisemmista liitoista. Lisäksi on huomioitava myös se, että vuosittain vankiloissa on eri vankeja, joten kokonaismäärä lapsista, jotka joutuvat kokemaan vanhemman vankeuden, kasvaa myös tämän kautta. (Ryynänen & Suomela 2011, 55.)

Suuresta lukumäärästä huolimatta vankien lapset ovat ryhmä, jonka oikeuksien toteutumista ei ole Suomessa kokonaisvaltaisesti tarkasteltu (Sassi 2011, 3). Lukumäärän tarkalla tilastoimisella voitaisiin varmasti osaltaan vaikuttaa kyseisen ryhmän näkyvyyteen ja lasten etujen toteutumiseen asiassa.

Vankien perhesuhteiden on nähty olevan hyvin monimuotoisia. Noin puolet alaikäisistä lapsista ei asu rangaistustaan suorittavan vanhemman kanssa tämän vapaudessa ollessaan. Neljännesosassa vankiperheistä taas kaikki lapset asuvat vankeudessa olevan vanhemman kanssa hänen ollessaan vapaudessa. Noin 16 prosentilla perheistä osa lapsista asuu vanhemman kanssa, kun hän on vapaudessa. Tämän lisäksi noin neljänneksellä vangeista on puoliso, jolla on lapsia ja jotka asuvat samassa taloudessa rangaistustaan suorittavan kanssa hänen ollessaan vapaudessa. (Ryynänen & Suomela 2011, 55.)

2.2 Vankien puoliset

Ryynänen ja Suomelan(2011, 56) tekemän tutkimuksen perusteella noin 19 % vangeista on avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Avoliitossa vangeista on noin neljäsosa sekä 13 % seurustelusuhteessa. Naimattomia oli selvityksen mukaan noin neljäsosa ja eronneita 19 %. Selvityksestä saadut tulokset osoittautuivat myös vastaamaan kohtuullisesti vankitietojärjestelmän tietoja.(Ryynänen & Suomela 2011, 56.)

Suhde puolisoon on nähty yleensä vangin kuntoutumista tukevana, mutta Rikosseuraamusviraston julkaisussa(1/2003, 51.) 'Perhe muurin toisella puolella' nähtiin että noin viidenneksellä on ongelmia suhteessaan. Osassa näistä suhteista myös puoliso oli kiinnittynyt rikoksia suosivaan elämäntapaan tai suhde oli koettu muuten tuhoisana. Muut vangin suhteet läheisiin on valtaosalla (60 %) nähty kuntoutumista tukevina. Viidenneksellä suhteet läheisiin olivat ongelmallisia ja seitsemällä aiempi elämä oli eletty rikollista elämäntapaa tukevassa yhteisössä. (Rikosseuraamusvirasto 1/2003, 51.)

3 SUOMEN RIKOSSEURAAMUSALUEET JA VANKILAT

Vankiloissa voi olla kolmenlaisia vankeja; tutkintavankeja, vankeusvankeja ja sakkovankeja. Tutkintavangilla tarkoitetaan henkilöä, joka on vangittu rikoksesta epäiltynä tutkinnan ajaksi. Tällainen vanki odottaa vankilassa syytteen nostamista ja oikeuskäsittelyä, jonka jälkeen hänet joko vapautetaan syytteistä tai todetaan syylliseksi rikokseen. Vankeusvanki taas on henkilö, joka on oikeuskäsittelyssä todettu syyllistyneen rikokseen, ja sen seurauksena tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Sakkovangilla tarkoitetaan henkilöä, jolta ei ole saatu perittyä hänelle määrättyä sakkoa. Tällöin sakko muutetaan päivärahoiksi ja muunnetaan vankeudeksi. (Särkelä 2009, 42.) Sakkovanki siis maksaa sakkoaan istumalla rangaistuksen vankilassa.

Suomi on jaettu maantieteellisesti kolmeen rikosseuraamusalueeseen; Etelä-Suomen-, Länsi-Suomen-, sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Jokaisella rikosseuraamusalueella on oma aluekeskus, arviointikeskus sekä vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja. Suljettuja vankiloita (S) on Suomessa yhteensä 17, mukaan luettuna Turun psykiatrinen vankisairaala ja Hämeenlinnan vankisairaala. Avolaitoksia (A) tai avovankilaosastoja on yhteensä 16. (Vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot; Suljetut laitokset – Slutna anstalter – Closed prisons; Avovankilat – Öppna fängelser – Open prisons). Avovankilat ja avovankilaosastot eroavat toisistaan

siten, että avovankilat ovat itsenäisiä laitoksia, kun taas avovankilaosastot toimivat hallinnollisesti jonkin suljetun laitoksen yhteydessä (Sassi & Huhtimo 2006, 11).

Avovankilat ovat suljettuihin vankiloihin verrattuna vapaampia laitoksia. Niihin voidaan sijoittaa sellaisia vankeja, joiden oletetaan pystyvän sopeutumaan vapaampiin olosuhteisiin ilman luvattomia poistumisia. Kaikissa avovankiloissa vangeilta odotetaan myös sitoutumista päihteettömyyteen. Avolaitoksissa vangit osallistuvat joko työ-, koulutus- tai muuhun toimintaan. Joissakin laitoksissa vangeilla saattaa olla mahdollisuus opiskella päivisin myös vankilan ulkopuolisessa oppilaitoksessa. Avovankilassa vangit pukeutuvat aina omiin vaatteisiinsa. (Sassi, Huhtimo 2006, 11, 15.) Osa suljetuista vankiloista toimii myös tutkintavankiloina (T), joihin sijoitetaan rikoksesta todennäköisin syin epäiltyjä henkilöitä odottamaan esitutkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn päätöstä. Tutkintavankeus onkin niin sanottu pakkokeino, jolla pyritään estämään rikollisen toiminnan jatkaminen, epäillyn pakeneminen sekä turvaamaan esitutkinta ja tuomioistuinkäsittely. (Taruvuori, 2011.)

Suomen vankilat rikosseuraamusalueittain:

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue:

Helsingin vankila (S)

Suomenlinnan vankila (A)

Keravan vankila (S + avovankilaosasto)

Vantaan vankila (S, T)

Jokelan vankila (S + avovankilaosasto)

Riihimäen vankila (S)

Länsi-Suomen rikosseuraamusalue:

Hämeenlinnan vankila (S + äiti-lapsi-osasto)

Hämeenlinnan vankisairaala (S)

Vanajan vankila, Vanajan osasto (A)

Ojoisten osasto (A)

Kylmäkosken vankila (S)

Käyrän vankila (A)

Satakunnan vankila, Huittisten osasto (A)

Köyliön osasto (A)

Turun vankila (S, T, A)

Turun psykiatrinen vankisairaala (S)

Vaasan vankila (S, T)

Vilppulan vankila (A)

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue:

Haminan vankila (A)

Juuan vankila (A)

Kestilän vankila (A)

Kuopion vankila (S, T + avovankilaosasto)

Laukaan vankila (A)

Mikkelin vankila (S, T)

Naarajärven vankila (A)

Oulun vankila (S, T)

Pelson vankila (S)

Pyhäselän vankila (S, T)

Sukevan vankila (S)

Sulkavan vankila (A)

Ylitornion vankila (A)

(Vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot; Suljetut laitokset – Slutna anstalter – Closed prisons; Avovankilat – Öppna fängelser – Open prisons; Sassi & Huhtimo 2006, 10-11.)

4 VANKILOIDEN YHTEYDENPITOMENETELMÄT JA TAPAAMISKÄYTÄNNÖT

Vankilassa vankien yhteydenpitoa laitoksen ulkopuolelle on rajattu. Myös läheisten tapaamiseen on asetettu tiettyjä rajoituksia. Erityisesti rikoksen tutkinta- ja käsittelyvaiheessa tutkintavangin yhteydenpitomahdollisuuksia voidaan rajoittaa tai kieltää. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vanki ei voi soittaa, lähettää kirjeitä läheisilleen, tai tavata heitä (Sassi & Huhtimo 2006, 7). Yhteydenpito- ja tapaamiskäytännöt saattavat hieman vaihdella vankiloittain, mutta vangeilla on silti tiettyjä oikeuksia niihin liittyen.

Yhteydenpidossa ja perhesuhteiden ylläpidossa periaatteena tulisi olla normalisuus. Se tarkoittaa, että yhteydenpitoa rajoitetaan vain sen verran kuin väärinkäytösten ehkäisy kunkin vangin kohdalla edellyttää. Jokaisen vangin tilanne olisi siis arvioitava yksilöllisesti, ja sen perusteella määriteltävä kunkin vangin yhteydenpidosta vankilan ulkopuolelle rangaistusaikana. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 81-82.)

Vangeilla on mahdollisuus luvanvaraiseen **puhelinyhteyteen** laitoksen ulkopuolelle. Yleensä puhelut soitetaan tiettyinä, erikseen määriteltynä aikoina, vankien omilla puhelinkorteilla. Vangilla on velvollisuus kertoa kysyttäessä vankilan henkilökunnalle kenen kanssa aikoo puhua. Puheluita voidaan myös kuunnella vankilan toimesta, mikäli on syytä epäillä väärinkäytöksiä. Kuuntelusta on kuitenkin kerrottava vangille ja puhelun vastaanottajalle etukäteen. Sen sijaan vangin puhelua vankilan valvojan viranomaisen, vangin asianajajan tai yleisen oikeusavustajan kanssa ei saa kuunnella. (Yhteydet ulkopuolelle n.d.)

Kirjeenvaihto on yksi tapa pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle. Määrällisiä rajoituksia kirjeenvaihdolle ei ole, mutta vangille saapuva tai hänen lähettämänsä posti voidaan lukea tai läpivalaista, mikäli epäillään väärinkäytöksiä, kuten kiellettyjä aineita. Myös jokin muu erityinen syy oikeuttaa postin tutkimiseen, kuten mahdollisen rikoksen estäminen. (Yhteydet ulkopuolelle n.d.)

Vangit voivat erityisestä syystä olla yhteydessä vankilan ulkopuolelle myös **sähköistä viestintää**, televiestintää tai muuta teknistä yhteyttä käyttämällä, mikäli se ei vaaranna vankilan turvallisuutta. (L 23.9.2005/767.) Vangille on ilmoitettava ennen luvan antamista, miten yhteydenpitoa valvotaan (A 21.6.2006/509).

Vangeilla on lisäksi oikeus **tapaamisiin** vieraidensa kanssa. Tapaamisia varten on varattu tietyt ajat viikonloppuisin. Joskus erityisestä syystä vanki saa ottaa vastaan vieraita muulloinkin. Tapaamisia voidaan valvoa tai kuunnella, mikäli siihen on tarvetta. Vankia tapaamaan tulleen vieraan on pyydettyä todistettava henkilöllisyytensä. Tapaajalle voidaan suorittaa myös henkilötarkastus, mikäli on syytä epäillä jonkinlaisia väärinkäytöksiä, kuten luvattomien aineiden kuljettamista. Tarkastuksessa tutkitaan mitä vierailijalla on yllään ja vaatteissaan. Mikäli vierailija jää kiinni luvattomien aineiden kuljettamisesta tai sen yrittämisestä, voi vankilan johtaja antaa tälle enintään kuusi kuukautta kestävästä vierailukiellon. Kielto voidaan tarvittaessa uusua. Poikkeuksen muodostavat vangin lähiomaiset, asianajaja ja oikeusavustaja, joille vierailukielloa ei saa antaa. Kieltoa ei voi antaa myöskään silloin, kun tapaaminen voidaan järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa. Jos henkilö kieltäytyy henkilötarkastuksesta, tai ei pysty todistamaan henkilöllisyyttään, voidaan vierailu evätä tai järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa. (Yhteydet ulkopuolelle n.d.)

Erityisen valvotuissa olosuhteissa tapahtuva tapaaminen voidaan toteuttaa siten, että vangin ja vierailijan välissä on muovinen tai lasinen seinä, eli niin sanottu ”pleksi”. Tapaaminen on mahdollista toteuttaa myös niin, että vartija on tapaamisessa läsnä. (Yhteydet ulkopuolelle n.d.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön (KRITS) vuonna 2011 tekemä selvitys paljasti, että alle puolella suljetuista vankiloista on vanhemman ja lapsen väliseen tapaamiseen tarkoitettu tila. Tämä tarkoittaa, että useissa vankiloissa lapsi pääsee näkemään vankilassa olevaa vanhempaansa ainoastaan pleksin läpi. Krits:n lapsi- ja läheistyön koordinaattori Tarja Sassin mielestä myös kaikissa suljetuissa vankiloissa pitäisi olla tapaamistila, jossa lapsella olisi mahdollisuus koskettaa vanhempaansa ja istua tämän sylissä. Hänestä vankiloilla tulisi olla yhteiset kriteerit sille, millä ehdoin lapset pääsevät lapsi-

vanhempi-tapaamisiin. (Alle puolella suljetuista vankiloista lapsille tapaamistila 2011.)

Tavallisten tapaamisten lisäksi vangeilla on mahdollisuus myös **perhetapaamiseen** lähiomaistensa kanssa. Lähiomaisiksi lasketaan vangin perheenjäsenet, eli yleensä vanhemmat, sisarukset, lapset, sekä puoliso jonka kanssa vanki on elänyt vakituudessa parisuhteessa tai samassa taloudessa ennen vankeutta. Tapaamiset toteutetaan ilman valvontaa, niille erikseen varatuissa tiloissa. Kyseiset tilat on sisustettu kodinomaisiksi, ja niissä on yleensä esimerkiksi kahvinkeitto mahdollisuus, pientä tarjottavaa, leluja, sänky ja peseytymistilat. Perhetapaamiset voivat kestää parista tunnista kuuteen tuntiin. Vankilan johtaja päättää, onko vangilla oikeutta perhetapaamiseen. (Tapaamiset n.d.)

Vangeilla on oikeus myös anoa **poistumislupaa**, mikäli kyseessä on erittäin tärkeä syy, ja vankilassaoloajasta on kulunut kaksi kolmasosaa. Anomukset ratkaistaan yleensä kyseessä olevassa vankilassa, mutta elinkautisvankien ja koko rangaistustaan suorittavien poistumislupa-anomukset käsittelee Rikosseuraamuslaitoksen pääjohtaja. Yleensä poistumislupa voidaan myöntää, mikäli on hyvin todennäköistä, että vanki noudattaa poistumislupaehdotuksia. Ennen poistumisluvan antamista, on kyseessä olevan viranomaisen siis arvioitava kaikki tiedossa olevat asiat huomioon ottaen, tuleeko vanki todennäköisesti noudattamaan lupaehdotuksia. Mikäli ehdotusten noudattamista on syytä epäillä, voidaan lupa myöntää saatettuna. Vankilasta poissaoloaika luetaan rangaistusajaksi, mikäli vanki noudattaa annettuja lupaehdotuksia. Poistumislupaa on mahdollista saada korkeintaan kolme vuorokautta kahdessa kuukaudessa. (Poistumisluvat n.d.)

Vangit voivat poistumislupien lisäksi anoa erillistä lupaa osallistua **vankilan ulkopuoliseen tilaisuuteen**. Tällaisia tilaisuuksia voivat olla esimerkiksi jokin yleisötilaisuus, tai jokin muu tapahtuma, johon osallistumisen voidaan katsoa olevan tärkeää vangin perhe- tai muiden suhteiden kannalta (Sassi & Huhtimo 2006, 21). Luvan voi saada enintään puoleksi vuorokaudeksi saatettuna tai tarpeellisen valvonnan alaisena (Yhteydet ulkopuolelle n.d.).

5 PERHEEN JA VANHEMPIEN MERKITYS LAPSEN KASVULLE JA KEHITYKSELLE

Perhe on käsite, josta jokaisella meillä on oma käsityksemme. Se perustuu tunteisiin ja näin ollen sille ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. Tavallisimmin kuitenkin perheen muodostavat kaksi yhdessä asuvaa keskenään avio- tai avoliitossa olevaa henkilöä ja heidän lapsensa. Lapsiperheiksi taas luetaan perheet, joissa kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen & Kurvinen 2006, 54.)

Perheen tulisi olla paikka, jossa lapsi kokee olevansa turvassa ja kuuluvansa joukkoon. Perheessä lasta ja hänen tarpeitaan tulee myös kunnioittaa. Toimivassa perheessä perheenjäsenet kykenevät viestimään toistensa kanssa, puhuen ja kuunnellen. Kaikilla on tilaisuus ottaa kantaa perheen yhteisiin asioihin. Vaikka kaikilla onkin oikeus ilmaista mielipiteensä, on vanhemmilla kuitenkin ylin vastuu. Vanhempien velvollisuus on luoda perheestä toimiva ja ottaa vastuu lapsistaan, ja lapsilla taas on oikeus vanhempiensa huolenpitoon ja suojaan. (Hansson & Oscarsson 2006, 32.)

Vanhempien merkitys korostuu erityisesti lasten tarpeista huolehtimisessa. Lasten fyysisten tarpeiden, kuten riittävän unen, terveellisen ruokavalion ja liikunnan toteutumisesta huolehtiminen on hyvinvoinnin perusta. Sen lisäksi vanhempien tärkeänä tehtävänä on luoda lapselle turvallisuuden tunne vastaamalla hänen psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiinsa, mikä tarkoittaa muun muassa hyväksynnän ja kunnioituksen kokemista. (Hansson & Oscarsson 2006, 32.)

5.1 Kiintymyssuhde

Lasten ja vanhempien välisestä suhteesta puhuttaessa käytetään usein sanaa kiintymyssuhde. Kiintymyssuhde lapsen ja vanhemman välillä vaikuttaa lapsen kykyyn kasvaa levolliseksi ihmiseksi, jolla on tasapainoinen itsetunto ja hyvä itseluottamus. Kiintymyssuhdeteorian isähahmo John Bowlby (1907-1990) on kehittänyt teorian kiintymyssuhteista ja niiden kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä. Tämä teoria perustuu

varhaiseen vuorovaikutukseen ja sen vaikutukseen lapsen myöhemmässä elämässä. (Rusanen 2011, 27.)

Rusanen(2011, 20) vertaa lapsen kiintymyksen muodostumista vanhempaansa talon perustuksiin. Tätä vertausta hän perustelee niin, että yhtä kuin perustusten lujuus on tukevan ja kestävä talon edellytys, niin myös turvallinen kiintymyssuhde edistää oppimiskykyä, tunne-elämän laaja-alaisuutta ja tasapainoisuutta. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii ennen kaikkea lapsen ja vanhemman välistä yhteistä aikaa. (Rusanen 2011, 20.)

Kiintymyssuhteita on katsottu olevan ainakin kolmenlaisia: turvallista (luottavaista), turvatonta ja välttävää sekä turvatonta ja ristiriitaista. Nykyisin on mainittu myös jäsentymätön kiintymyssuhde. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi on oppinut luottamaan siihen, että hänet huomioidaan, hänen tarpeensa tunnustetaan ja niihin vastataan sopivalla tavalla. Lapsi uskaltaa näyttää avoimesti tunteitaan ja tarpeitaan ja kokee, että hänen tunteillaan on merkitystä. Näin lapsi alkaa pitää niin itseään kuin muitakin ihmisiä rakastettavina. (Vilen ym. 2006, 88.)

Turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi taas oppii, ettei vanhempi ole saatavilla tai tämä ei reagoi tai ei osaa reagoida lapsen tarpeisiin. Tämä voi johtua esimerkiksi vanhemman väsymyksestä, kiireestä tai masennuksesta. Välttelevässä kiintymyssuhteessa ilmapiiri ei kannusta lasta tuomaan omia tuntemuksiaan avoimesti esiin ja lapsi saattaa myös kokea, ettei negatiivisten tunteiden ilmaisusta ole mitään hyötyä. Nämä tuntemukset saattavat johtaa siihen, että lapsi hakee aikuisen hyväksyntää kätkemällä omia tarpeitaan. (Vilen ym. 2006, 89-90.)

Turvattomassa ja ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi kokee toistuvasti epäjohtonmukaisuutta vanhemmalta. Hoitavan vanhemman epäjohtonmukaisuus saattaa johtua esimerkiksi siitä, että hänen oma elämäntilanteensa vaihtelee paljon, tai siitä, ettei vanhempi osaa olla lapsen kanssa. Vanhemman reaktiot lapsen tarpeisiin saattavat vaihdella välinpitämättömästä erittäin ankaraan. Lapsen on näin ollen vaikea ennustaa vanhemman käytöstä ja vaikea myös tietää, millainen hänen pitäisi olla suhteessa toiseen. Ristiriitaisesti turvattomassa kiintymyssuhteessa lapsi hakee vas-

taavuutta tunteilleen voimakkailla tunnereaktioilla toivoen, että vanhempi reagoisi oikealla tavalla. Lapsi on oppinut, että on reagoitava voimakkaasti saadakseen toiselta sen mitä haluaa. Tämä näkyy lapsessa heikkona itsesäätelykykynä sekä tunteiden ailahteluna. (Vilen ym. 2006, 91.)

John Bowlby korostaa, että lapsen hyvä kehitys edellyttää lapselle tärkeiden aikuisten pysyvyyttä ja todellista läsnäoloa päivittäisessä elämässä. Lapsi turvautuu luotettavimpaan tuntemaansa aikuiseen erityisesti silloin, kun hän tuntee pelkoa tai uhkaa. Tällaisia tilanteita ovat erityisesti vanhempien poissaolot tai vanhemman lähtötilanteet. Lapsen ahdistus tällaisissa tilanteissa on sitä voimakkaampaa, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. (Rusanen 2011, 28.) Tästä voi päätellä, kuinka ahdistava tilanne lapselle on, kun vanhempi lähtee pitkäksi aikaa pois, suorittamaan vankeusrangaistustaan.

5.2 Vanhemman vankeus - perheen kriisi

Perheen kriisi tarkoittaa äkillistä pysähtymistä, käännekohtaa ja ongelmallista tilannetta, jonka ratkaisemisessa ihminen ei pysty hyödyntämään aiempia kokemuksiaan tai keinojaan. Perheen kriisit voidaan jakaa kolmeen pääryhmään: kehityskriisit, elämänkriisit ja äkilliset kriisit. Vanhemman vankeuden voidaan ajatella kuuluvan näistä esimerkiksi elämänkriiseihin. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2012, 117.)

Elämänkriisit ovat stressaavia, pitkälle aikavälille sijoittuvia elämäntilanteita, jotka koskettavat koko perhettä. Näitä voivat olla esimerkiksi läheisen ihmisen kuolema, mielenterveys- ja päihdeongelmat, työttömyys tai hankala avioero. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2012, 117.) Vanhemman vankeuden voidaan siis ajatella kuuluvan tähän ryhmään, koska osalle perheistä tällainen tilanne saattaa tulla eteen täysin yllätyksenä. Vankeusrangaistus voi myös olla perhettä pitkään koskettava tilanne.

5.3 Äidin vankeus lapsen näkökulmasta

Enroos tuo tutkimuksessaan ”Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa” (2008, 36-37) esiin, että useiden tutkimusten mukaan (esim. Myers ym 1999, Stanton 1980, Bloom 1993, Johnston 1995, Alejos 2005) äidin vankeus aiheuttaa enemmän muutoksia lapsen elämään, kuin isän vankeus. Tämä selittyy osittain sillä, että yleensä äiti on lastensa pääasiallinen hoitaja. Äidin vankeuden aiheuttamia merkittävimpiä muutoksia lapselle ovat luultavasti kasvuympäristön ja asuinpaikan muutokset. Koska lapset yleensä asuvat pääasiassa äitinsä kanssa, tarkoittaa äidin vankilaan joutuminen samalla muuttoa lapsille uuteen kasvuympäristöön. (Enroosin mukaan Myers ym 1999, Stanton 1980, Bloom 1993, Johnston 1995, Alejos 2005.) Woodrow’n (1992) mukaan mahdollisia paikkoja voivat olla esimerkiksi lastensuojelulaitos, sijaiskoti, omien sukulaisten koti, tai isän luokse. Hoitojärjestelyjen vuoksi on mahdollista, että lapsi saattaa joutua eroon myös muusta perheestään. (Enroos 2008, 37.) Travis’n & Waul’n (2003.) mukaan kasvuympäristön muutosten lisäksi lapsi joutuu myös sopeutumaan vangitusta vanhemmasta erossa olemiseen, ja hyväksymään vanhemman vankeusrangaistuksen, sekä sen mukanaan tuoman mahdollisen leiman. Enroos tuo esiin, että Johnston’n (1995) mukaan tällaiset suuret muutokset voivatkin aiheuttaa lapselle stressioireita. Joidenkin tutkimusten mukaan (mm. Johnston 1995) lapselle vahingollisinta vanhemman vankeudessa olisikin juuri vanhemman hoivan katkonaisuus ja ennakoimattomuus. Joissakin tapauksissa äiti saattaa kulkea vankilan ja kodin väliä useitakin kertoja, jolloin lapsen kasvuympäristö ja olosuhteet muuttuvat jatkuvasti. Lapsen hyvinvoinnin kannalta olisikin tärkeää järjestää lapselle pysyvät kasvuolosuhteet ja arki, mikä edellyttää toimivaa ja lasten tarpeet tuntevaa viranomaistoimintaa, sekä tarvittavia tietolähteitä. (Enroos 2008, 36-37.)

5.4 Isän vankeus lapsen näkökulmasta

Vaikka äidin vankeus aiheuttaa yleensä enemmän muutoksia lapsen elämään, myös isän vankeudella on seurauksensa ja vaikutuksensa lapseen. Suurin haaste lienee vankeuden aiheuttamat rajoituksen lapsen ja isän väliseen kontaktiin ja yhteydenpi-

toon, mikä vaikuttaa suoraan lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Enroosin (2008) mukaan Hairston (1998) kertoo lapsen kontaktin isäänsä olevan hyvin pitkälti riippuvaista isän suhteesta kyseisen lapsen äitiin. Jos yhteydenpito lapseen ei syystä tai toisesta onnistu, voi isä saada vankilaan muilta perheenjäseniltä tietoa lapsestaan. Vankilassa ollessaan isät saattavat tuntea huolta lapsistaan, ja pohtia mahtaako joku muu korvata isän paikan lasten elämässä. Pahimmillaan isät saattavat vetäytyä tai jopa luopua isän roolistaan. (Enroos 2008, 37-38.)

5.5 Vanhemman vankeus ja lapsen ongelmat

Enroosin mukaan useissa tutkimuksissa on tutkittu sitä, miten vanhemman vankeus vaikuttaa lapseen, ja millaisia ongelmia se tuottaa. Vaikka monet tutkimukset keskittyvätkin amerikkalaiseen tilanteeseen, voivat monet ongelmat olla samoja myös Suomessa. Enroos tuo esiin, että joidenkin tutkimusten mukaan (Henriques 1982, Johnston 1995, Stanton 1980) vankilassa olevan vanhemman lapset saattavat kärsiä keskivertoa enemmän käytöshäiriöistä, masennuksesta ja huonosta itsetunnosta. He saattavat myös vetäytyä todennäköisemmin läheisistä ihmissuhteista. Luken (2002) mukaan naisvankien lapsilla on lisäksi todennäköisemmin emotionaalisia ja psyykkisiä ongelmia liittyen äidin vankeuteen. Johnstonin (1995) mukaan vankilassa olevien vanhempien lapset oireilevat murrosiässä muita lapsia enemmän ongelmakäyttäytymisellä, ahdistuneisuudella, depressiolla, aggressiolla, sekä päihteiden käytöllä. Heillä on myös suurempi riski joutua itse rikoksen teille. Enroosin mukaan Trawis & Waul (2003) haluavat muistuttaa että erilaisia riskejä ja ongelmia pohdittaessa on hyvä muistaa, että vankeuden vaikutukset lapseen ovat aina yksilöllisiä, ja riippuvat monista tekijöistä, kuten lapsen luonteesta ja kehityksen tasosta, sekä sosiaalisista verkostoista. Trawis & Waul kutsuvat vankilassa olevien vanhempien lapsia kuitenkin korkean riskin lapsiksi. (Enroos 2008, 39.) Voidaan siis ajatella, että vanhemman vankeus on lapselle riskitekijä, mutta lapsella voi olla elämässään paljon suojaavia tekijöitä, jotka suojaavat lasta erilaisilta ongelmilta. Covingtonin (2003) mukaan lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeää olisi taata lapselle turvallinen asuminen ja tukea lapsen vanhempaa tai huoltajaa, sekä riittävä toimeentulo. Hairstonin (1998) mukaan

asiaa kuitenkin vaikeuttaa se, että vanhemman vankeus jää sosiaalitoimessa usein pieneen rooliin, sillä aihepiiri on monille lastensuojelun työntekijöille vieras, eikä heillä ole aiheeseen liittyvää koulutusta. (Enroos 2008, 38-40.)

6 VANKILAN PERHETYÖ

Vankilan perhetyöllä tarkoitetaan vangin ja hänen perheensä kanssa tehtävää työtä, jolla pyritään ylläpitämään tai parantamaan perhesuhteita. Yhden perheenjäsenen vankeus vaikuttaa väistämättä koko perheeseen, minkä takia olisi erityisen tärkeää työskennellä vankeusaikana niin vangin itsensä kuin hänen perheenjäsentensäkin kanssa. (Sassi & Huhtimo 2006, 4.) Vankilan ulkopuolelle jäävät perheenjäsenet joutuvat tulemaan toimeen vankeudesta johtuvien seurausten, kuten esimerkiksi erilaisien tunteiden, epätietoisuuden ja toimeentulo-ongelmien kanssa. Valitettavan usein varsinkin lapset saattavat jäädä vaille tarpeellista tukea. Rikosseuraamusviraston perhetyöryhmä korostaakin, että lasten tilanteeseen vanhemman vankeuden aikana tulisi kiinnittää erityistä huomiota (Perhe muurin toisella puolella 2003, 78). Jotta perhettä ja lapsia voitaisiin tukea ja auttaa sopeutumaan vankeusrangaistukseen, tarvitaan sekä vankeinhoidon että sosiaaliviranomaisten välistä yhteistyötä (Sassi & Huhtimo 2006, 4).

Perhe voi parhaimmillaan olla vangille suuri myönteinen voimavara, joka tukee kuntoutumista, kannustaa rikoksettomaan elämäntapaan ja auttaa jaksamaan vankeusajan. Perheellä on myös suuri merkitys yhteiskuntaan sopeutumisessa vankeusrangaistuksen jälkeen. Perhetyö siis tukee omalta osaltaan vankeinhoidon tavoitteiden saavuttamista, eli edistää vangin elämänhallintaa ja sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. On tosin otettava huomioon, että kaikki perhesuhteet eivät ole vangin kuntoutumista tukevia, mutta myös tuhoisiin ja ongelmallisiin perhe- ja ihmissuhteisiin voidaan vaikuttaa vankeusaikana tehtävällä perhetyöllä. (Sassi & Huhtimo 2006, 4.)

6.1 Taustaa

Vankilan perhetyö on Suomen vankeinhoidon historiassa varsin uusi asia. Sen kehittäminen on oikeastaan aloitettu vasta 2000-luvulla (Lapsiasianeuvottelukunta 2011). Ensimmäinen sysäys perhetyön kehittymisen suuntaan tapahtui, kun Rikosseuraamusvirasto asetti perhetyöryhmän vuonna 2002 selvittämään, kuinka vankeinhoidossa voitaisiin entistä paremmin edistää vankien ja heidän perheidensä välisiä suhteita. Suhteita edistämällä tavoiteltiin vangin oikeutta perhesuhteen säilyttämiseen ja sen turvaamiseen, vangin voimavarojen lisäämistä, vapautuvan vangin sopeutumisesta yhteiskuntaan, sekä perheelle vankeudesta koituvien haittavaikutusten vähentämistä. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 5) Työryhmä kokosi mietintänsä vuonna 2003 ilmestyneeseen raporttiin ”Perhe muurin toisella puolella”, joka sisälsi useita kehittämisehdotuksia vankeinhoidolle. Työryhmän mielestä perhetyön tulisi vankiloissa olla entistä suunnitelmallisempaa, ja vankien sosiaaliset suhteet pitäisi ottaa entistä paremmin huomioon vankeusaikana. Tämä olisi erittäin tärkeää ennen kaikkea uusintarikollisuuden ehkäisyssä. (Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä 2004.) Perhetyön kehittämisen eteen uurastaminen tuotti tulosta, kun vuonna 2006 voimaan tullessa vankeuslaissa veloitettiin vankiloita tukemaan vankia sosiaalisessa kuntoutuksessa ja suhteiden ylläpitämisessä läheisiin (L 23.9.2005/767). (Sassi 2012, 1.)

Merkittävä edistysaskel otettiin, kun vuonna 2004 Suomeen, Vilppulan vankilaan, perustettiin ensimmäinen perhetyöhön keskittyvä erityisohjaajan virka. Toinen samanlainen virka perustettiin vuonna 2011 samalle Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelle Vanajan vankilaan. Suomen kahdella muulla rikosseuraamusalueella (Itä- ja Pohjois-, sekä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueet) kyseisiä virkoja ei ole, joten perhetyö on niillä alueilla vailla suunnitelmallista kehittämistä, jääden ainoastaan yksittäisten työntekijöiden resurssien ja kiinnostuksen varaan. Länsi-Suomi on lisäksi ainoana rikosseuraamusalueena perustanut työryhmän vuonna 2011 varta vasten kehittämään vankeuden aikaista perhetyötä. (Sassi 2012, 10.)

Julkista näkyvyyttä vankilan perhetyö sai, kun vuonna 2011 lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula ja lapsiasianeuvottelukunta julkaisivat aloitteen vankiperheiden lasten

oikeuksien huomioimisen puolesta. Aloite sisälsi monia kehittämistarpeita ja – tavoitteita suomalaiselle vankeinhoidolle. Aloitteen johdosta Rikosseuraamuslaitos (Rise) lupasi ryhtyä toimiin vankiperheiden ja –lasten paremman huomioimisen puolesta, muun muassa aloittamalla lapsi- ja perhetyö linjausten valmistelun, sekä perehdyttämällä vankiloiden henkilökuntaa lapsi- ja perhetyöhön. Rise sisällytti myös vuosien 2011-2020 strategiaansa maininnan perhetyön kehittämisestä lapsen näkökulma huomioiden (Strategia 2011-2020, 10). (Sassi 2012, 12-13.)

Eräs merkittävimmistä tahoista vankilan perhetyön kehittämisessä on ollut vuonna 2001 perustettu Kriminaalihuollon tukisäätiö (KRITS). Sen tavoitteena on edistää rangaistuksesta vapautuvien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö) KRITS on toiminnallaan, hankkeillaan ja tutkimuksillaan nostanut esiin vankiperheiden asemaa, tuonut julkisuuteen vankeuden näille tuottamia seurauksia ja ongelmia, perustanut vankien perhetyön verkostoa, sekä tuottanut monenlaista käytännön materiaalia perhetyön toteuttamiseen. Yksi menestyksekkäimmistä hankkeista lienee Ehjä perhe-kehittämiprojekti (2007-2010), jonka seurauksena edistettiin vankiperheiden vertaisryhmätoimintaa ja vankiperhetyön koulutusta. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

Vuonna 2008 Suomeen perustettiin vankiperhetyön verkosto, jonka on tarkoitus olla vankiperhetyötä eri puolilla Suomea tekevien ihmisten yhteinen kokoontumisfoorumi. Heidän tavoitteenaan on vankiperhetyön osaamisen kokoaminen ja levittäminen, hyväksi havaittujen yhteistyökäytäntöjen siirtäminen, sekä työn keskeisten ongelmien esillä pitäminen. Verkostossa on eri alojen asiantuntijoita ja edustajia, muun muassa Rise:stä, sosiaalitoimesta, päihdehuollosta ja kolmannelta sektorilta. (Sassi 2011, 16.)

Vankien läheisten oikeuksia ajaa myös Vankien omaiset VAO ry, joka on omaisten itsensä vuonna 2005 perustama valtakunnallinen vapaaehtoisyhdistys (Sassi 2012, 3). Yhdistyksen tavoitteena on tarjota tietoa ja tukea kaikille, jotka ovat olleet tai ovat vangin omaisia. He järjestävät säännöllisesti muun muassa paikallisia vertaisiltoja, valtakunnallisia tapaamisia ja leirejä. (Mikä on VAO? n.d.)

Vankilan perhetyö on siis kehittynyt huomasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Siitä on tullut ajan mittaa entistä suunnitelmallisempaa ja strukturoidumpaa. Seuraava kehitysaskel lienee tulossa olevat valtakunnalliset rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyön linjaukset, jotka on laadittu nimenomaan huomion kiinnittämiseksi lapsen oikeuksiin. Tämä tarkoittaa, että koko rikosseuraamusalalla tulee tarve asennemuutokseen suositusten myötä. Vilppulan vankilan perhetyön erityisohjaajan viransijainen Kati Hakamäki on sitä mieltä, että tulee kuitenkin vaatimaan useita vuosia ennen kuin ihmisten toimintatavat ja asenteet muuttuvat. (Hakamäki 2012.)

6.2 Perhetyön tavoitteet

Vankilan perhetyön tavoitteena on vähentää vankeudesta aiheutuvia haittavaikutuksia ja edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Näihin pyritään monenlaisella perheitä tukevalla, sekä väkivaltaisuutta ja väärinkäytöksiä ehkäisevällä toiminnalla. Perhetyöllä myös tuetaan vangin lasten ja perheen psyykkisten, sosiaalisten ja taloudellisten asioiden hoitoa sekä perhesuhteiden säilymistä. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 79-80.)

6.3 Perhetyön suunnittelu

Vangille on tehtävä rangaistusajan suunnitelma, joka perustuu vangin riskien ja tarpeiden arviointiin. Näiden perusteella suunnitellaan vangille hänen vankila-aikaiset toimintansa, johon myös perhetyö sisältyy. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä vangin kanssa, sekä moniammatillisesti yhdessä tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Vangin suostumuksella suunnitelman laadintaan voivat osallistua myös muut viranomaiset sekä yksityiset henkilöt. (Sassi & Huhtimo 2006, 9.) Arviointikeskus laatii rangaistusajan suunnitelman, ja sitä tarkennetaan siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan (L 23.9.2005/767).

Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. Suunnitelman toteutumista on seurattava, ja se on otettava uudelleen käsiteltäväksi säännöllisin väliajoin, sekä noudattamatta jättämistapauksissa. Hyvissä ajoin ennen mahdollista vapauttamista suunnitelmaa täydennetään vapauttamissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla. (L 23.9.2005/767.) Suunnitelmista ja arvioinneista huolimatta perhesuhteiden suunnitelmallinen hoito, ylläpitäminen ja edistäminen ovat jääneet melko vähäiseksi (Perhe muurin toisella puolella 2003, 64). Jo vuonna 2003 Rikosseuraamusviraston työryhmä kannattikin Vankeusrangaistuskomitean ehdotusta siitä, että ihmissuhteiden kehittämisen tulisi kuulua oleellisena osana rangaistusajan suunnitelmaan (Perhe muurin toisella puolella 2003, 80).

6.4 Perhetyötä tekevä henkilöstö

Perhetyöhön osallistuu vankilassa koko henkilökunta, joka tavalla tai toisella on tekemisissä vangin läheisten kanssa, tai jonka työ kohdistuu jollain tavalla heihin. Suurin osa henkilöstöstä tekee töitä vangin perheiden kanssa varsinaisen normaalityönsä yhteydessä, kuten esimerkiksi tapaamisia järjestävät ja valvovat vartijat. Heidän lisäksi perhetyötä tekevät vankilassa muun muassa sosiaalityöntekijät, vankilapapit ja – diakonit, psykologit, erityisohjaajat ja päihdetyöntekijät. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 90.)

Vartijat

Vartijoiden rooli ja asenne perhetyössä on tärkeää, sillä he ovat monesti niitä työntekijöitä, joita vangin perheenjäsenet tapaavat ensimmäisenä tullessaan vierailulle vankilaan. He ovat siis niitä, jotka antavat perheenjäsenille kuvan vankilasta. Esimerkiksi Vilppulan vankila on kirjannut toimintaperiaatteekseen perhesuhteiden ylläpitämisen ja parantamisen, minkä vuoksi vartijat työskentelevät - ja ovat vankien omaisten kanssa tekemisissä lähes päivittäin. Vartijoiden toimenkuva onkin muuttunut pelkistä valvonta- ja ohjaustehtävistä yhä enemmän vuorovaikutukselliseen

suuntaan, jossa on tultava toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Vartijat oppivat työnsä kautta tuntemaan myös vankeja, joten heillä on mahdollisuus tarvittaessa keskustella, kuunnella, kannustaa ja tukea näitä. Joissakin vankiloissa vartijoiden roolia on kehitetty yhdyshenkilön suuntaan. Yhdyshenkilön toimenkuvaan kuuluu esimerkiksi tulohaastattelijana selvittää ihmissuhdekysymyksiä ja perhesuhteita, sekä esitellä perhetapaamisia. Hän voi toimia myös tiedottajana erilaisista kursseista ja perheleireistä, sekä olla itse mukana leireihin liittyvässä työssä. Yhdyshenkilö voi lisäksi antaa lausuntoja perhetapaamisiin liittyen. Kaikissa vankiloissa ei ole käytössä yhdyshenkilö-nimikettä, vaikka vartija toimiikin samoin kuin yhdyshenkilö. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 64-65.)

Sosiaalityöntekijät

Sosiaalityöntekijöiden työtehtävät ja ammatilliset käytännöt liittyvät pitkälti vankien omaisten ja perheiden kanssa työskentelyyn. Heillä on myös koulutuksensa vuoksi hyvät valmiudet ja mahdollisuudet perheiden kohtaamiseen, sekä erilaisten perheisiin liittyvien asioiden hoitamiseen. Sosiaalityöntekijän työnkuvaan vankilassa kuuluu muun muassa toimeentulotuki-asiat, lasten huoltajuuteen liittyvät asiat, korvauksista ja veloista selviämisen auttaminen, erilaiset viranomaisasiat, sekä muut perheeseen liittyvät asiat. Monissa vankiloissa sosiaalityöntekijä valmistelee myös perhetapaamiset. Hän on siis vangin ja tämän perheen apuna ja tukena niin vankilaan tullessa, rangaistusaikana, kuin vapautumisvaiheessakin. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 65.)

Vankilapapit ja – diakonit

Perhetyö on yksi vankilapappien tärkeimmistä tehtävistä. Heillä on mahdollisuus oman työnsä kautta tukea sekä vankeja että näiden perheitä vankeuden aikana. Vankilapapit voivat esimerkiksi toimittaa avioliittovihkimisiä, olla mukana perheleirien tai erilaisten kurssien suunnittelussa sekä järjestää perhekeskusteluja. Perhekeskusteluiden aikana vangin omaiset voivat keskustella luottamuksellisesti papin kanssa, tai hänen läsnä ollessaan. Keskusteluissa nousee usein esille perheeseen ja parisuhteeseen liittyviä vaikeitakin asioita. Papit voivat keskustella myös sielunhoidollisesti vankien kanssa näitä askarruttavista henkilökohtaisista asioista, tukien heitä vankeuden

aikana. Papeilla on koulutuksensa vuoksi hyvät valmiudet vankien ja perheiden kanssa tehtävään luottamukselliseen työhön, sillä heidän sielunhoitokoulutukseensa Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa kuuluu myös perheneuvonta-osio. Jotkut papit ovat lisäksi kouluttautuneet perhekoulujen sekä parisuhdeviestinnän kurssien pitämiseen. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 66.)

Vankiladiakonit tekevät pitkälti samanlaista työtä kuin vankilapapitkin. He voivat esimerkiksi olla apuna yhteyksien ylläpitämisessä vangin ja näiden perheiden välillä, järjestää vankilassa neuvotteluja heille, sekä olla tarvittaessa yhteydessä vangin kotiseurakunnan työntekijöihin. Vankiladiakonien virkojen perustamisen keskeinen syy on ollut juuri perhetyön tarve. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 66.)

Psykologit

Monilla psykologeilla on koulutuksensa puolesta hyvät valmiudet perhetyöhön ja perheiden kohtaamiseen. Joillakin saattaa olla taustalla pitkä perhekeskeisen työn koulutus, osalla taas lyhempiä kursseja. Se, kuinka paljon psykologit osallistuvat vankilan perhetyöhön, riippuu paljon heidän omista painopistealueistaan ja mahdollisuuksistaan. He voivat esimerkiksi olla mukana erilaisissa perhekeskusteluissa, perhe- ja pariterapiaistunnoissa sekä kriisitilanteiden selvittelyssä. Psykologit voivat osallistua myös mahdollisten perheleirien suunnitteluun, toteuttamiseen ja valvontaan, sekä perhetapaamisten järjestelyihin. Heidän kauttaan vangit voivat lisäksi olla yhteydessä läheisiinsä puhelimitse, tai perheenjäsenet työntekijään. Eri käytännöt saattavat vaihdella paljonkin vankiloittain. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 67.)

Vilppulan vankilassa psykologina työskentelevä Leena Saarinen tekee työtä perheiden kanssa esimerkiksi tapaamalla asiakkaanaan olevien vankien puolisoita, sekä parien ohjaus-, neuvonta- ja vanhemmuudentukemistehtävissä. Hän osallistuu myös perheneuvotteluihin yhdessä vankilan perhetyön erityisohjaajan kanssa, sekä tarvittaessa ohjaa asiakkaitaan vankilan ulkopuolisiin perheterapiapalveluihin. (Saarinen 2012.)

Erityisohjaajat

Nykyisin vankiloissa on myös ohjaajia, joiden toimenkuvaan voi kuulua muun muassa erilaisten vapaa-ajan toimintojen suunnittelua ja ohjausta, sekä vankien perhesuhteiden tukemista (Perhe muurin toisella puolella 2003, 65). Suomessa on tällä hetkellä kaksi perhetyöhön keskittyvää erityisohjaajan virkaa, molemmat Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella. Kahdella muulla rikosseuraamusalueella kyseisiä virkoja ei ole lainkaan, mikä tarkoittaa, että perhetyön toteuttaminen kyseisillä alueilla jää ainoastaan yksittäisten työntekijöiden mielenkiinnon ja resurssien varaan. (Sassi 2012, 10.) Vilppulan vankilassa on yksi Suomen kahdesta perhetyön erityisohjaajan virasta. Työtehtävissä viransijaisena oleva Kati Hakamäki kertoo erityisohjaajan tehtävään kuuluvan muun muassa perhetapaamisten käytännön järjestäminen, tapaamistiloista huolehtiminen, sekä koko laitoksen lapsille kuuluvien lelujen, tavaroiden ja tilojen ylläpito. Näiden lisäksi erityisohjaaja osallistuu Vilppulan perheleirien suunnitteluun ja toteutukseen, sekä läntisen rikosseuraamusalueen perhetyön kehittämiseen. (Hakamäki 2012.)

Yhteistyötahot ja –viranomaiset

Vankiloilla ja niiden työntekijöillä ei ole yksinään tarpeeksi resursseja perheiden kokonaisvaltaiseen tukemiseen (Sassi & Huhtimo 2006, 23). Voimavarat ovat rajalliset, eikä useimmilla työntekijöillä ole varsinaista perhetyön koulutusta. Lisäksi vuorovaiikutusta edistävä perhetyö kuuluu virallisesti vankeinhoidolle vain siltä osin, kuin se edistää vankeinhoidon omien tavoitteiden toteutumista. Varsinaisesti perhetyö siis kuuluu yhteiskunnan muille organisaatioille ja toimijoille. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 85-86.) Perheiden kokonaisvaltaiseen tukemiseen tarvitaan siis yhteistyötä vankilan ja yhteiskunnan muiden tahojen välillä. (Sassi & Huhtimo 2006, 23.) Tarvittaessa vankilan ulkopuolisilta perhetyön toimijoilta voidaan myös ostaa tarvittavia palveluita esimerkiksi perheleirien ja kurssien järjestämiseksi (Perhe muurin toisella puolella 2003, 90).

Vankilan yhteistyötahoina perheiden tukemisessa toimivat muun muassa sosiaali- ja terveystoimi, asuntoviranomaiset, työvoimahallinto, päihdehuolto sekä Kriminaali-huoltolaitos. Myös monet järjestöt ja muut toimijat tuottavat erilaisia tukipalveluita.

Tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi mielenterveys- ja päihdetyön järjestöt, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Siltavalmennus-yhdistys ja Vapautuvien tuki ry. Vangeille ja heidän perheilleen on tarjolla myös vertaistukea, esimerkiksi Vankien Omaiset VAO ry:n, AA:n, A-kiltojen, NA:n, AL-Anonin ja Kris-järjestöjen kautta. (Sassi & Huhtimo 2006, 23.)

6.5 Perhetyö muiden Pohjoismaiden vankeinhoidossa

Myös Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on alettu kiinnittää huomiota vankeinhoidossa vangin lisäksi myös heidän perheisiinsä ja parisuhteisiinsa. Ruotsissa alettiin tutkia jo vuonna 1997 hallituksen toimesta niiden lasten asemaa, joiden vanhempi tai molemmat vanhemmat ovat vankilassa. Tämän kartoituksen pohjalta ilmestyi vuonna 1998 raportti, jossa oli useita parannusehdotuksia lapsen ja vanhemman välisen suhteen ylläpitämiseksi vanhemman vankeusaikana. Vuonna 2004 Ruotsin lapsiasiamies alkoi selvittää vankiperheiden lasten tilannetta uudelleen, sillä vuoden 1997 kartoituksen jälkeen oli tapahtunut ainoastaan harvoja muutoksia. (Enroos 2008, 40-41.) Ruotsissa otettiin vuoden -97 selvityksen jälkeen kokeiluluontoisesti käyttöön vanhemmuutta käsitteleviä kursseja joissakin vankiloissa. Lisäksi Ruotsissa vankiperheillä on mahdollisuus osallistua Suomen perheleiritoimintaa vastaavaan toimintaan. (Perhe muurin toisella puolella 2003.) Vankilan perhetyössä ja sen kehittämisessä Ruotsi on Suomea askeleen edellä, sillä siellä vankilatyöntekijöitä koulutetaan toimimaan myös perhetyössä oman varsinaisen työtehtävänsä ohessa, mikä osaltaan lisää vankiloiden lapsiystävällisyyttä. Vilppulan vankilan virkavapaalla oleva perhetyön erityisohjaaja Raili Nieminen ottaisi mielellään Ruotsin mallin vankilatyöntekijöiden koulutuksesta myös Suomeen. (Perhetyön erityisohjaaja uskoo perheen merkityksen kasvuun vankiloissa 2010.)

Myös Norjassa on 2000-luvun jälkeen kiinnitetty huomiota etenkin isä-lapsisuhteeseen vankeinhoidossa. Siellä ei kuitenkaan vielä vuonna 2003 ollut käytössä vankiperheille tarkoitettuja perhetyön ohjelmia. Joissakin vankiloissa tosin oli käynnissä vangeille tarkoitettuja ryhmiä, joissa käsiteltiin esimerkiksi isänä olemista tai

parisuhdetta. Ryhmiin liittyen vanki-isille ja heidän lapsilleen järjestettiin myös mahdollisuuksia käydä vankilan ulkopuolella erilaisissa tapahtumissa tai retkillä. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 74.)

Tanskassa julkistettiin vuonna 2002 vankien toimintoja selvittäneen työryhmän mietintö, jonka mukaan maan vankeinhoidossa tulisi ottaa perhenäkökulma huomioon entistä paremmin. Työryhmän mielestä maassa pitäisi muun muassa vahvistaa vankien parisuhteita, sekä rooleja vanhempina, esimerkiksi asiaan kuuluvilla kursseilla. Työryhmä kannatti kyseessä olevien kurssien suunnittelua ja toteutusta yhdessä esimerkiksi kuntien sekä vankien perheiden kanssa. Suunnitteilla oli myös perheosaston perustaminen erääseen ulkopuoliseen laitokseen. Vielä vuonna 2003 Tanskan vankeinhoidossa ei ollut yhtään perhetyöhön keskittyvää ohjelmaa. Sen sijaan lähisuuhdeväkivaltaohjelma oli käytössä. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 74.)

Kansainvälisesti yleinen käytäntö, myös Pohjoismaissa, on lapsen ottaminen vankilaan vanhemman, yleensä äidin, mukana. Maakohtaisia eroja kuitenkin esiintyy esimerkiksi yleisissä käytännöissä; lasten ikärajoissa, lukumäärissä, sekä vanhempien päätäntävällän suhteen. (Enroos 2008, 13.) Suomessa tällainen käytäntö on käytössä Hämeenlinnassa, Vanajan vankilassa (Vanajan vankila, Vanajan osasto n.d).

7 KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET JA LAINSÄÄDÄNTÖ

Monissa kansainvälisesti hyväksytyissä sopimuksissa ja Suomen lainsäädännössä on kohtia, jotka vaativat lapsen edun huomioimista, sekä korostavat perheen merkitystä ja lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa. Samalla niillä voidaan perustella myös vankilan perhetyön tarvetta.

7.1 Ihmisoikeudet

Yhdistyneiden kansakuntien Ihmisoikeuksien julistus (10.12.1948) on perustavanlaatuinen yleissopimus, joka koskee kaikkia ihmisiä kaikkialla maailmassa (Perhe muurin toisella puolella 2003, 21). Julistus sisältää jokaiselle ihmiselle kuuluvia synnynnäisiä oikeuksia, joiden tarkoituksena on taata ihmisarvon mukainen arvokas elämä. Ihmisoikeuksien tunnusmerkkejä ovat muun muassa yleisyys, luovuttamattomuus ja perustavuus. Yleisyys eli universaalisuus tarkoittaa sitä, että oikeudet kuuluvat jokaiselle ihmiselle ihonväriin, sukupuoleen, kulttuuriin, yhteiskunnalliseen asemaan, varallisuuseroihin tai johonkin muuhun vastaavaan seikkaan katsomatta. Luovuttamattomuudella tarkoitetaan sitä, että oikeudet ovat jokaisen synnynnäinen oikeus, eikä niitä näin ollen voi antaa tai ottaa pois. Perustavuus taas kertoo siitä, että vain hyvin tärkeät oikeudet ansaitsevat tulla kutsutuksi ihmisoikeuksiksi. Ihmisoikeuksien julistus on pohja useissa kansainvälisissä sopimuksissa, julistuksissa ja asiakirjoissa. (Ihmisen moraalit ihmisoikeuksien perustana 2010; Ihmisoikeuksien ominaisuudet 2010; Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 2010.)

Julistuksen 16.artiklassa korostetaan perheen merkitystä yhteiskunnan perustavana ydinosana, jolla on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan. 25.artiklassa taas vaaditaan äitien ja lasten oikeutta erityiseen huoltoon ja apuun. Julistuksessa mainitaan myös oikeus sellaiseen yhteiskunnalliseen ja kansainväliseen järjestykseen, jossa mainitut oikeudet voivat toteutua. (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen synty 1948, 2010.) YK:n Ihmisoikeuksien julistusta vastaavassa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sanotaan, että aviopuolisoilla on yhdenvertaiset oikeudet ja velvollisuudet toisiinsa ja lapsiinsa nähden avioliittoa solmittaessa, sen aikana ja sen purkautuessa (Euroopan ihmisoikeussopimus n.d).

7.2 Lasten oikeudet

Lapsen oikeuksien julistus pyrkii erityisesti lasten aseman ja oikeuksien suojeluun (Perhe muurin toisella puolella 2003, 22). Se hyväksyttiin jo vuonna 1959, ja sisältää

kymmenen periaatetta. Julistus on hyvin yleisluontoinen, eikä se näin ollen sido valtioita oikeudellisesti. (Lapsen oikeuksien julistus 2010.)

Julistuksen mukaan jokaisen lapsen tulee saada osakseen erityistä suojelua, ja hänelle tulee luoda edellytykset kaikin puolin terveeseen ja normaaliin kehitykseen ja elinoloihin. Näihin asioihin liittyviä lakeja säädettäessä on lapsen etu asetettava tärkeimmäksi näkökohdaksi (periaate 2). Neljännen periaatteen mukaan lapsen on saatava nauttia sosiaalista turvaa, ja hänen ja hänen äitinsä ovat oikeutettuja erityiseen hoitoon ja huolenpitoon. Lapsen tulee lisäksi olla aina ensisijalla suojelua ja apua annettaessa (periaate 8). Lisäksi julistuksessa korostetaan lapsen tarvetta kokea rakkautta, ymmärtämystä, sekä vanhempiansa huolenpitoa (periaate 6). (Lapsen oikeuksien julistus 2010.)

Lapsen oikeuksien julistuksen pohjalta on laadittu YK:n lapsen oikeuksien sopimus, johon on sisällytetty kaikki julistuksen kymmenen periaatetta (Lapsen oikeuksien sopimus n.d). Sopimus hyväksyttiin vuonna 1989, ja sen sisältämät oikeudet ovat valtioita sitovia (Perhe muurin toisella puolella 2003, 22). Suomessa kyseinen sopimus tuli voimaan vuonna 1991 (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? 2012). Lapsen oikeuksien sopimuksen tärkein tavoite on perusoikeuksien, kuten terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille (Lapsen oikeuksien sopimus n.d). Sopimus sisältää neljä yleistä periaatetta, joita ovat syrjimättömyys (2. artikla), lapsen edun huomioiminen (3.artikla), oikeus elämään ja kehittymiseen (6.artikla), sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen (12.artikla) (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? 2012).

Lasten oikeuksien sopimuksessa korostetaan, että kaikissa lapsia koskevissa asioissa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu (3. artikla). Sopimusvaltioiden on myös kunnioitettava vanhempien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle asianmukaista ohjausta ja neuvoa (5. artikla). Vanhemmille on myös annettava apua kasvatustehtävänsä hoitamisessa (18. artikla). Lapsella tulisi lisäksi olla oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan, mikäli mahdollista (7. artikla), sekä oikeus säilyttää sukulaissuhteensa (8. artikla). Sopimuksessa sanotaan myös, että lasta ei tulisi erottaa vanhemmistaan, mikäli se ei ole vastaan lapsen etua. Lapsella tulisi

olla oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti. Mikäli lapsi joutuu eroon vanhemmastaan esimerkiksi vanhemman pidätyksen tai vangitsemisen takia, on lapselle tai muulle perheenjäselle annettava pyynnöstä oleelliset tiedot poissaolevan vanhemman olinpaikasta (9. artikla). Sopimuksen mukaan lapsella tulee olla oikeus ilmaista näkemyksensä itseään koskevissa asioissa, ja ne on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan (12. artikla). (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.)

7.3 Suomen perustuslaki

Suomen nykyinen perustuslaki tuli voimaan 1.3.2000, ja se on Suomessa kaiken lainsäädännön ja julkisen vallan käytön kulmakivi. Perustuslaki sisältää erilaisia säännöksiä niin valtion järjestysmuodosta ja ylimpien valtioelinten suhteista, kuin yksilön perusoikeuksistakin. (Perustuslaki 2012.) Lain 6§:ssä sanotaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Perustuslaissa korostetaan myös yksityiselämän suojaa, jolloin muun muassa kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Näihin voidaan kuitenkin asettaa välttämättömiä rajoituksia rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä sekä vapaudenmenetyksen aikana (10§). Perustuslaissa määritellään lisäksi yksilön oikeutta sosiaaliturvaan. Siihen kuuluu, että julkisen vallan on tuettava perheen, ja lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi (19§). (L 11.6.1999/731.)

7.4 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain (2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Kyseisen lain mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista kuuluu vanhemmille. Perheiden kanssa toimivien viranomaisten on kuitenkin tuettava vanhem-

pia heidän kasvatustehtävässään, ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua (2§). Palveluita järjestettäessä ja kehitettäessä on huolehdittava siitä, että ne tukevat vanhempia kasvatuksessa (8§). Lastensuojelulaissa vaaditaan myös, että lapsi on otettava huomioon aikuisille suunnatuissa palveluissa. Tämä tarkoittaa sitä, että lapselle on turvattava riittävä hoito ja tuki, kun lapsen vanhempi on tutkintavankeudessa tai suorittamassa vankeusrangaistustaan (10§). Lain mukaan lapsi voidaan myös sijoittaa vanhemman mukana vankilan perheosastolle (13a§). (L 13.4.2007/417.)

7.5 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Lailla lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta pyritään turvaamaan lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet. Lain mukaan huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä (1§). Tapaamisoikeuden tarkoituksena taas on turvata lapsen oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempia, jonka luona lapsi ei asu. Myös tapaamisoikeuden kohdalla pitää pyrkiä lapsen edun toteutumiseen (2§). Lain mukaan lapsen huoltajat yhdessä vastaavat lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja päätöksistä (5§). Sen mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on myös selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide, sikäli kun se on lapsen ikä ja kehitystasoon nähden mahdollista (11§). (L 8.4.1983/361.)

7.6 Vankeinhoidon kansainväliset sopimukset

Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt (1957) ovat yksi vanhimmista vankeudenhoitoa koskevista sopimuksista (Perhe muurin toisella puolella 2003, 24). Ne sisältävät erilaisia säädöksiä, suosituksia ja ohjeita, joihin vankeinhoitolaitosten eri maissa tulisi pyrkiä (Enroos 2008, 47). Niiden mukaan vangin on saatava tarvittavan valvonnan alaisena olla säännöllisesti yhteydessä perheeseensä ja ystäviinsä, sekä tavata heitä (37). Vankeinhoidossa on lisäksi kiinnitettävä huomiota van-

gin ja hänen perheensä välisten suhteiden ylläpitämiseen ja kehittämiseen (79). Jo vankeuden alussa vankia on kannustettava ja autettava ylläpitämään, vahvistamaan ja luomaan sellaisia suhteita, jotka ajavat hänen perheensä etua (80). (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1957.)

7.7 Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteet

Suomessa vapausrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaa 1.1.2012 toimintansa aloittanut Rikosseuraamuslaitos. Sen perustehtävä on nimenaan rikosoikeudellisten seuraamusten lainmukainen ja turvallinen täytäntöönpano. (Rikosseuraamuslaitos n.d.) Se pitää toteuttaa niin, että toiminta lisää tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, sekä edistää heidän elämäntapaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan (L 27.11.2009/953). Toiminnan arvoja ovat erityisesti ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus, sekä käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua. Rikosseuraamuslaitos on sitoutunut perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen, kohtelevaan tuomittuja inhimillisesti, asiallisesti, ja keskenään tasavertaisesti, noudattamaan kaikessa toiminnassaan lainmukaisuutta, oikeutta ja kohtuutta, sekä toteuttamaan täytäntöönpanon siten, että se tukee tuomittujen yksilöllistä kasvua, sekä pyrkimystä rikoksettomaan elämään. Laitoksen strategiassa (2011-2020) mainitaan yhteistyö muun muassa tuomitun lähiverkon kanssa, jolla lisätään tuomittujen valmiuksia kiinnittyä yhteiskuntaan. (Arvot n.d; Strategia 2011-2020 n.d.)

Rikosseuraamuslaitos noudattaa toiminnassaan lisäksi normaalisuusperiaatetta, joka tarkoittaa, että seuraamuksella ei tulisi olla rangaistuksesta seuraavia rajoitteita enemmän kerrannaisvaikutuksia tuomitun elämään. Tähän pyritään sillä, että tuomituille annetaan rangaistusaikana tukea elämäntapaansa hallintaan liittyvissä taidoissa. (Rikosseuraamuslaitos n.d.) Myös vankeuslaissa (2005) sanotaan, että vankeus ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin muita rajoituksia, kuin niitä jotka välttämättä seuraavat rangaistuksesta. Lisäksi vankilan olot olisi järjestettävä niin pitkälle kuin

mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Näin ollen vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään (3§) (L 23.9.2005/767).

8 KÄYTÄNNÖN PERHETYÖ

8.1 Perhetyön muotoja

Perhetyö vankila-aikana voi sisältää laitoksesta riippuen monenlaista toimintaa, jolla pyritään perheiden tukemiseen, sekä väkivaltaisuuden ja väärinkäytösten ehkäisemiseen (Perhe muurin toisella puolella 2003, 79). Perhetyöhön kuuluu muun muassa neuvonta ja ohjaus, yhteydenpidon järjestäminen, tuki perheiden kriisitilanteissa, perhekuntoutus (perheleirit), sekä muut perhesuhteiden edistämiseen ja väkivallattomuuteen tähtäävät toiminnat (Sassi & Huhtimo 2006, 22). Toimintamuotoja ovat muun muassa yksilötyö tai työskentely yhden perheen kanssa, verkostotyö, erilaiset toimintaryhmät sekä perhekuntoutus. Erilaisten toimintojen ajoittuminen riippuu kunkin vangin ja hänen perheensä elämäntilanteesta. Esimerkiksi pienten lasten vanhempien kohdalla korostuvat vanhemmuuden taidot, kun taas pariskunnilla ajankohdittainen aihe on parisuhde, ja sen hoito. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 85.)

Perhetyön käytännöt ja muodot vaihtelevat, riippuen vankilasta. Käytännössä vankiloissa tehtävä perhetyö voi olla esimerkiksi monenlaista yhteydenpitoa vangin läheisiin, perhetapaamisten valmistelua, perheterapeuttien istuntojen järjestämistä, keskusteluja vangin ja hänen perheensä kanssa, perheleirihakemusten käsittelyä ja leireillä mukana oloa, isä-lapsi-ryhmien ohjaamista, päihdekuntoutuksen järjestämistä, vangin läheisten ohjaamista erilaisten palveluiden ja vertaistuen piiriin, lastensuojeluasioihin liittyvien poistumislupien valmistelua sekä vangin osallistumista lapsensa huoltosuunnitelman tekemiseen. (Sassi & Huhtimo 2006, 23.)

8.1.1 Yksilötyö ja työskentely yhden perheen kanssa

Vankilan perhetyötä voidaan toteuttaa myös yhden perheenjäsenen tai yhden perheen kanssa kerrallaan. Tällainen tapa työskennellä toteutuu esimerkiksi keskusteluissa, perheenjäsenten tai puolisoitten tapaamisissa ja niiden järjestämisessä, sekä läheisneuvonpidossa. Joko yksittäinen vanki tai tilanteesta riippuen hänen koko perheensä voidaan myös lähettää esimerkiksi perheterapeutin vastaanotolle vankilan ulkopuolelle. Yksilötyötä vankiloissa tekevät erityisesti sosiaalityöntekijät, psykologit ja vankilapastorit. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 86.)

8.1.2 Verkostotyö

Verkostotyöllä tarkoitetaan monien eri alojen asiantuntijoiden yhteistyötä perheiden hyväksi. Moniammatillisuus liittyy myös kiinteästi verkostotyöhön. Tällaiseen työmuotoon voivat osallistua vangin ja hänen perheensä lisäksi vankilan työntekijöitä sekä yhteiskunnan eri toimijoita tilanteesta riippuen. Vankilan ulkopuolisia palveluita ja toimijoita on syytä käyttää, koska vankilan sisällä resurssit ovat rajalliset. Samalla vangeille ja heidän perheilleen voidaan taata mahdollisimman kokonaisvaltainen tuki. Rikosseuraamusviraston työryhmä suosittikin jo vuonna 2003 mietinnössään, että sellaista verkostotyötä tulisi tehostaa, jossa eri alojen toimijat tapaisivat samalla kertaa. Tapaamisiin olisi hyvä ottaa mukaan myös vankien läheisiä. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 86.)

8.1.3 Perhekuntoutus

Erilaiset perhe- ja parisuhdeleirit ovat hyviä, tehokkaita ja tarpeellisia menetelmiä vankien perhesuhteiden ylläpitoon ja hoitoon. Leirit ovat yleensä osa laajempaa vankilassa tapahtuvaa perhekuntoutusta. Leirien ohjelma saattaa vaihdella hieman osallistujista ja heidän tarpeistaan riippuen, mutta se sisältää yleensä sekä yhdessäoloa

että perhesuhteisiin liittyviä teemoja. Leireillä perheillä on mahdollisuus viettää vapaa-aikaa yhdessä, mutta myös pohtia omaa perhetilannettaan sekä hoitaa parisuhdetta ja vanhemmuutta (Sassi & Huhtimo 2006, 25). Leireillä voi olla erilaisia teemoja, kuten parisuhde-, perhe- ja isä-lapsi-leiri, päihteet, vanhemmuuden tukeminen, tai vanhemman vankeus lapsen näkökulmasta (Hakamäki 2012).

Perheleirejä voidaan järjestää vankiloiden omana toimintana, yhteistyössä ulkopuolisten tahojen kanssa tai Vapautuvien tuki ry:n toimesta (Perhe muurin toisella puolella 2003, 86; Sassi & Huhtimo 2006, 25). Kaikissa vankiloissa ei valitettavasti ole ollut mahdollisuutta järjestää, tai edes osallistua perheleireille (Perhe muurin toisella puolella 2003, 86). Vilppulan vankilassa järjestetään perheleirejä yhteistyössä eri tahojen kanssa, tavoitteena voimavarakeskeinen perhekuntoutus. Mukana järjestelyissä ovat vankilan henkilökunnan lisäksi olleet muun muassa rikosseuraamusalueen muut vankilat, Kataja – Kestävän parisuhteen kasvu ry, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto, sekä lasten ja vapaa-ajanohjauksessa Jämsän seudun koulutuskeskus. (Perhe on ykkönen 2007, 3.)

Perheleirejä voidaan yleisesti järjestää (avo-)vankiloiden omissa tiloissa, mutta myös vankilan ulkopuolisia tiloja voidaan käyttää, kunhan pystytään takaamaan riittävä valvonta (Perhe muurin toisella puolella 2003, 86). Vilppulan vankilassa on perhetyötä - , ja erityisesti perheleirejä varten oma asuntola ”Perhelä”. Muilla vankiloilla on myös mahdollisuus pitää leirejä ”Perhelässä”, jolloin Vilppulan laitos tarjoaa majoituksen ja tarvittavat tilat sekä mahdollisesti ruokailun, kun taas järjestävä vankila vastaa itse leirin sisällöstä ja valvonnasta. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 67.)

Perheleirit eivät ole itsestäänselvyys, vaan niihin täytyy erikseen hakea. Ne voivat olla suunnattu tietyille kohderyhmälle, tai avoimen haun kautta halukkaille. Joskus leiri voidaan järjestää myös jonkin vankilan tietyn toiminnan päätteeksi. Yleensä päätökset leireille pääsystä tekee vankilan johtaja. Päätöksissä otetaan huomioon muun muassa vangin sitoutuneisuus vankilan perhetyöhön, perheen motivaatio, perhekuntoutuksen tarve, valvonnalliset seikat, sekä vangin rangaistusajan suunnitelmaan kirjatut tavoitteet. Leireille valittujen vankien ja perheiden kanssa voidaan myös ennen leiriä järjestää yhteisiä suunnittelukokouksia. (Perhe on ykkönen 2007, 5.)

8.1.4 Toimintaryhmät, -ohjelmat ja –projektit

Vankiloissa voidaan tehdä perhetyötä myös järjestämällä erilaisia toimintaryhmiä, tai osallistamalla toimintaohjelmiin ja –projekteihin. Niillä on aina jokin teema, jonka ympärille sisältö rakennetaan. Aiheena voi olla esimerkiksi vanhempi-lapsi-suhde, parisuhde, lähisuhdeväkivallan ehkäisy, tai päihteet. Esimerkiksi Jokelan ja Keravan vankilat ovat järjestäneet Isä-lapsi-toimintaa oman henkilökunnan aloitteesta. Pyhäselän vankilassa vastaavanlaisessa toiminnassa on ollut mukana myös vanki-äitejä. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 68.)

Monissa verkostoprojekteissa pyritään myös tukemaan vankien perhesuhteita ja lisäämään vankien elämänhallintaa. Tällaisia projekteja järjestävät eri toimijat yhteistyössä. Esimerkkejä toteutetuista verkostoprojekteista ovat muun muassa Keravan vankilan WOP(Work Out Projekt)-projekti, jonka tarkoituksena oli nuorten vankien ongelmallisen päihteidenkäytön ja rikoskierteen katkaiseminen (Kanervo & Koivula 2006, 10), sekä Tyynelän kehittämiskeskuksen POLKU-projekti, jonka kohderyhmänä olivat vapautuvat vangit (Polku-projekti). (Perhe muurin toisella puolella 2003, 70.)

Rikosseuraamusviraston perhetyöryhmä esitti mietinnössään vuonna 2003, että erilaisia toimintaohjelmia kehitetään vankeinhoidossa. Esimerkkeinä teemoista työryhmä mainitsi vanhemmuuden tukemiseen liittyvän ohjelman, lähisuhdeväkivallan hoidon, nuorten vankien ja heidän perheidensä kanssa työskentelyn, sekä ulkomaalaisten parissa työskentelyn. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 87-88.)

9 VANKILAN PERHETYÖN KEHITTÄMINEN

Vankiloiden perhetyöhön on alettu kiinnittää enemmän huomiota 2000 -luvulla (Lapsiasianeuvottelukunta 2011). On huomattu, että vankilassa tapahtuvalla perhetyöllä on vaikutusta muun muassa uusintarikollisuuden ehkäisemiseen (Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä 2004). Myös lasten edun toteutumiseen on

herätty. Vaikkakin vankiloiden perhetyössä on kehitystä tapahtunut, on silti vielä matkaa siihen, että lasten oikeudet tulisivat tässä asiassa kokonaisvaltaisesti huomioiduiksi. Rikosseuraamusviraston asettama työryhmä ja myöhemmin lapsiasianeuvottelukunta ovat asettaneet tavoitteita, jotta kehitystä tapahtuisi jatkossakin.

Rikosseuraamusvirasto asetti vuonna 2002 perhetyöryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää vankien ja heidän perheenjäsentensä suhteiden edistämismahdollisuuksia. Työryhmän tavoitteina oli turvata vangin oikeus perhesuhteen säilymiseen, vangin voimavarojen lisääminen vankeusaikana, vankilasta vapautuvan tukeminen yhteiskuntaan integroitumisessa sekä vangin perheelle vankeudesta koostuvien haittavaikutuksien vähentäminen. (Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003, 4-5.) Vuonna 2003 valmistui perhetyöryhmän työryhmäraportti *Perhe muurin toisella puolella*, joka on perhetyön kehittämiseen suuntaavaa asiakirja. Vankilat laativat vuonna 2004 sen perusteella perhetyön kehittämissuunnitelman. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

Kriminaalihuollon tukisäätiössä toteutettiin vuosina 2005-2006 Perheiden tuki -projekti, jonka päätavoitteena oli rakentaa vankeudesta vapautuneen ulottuva perhetyön polku. Hankkeen aikana tuotettiin opas rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Perheiden tuki -projekti jatkui kriminaalihuollon tukisäätiössä Ehjä perhe -projektina (2007-2010), joka tavoitteenaan rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön kuntoutusmalli vangitulle, sekä hänen perheelleen, pyrki edistämään vangin kykyä sopeutua yhteiskuntaan. Projektin tavoitteena oli myös edistää vangitun perhettä sopeutumaan muuttuneeseen tilanteeseen. (Kaurala 2009, 1-2.)

Vuonna 2011 lapsiasianeuvottelukunta näki tarpeelliseksi ryhtyä kehittämistoimiin vankien lasten aseman parantamiseksi. Näiden kehittämistoimien avulla pyritään minimoimaan vanhemman vankeudesta lapselle aiheutuvia haittavaikutuksia. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

9.1 Koko rangaistusprosessin kattava tuki

Suurin osa vankien ihmissuhteista on arvioitu kuntoutumista tukeviksi, näin ollen perhesuhteiden hoidon kehittäminen on nähty vankila-aikana erittäin tarpeellisenä. Uusintarikollisuuden ehkäisemisessä tärkeässä asemassa on nähty olevan myös vanhemmuuden taitojen kehittäminen sekä parisuhdeväkivallan vähentäminen. (Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003, 96.)

Vankilan perhetyö tukee vangin lasten ja perheen psyykkisten, sosiaalisten ja taloudellisten asioiden hoitoa sekä perhesuhteita. Vankilan perhetyö tulisi aloittaa jo ennen tuomion täytäntöönpanoa ja jatkaa sitä niin vankilassa, kuin vapautumisen jälkeen. Näin tuki olisi kokonaisvaltaista ja kattaisi koko rangaistusprosessin. Vankilan perhetyötä tulisi myös toteuttaa yhteistyössä yhteiskunnan perhetyön toimijoiden kanssa. (Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003, 97.)

Perhetyöryhmän toimenpide-ehdotuksissa vankilan perhetyö on organisoitu niin, että se kattaisi koko rangaistusprosessin. Perhetyö alkaa sijoittajyksikössä, jossa tehdään riski- ja tarvearvio sekä alustava rangaistusajan suunnitelma, jonka yhtenä osana on ihmissuhteiden ja perhesuhteiden hoito. Tutkintavankilassa tulisi olla mahdollisuus yhteydenpitoon perheeseen tutkinnalliset rajoitukset huomioon ottaen. Sijoitusyksikössä rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään perhetyön osalta ja laaditaan hyvissä ajoin vapautumissuunnitelma ennen vapautumista. Vapautumissuunnitelmassa jatkoperhetyön tarve suunnitellaan yhdessä vangin ja mahdollisesti myös perheen sekä vankilan ulkopuolisten toimijoiden kanssa. (Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003, 97.)

Myös lapsiasianeuvottelukunta tuo esiin perhesuhteiden kartoituksen tärkeyden rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa vangille. Suunnitelmassa tulisi huomioida niin vanhemmuus kuin mahdollisuudet sen hoitamiseen vankeusaikana. Näitä mahdollisuuksia ovat esimerkiksi erilaiset ohjelmat, joilla vahvistetaan sosiaalista selviytymistä ja sosiaalisia taitoja. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

9.2 Parempi tietopohja vankien lapsista

Vankeusrangaistustaan suorittavien henkilöiden lapset ovat Suomessa vielä melko näkymätön ryhmä, he ovat usein unohdettuja rikoksen uhreja. Näiden lasten oikeuksien toteutumista ei ole kokonaisvaltaisesti tarkasteltu ja jopa tähän ryhmään kuuluvien lasten lukumäärä on epäselvä. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

Lapsiasianeuvottelukunta tuo aloitteessaan esiin paremman tietopohjan saamisen vankien lapsista. Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmiin tulisi tallentaa vankien huollettavana olevien alaikäisten lasten määrä, ikä, sukupuoli sekä asuinalue. Tämän selvityksen avulla saataisiin selkeämpi kuva kokonaistilanteesta ja lasten määrästä, keitä vanhemman vankeus koskettaa. Mikäli vankien läheisten määrää tilastoitaisiin säännöllisesti, auttaisi se tuomaan esille perhetyön tarvetta vankiloissa. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

9.3 Yhteydenpito

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteutti vuonna 2010 selvityksen yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vangin ja hänen läheisensä välillä. Selvityksen raportista käy ilmi, että yhteyttä pidettiin mahdollisuuksien mukaan ahkerasti, mutta ongelmatonta se ei ole. Ongelmat koskettavat eniten suljettuja laitoksia, joissa hankaluuksia on koettu muun muassa puheluiden rajoituksissa, tapaamisaikojen vähyydessä ja perhetapaamisten järjestelyiden vaikeuksissa. Ongelmia yhteydenpidossa aiheuttivat myös läheisten tapaamisista saamat negatiiviset kokemukset sekä joustamattomuus tapaamiskäytännöissä. (Ryynänen & Suomela 2011, 1.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön selvityksessä myös todettiin lasten yhteydenpitomahdollisuuksissa olevan kehittämisen varaa. Lapsen yhteydenpitoa vankeudessa olevaan vanhempaansa vaikeutti muun muassa lyhyet tapaamisajat, lapselle sopimatomat tapaamistilat sekä puheluiden rajoitukset. (Ryynänen & Suomela 2011, 1.)

Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöryhmän toimenpide-ehdotuksissa esitettiin yhteydenpidon parantaminen, jota tuettaisiin soittomahdollisuuksien, poistumislupien sekä tapaamisten avulla. Vangin tulisi saada ilmoittaa perheelleen ainakin vankilaan joutumisesta, siirrosta ja vapautumisestaan vankilan kustannuksella. Työryhmä esittää myös tärkeän syyn perusteella lomien myöntämistä luotettaviksi arvioitaville vangeille tapahtumiin, jotka edistävät lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Vankiloiden tapaamistiloja ja tapaamiskulttuuria tulisi kehittää tapaajaystävällisemmiksi. (Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003, 98.)

9.4 Vankilan henkilöstön koulutus

Niin perhetyöryhmä, kuin lapsiasianeuvottelukunta tuovat esiin perhetyötä tekevän henkilöstön toimenkuvan selkiyttämisen ja koulutuksen merkityksen. Perhetyöryhmä esitti, että jokaiseen vankilaan nimetään yhteyshenkilö, koska toiminnan kehittämisen edellyttää, että on virkamies, joka ottaa siitä vastuun. Perhetyön kehittämiseksi pidemmällä aikavälillä työryhmä esitti, että jokaiseen aluevankilaan tarvitaan perhetyöhön keskittyvä työntekijä. Henkilökunnan koulutusta perhetyöhön tulisi myös lisätä. (Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003, 100.)

Lapsiasianeuvottelukunta myös esittää, että jokaisen vankilan ja yhdyskuntaseuraamusyksikön tulisi valita vähintään yksi lapsiasiamies. Lapsiasiamies huolehtisi oman toimensa ohella lasten näkökulman huomioimisesta yksikön toiminnassa ja tiloissa. Rikosseuraamuslaitoksen tulisi myös tarjota henkilöstölleen lisä- ja täydennyskoulutusta lapsi- ja läheisnäkökulmasta. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

9.5 Vankilan perhetyön ohjeistus ja kehittämismahdollisuudet

Vankiperheiden kanssa tehtävä perhetyö koskettaa niin rikosseuraamustyössä olevia, että kunnan sosiaalityötä. Näin ollen kuvaus hyvistä ja sujuvista työprosesseista olisi

tarpeen. Ohjeistus tulisi antaa yhteistyössä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen kesken. Ohjeistus voisi olla esimerkiksi yhteisessä oppaassa. Myös lasten suojelun keskeisiin ohjausvälineisiin tulisi saada ainakin maininta vankiperheiden asiasta. Ohjeistuksen tulisi myös kattaa esimerkiksi päivähoidon ja koulun tiedontarpeet. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

Yksi lapsiasianeuvottelukunnan asettamista tavoitteista oli lapsi- ja perhetyön strategia Rikosseuraamuslaitokselle. Tämän tarkoitus olisi jäsentää työn tavoitteita ja edistää pitkäjänteistä kehittämistä. Tavoitteissa korostetaan myös lapsi- ja perheystävällisemmän lähestymistavan lisäämistä vankiloiden työhön. Lapsiystävällisyys tulisi ottaa huomioon tapaamisissa, muun muassa tilojen muutoksilla ja vartijoiden koulutuksella. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

Kriminaalihuoltosätiö aloitti vuonna 2007 Ehjä Perhe-hankkeen, RAY:n myöntämällä rahoituksella. Hanke on keskittynyt toteuttamaan vankiperheiden vertaisryhmätöitä ja vankiperhetyön kehittämistä. Tälle hankkeelle lapsiasianeuvottelukunta esitti myös jatkokehittämisen ja vakiinnuttamisen tarvetta. (Lapsiasianeuvottelukunta 2011.)

10 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Toteutimme tutkimuksemme laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Sille on ominaista pyrkiä kuvaamaan tutkittavaa asiaa tai kohdetta mahdollisimman monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen kohteena on usein ihmisen kokemuksineen, eikä määrällisesti ja tilastollisesti tarkasteltavat asiat. Tutkimuskohteita ei yleensä ole määrällisesti paljon, eikä tarkoituksena ole tehdä yleistettäviä väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157, 160.) Tarkoituksena on sen sijaan nostaa esiin tutkittavien näkemyksiä ja kokemuksia tutkittavasta asiasta. (Aaltola & Valli, 2007, 70.) Valitsimme kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä halusimme tuoda esiin tutkittavien omaa ääntä ja kokemuksia tutkittavasta aiheesta. Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti tutkittavia kohteita ei ollut määrällisesti paljon, mutta oleellista onkin heiltä esiin nousevat ajatukset, kokemukset ja mielipiteet.

Tutkimuksemme kulkua kuvaa hyvin prosessimaisuus, sillä tutkimuksen tarkka rajaus ja tutkimustehtävät muotoutuivat vasta tutkimuksen aikana (Aaltola & Valli, 2007, 70). Alussa ajatuksenamme oli vain tutkia asiaa perheiden näkökulmasta, mutta tutkimusprosessin aikana päätimme keskittyä niihin lapsiperheisiin, joiden vanhemmista toinen suorittaa ehdotonta vankeusrangaistusta. Näin ollen ulkopuolelle jäivät muut sukulaissuhteet, äiti-lapsi-osastot, vankien näkökulma, sekä perheet joissa on vain täysi-ikäisiä lapsia. Oman kiinnostuksemme lisäksi aiheen rajaukseen vaikuttivat aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset, jotka ovat usein keskittyneet vanki-isien näkökulmaan. Myös erillisistä äiti-lapsi- tai perheosastoista on aiempaa tutkimustietoa. Tutkittavaa aihetta on vähemmän tutkittu perheen ja erityisesti lapsen näkökulmasta, joten halusimme keskittyä erityisesti siihen. Perheiden lisäksi halusimme hyödyntää myös asiantuntijoiden tietämystä aiheesta, sillä vankilan perhetyötä koskevaa ajankohtaista kirjallisuutta on melko vähän.

10.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää mitä on vankilan perhetyö ja miten vankiperheet sen kokevat. Halusimme käsitellä asiaa erityisesti lapsiperheiden näkökulmasta, tuoden esiin lapsen ja siviilivanhemman edun toteutumista.

Tutkimustehtäviämme olivat:

1. selvittää millaista työtä vankiloissa tehdään perheiden kanssa?
2. miten perheet kokevat vankilan perhetyön?
3. Miten lasten oikeudet ja etu on huomioitu vankilan perhetyössä?
4. Miten vankilan perhetyötä tulisi kehittää, jotta se parhaiten palvelisi lapsen etua?

10.2 Tutkimusmenetelmä

Menetelmänä käytettiin kyselyä, joka toteutettiin sähköisesti sähköpostin välityksellä. Valitsimme kyseisen menetelmän sillä halusimme selvittää jokaisen vastaajan yksilölliset kokemukset ja näkemykset aiheesta. Valinta suorittaa kyselyt sähköisesti johtui siitä, että ajattelimme vastaajille olevan helpompaa puhua arkaluontoisesta aiheesta anonyymisti. Emme siis suorittaneet kyselyitä perheiden kanssa kasvotusten, vaan kaikki kommunikointi tapahtui sähköpostin välityksellä. Ajattelimme myös vastaajille olevan helpompaa vastata kyselyyn rauhassa, heille sopivana hetkenä. Yksi painava syy kyselyiden suorittamiseen sähköisesti johtui välimatkoista. Meillä ei ollut resursseja lähteä tapaamaan jokaista vastaajaa erikseen.

10.3 Kyselyiden toteutus

Kyselyyn osallistuneita perheitä oli yhteensä kolme(3), jotka valittiin tietyillä kriteereillä, mutta muuten sattumanvaraisesti. Halusimme vastaajiksi perheitä, joissa toi-

nen vanhemmista on suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta, ja joissa on alaikäisiä lapsia. Kyselyyn osallistuneista perheistä kaksi saatiin Portti vapautteen - sivustolle laitettun ilmoituksen kautta (Liite 2.), jossa etsittiin vapaaehtoisia perheitä kertomaan kokemuksiaan vankilan perhetyöstä. Yksi kyselyyn osallistunut perhe saatiin mukaan tutkimukseen vuonna 2011 järjestetyn Isä-lapsi -päivän kautta, johon tutkimuksen tekijät osallistuivat palautteen kerääjinä. Palautteen keräämisen yhteydessä kysyttiin halukkaita perheitä osallistumaan opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen koskien vankilan perhetyötä.

Kyselyyn osallistuneet asiantuntijat valittiin systemaattisemmin, ottaen huomioon vankilassa perheiden kanssa työskentelevät eri ammattiryhmät. Tutkimukseen haluttiin mukaan asiantuntijanäkökulmaa sekä avoimesta että suljetusta vankilasta. Valitsimme Vilppulan avovankilan, sillä se on toiminut edelläkävijänä vankilan perhetyön kehittämisessä. Riihimäen vankila valikoitui mukaan sillä perusteella, että se on korkean turvallisuustason suljettu vankila. Lisäksi tutkimukseen haluttiin mukaan sellaisia asiantuntijoita, joilla on aiheesta koko Suomen kattavaa yleistä tietämystä. Kyselypyyntö lähetettiin sähköpostilla yhteensä kymmenelle (10) asiantuntijalle, joista kyselyyn osallistui neljä (4) henkilöä. Tutkimukseen osallistuneita asiantuntijoita olivat perhetyön erityisohjaaja vs. Kati Hakamäki (Vilppulan vankila), psykologi Leena Saari- nen (Vilppulan vankila), sosiaalityöntekijä Veikko Sokka (Riihimäen vankila) ja ylitar- kastaja Anne Hujala (Lapsiasiavaltuutetun toimisto). Myöhemmin kysely lähetettiin myös lapsi- ja perhetyön koordinaattori Tarja Sassille (Kriminaalihuollon tukisäätiö).

Ennen kyselyiden laatimista tutkimuksen tekijät tutustuivat laajasti aihetta koskevaan teorian tietoon, lähdekirjallisuuteen ja -materiaaliin, sekä aiemmin tehtyihin tutkimuk- siin. Niiden pohjalta nousi esiin aiheita ja kysymyksiä, joihin haluttiin saada vastauk- sia kyselyiden kautta. Kaikille tutkimukseen osallistuneille vankiperheille laadittiin samanlaiset kyselylomakkeet (liite 3.), jotka sisälsivät yhteensä kymmenen (10) ky- symystä. Asiantuntijakyselyissä pyrittiin huomioimaan kunkin työntekijän erityis- osaaminen, joten heille lähetettiin hieman toisistaan eroavat kyselylomakkeet (liit- teet 4-7). Näin kysymykset saatiin kohdennettua juuri siihen asiaan, josta haluttiin lisätietoa. Kyselylomakkeita ei nähty tarpeelliseksi testata ulkopuolisella koehenkilöl- lä, sillä kysymykset oli suunnattu vankiperheille ja asiantuntijoille, joten aihetta tun-

tematon ulkopuolinen ei välttämättä osaisi antaa palautetta kysymyksistä ja niiden esitystavasta.

Kyselylomakkeiden laatimisen jälkeen ne lähetettiin sähköpostin välityksellä liitetiedostona vastaajille. Kyselyiden yhteydessä vankiperheitä muistutettiin anonymiteettisuojusta, ja asiantuntijoita nimen ja ammattinimikkeen julki tulemisesta valmiissa raportissa. Samassa yhteydessä korostettiin myös, että kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata. Kysyimme vankiperheitä kyselylomakkeen yhteydessä myös mahdollisuutta saada heidän lastensa näkemyksiä aiheesta, esimerkiksi piirustuksina, kirjoituksina tai kertomuksina. Tähän pyyntöön emme kuitenkaan saaneet vastauksia, johtuen mahdollisesti lasten nuoresta iästä. Vastaajilta tiedusteltiin lisäksi halukkuutta lukea valmis opinnäytetyö.

10.4 Kyselyaineiston analysointi

Alkuvuoteen 2013 mennessä kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat vastanneet kyselyyn. Tutkimusprosessia jatkettiin siten, että kaikkien vankiperheiden vastaukset koottiin yhteen tiedostoon ja asiantuntijoiden vastaukset toiseen. Näin vastauksia oli helpompi käsitellä ja analysoida. Myös kokonaiskuvan muodostaminen helpottui. Tutkimusaineistoon perehdyttyä nousi sieltä esiin selviä aihealueita, joiden mukaan tuloksia oli luonnollista lähteä analysoimaan. Näistä aihealueista haluttiin vielä saada lisätietoa, joten lapsi- ja perhetyön koordinaattoria Tarja Sasia haastateltiin tässä vaiheessa.

Tutkimusaineiston analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua, joka on yksi laadullisen tutkimuksen tavallisimmista analyysimenetelmistä (Hirsjärvi ym. 2007, 219). Kyseisen menetelmän käyttö aineiston analysoinnissa tuntui luontevalta, sillä kyseleistä oli jo valmiiksi noussut esiin selkeitä teemoja. Aineiston analysoinnin yhtenä tavoitteena voidaan pitää keskeisten pääkohtien ja ydinteemojen löytämistä, joiden varaan tutkimustulokset voidaan rakentaa. Analysointivaiheessa tutkimusaineistosta

on tarkoitus löytää tutkimuskysymysten kannalta oleelliset asiat, jolloin epäolennainen tieto karsiutuu pois. (Aaltola & Valli 2007, 80.)

Tutkimusaineistosta esiin tulleita keskeisiä teemoja olivat:

1. vankeuden vaikutukset perheelle
2. vankilassa tehtävä perhetyö
3. lasten edun huomioiminen vankilan perhetyössä ja käytännöissä
4. perheen huomioiminen vankilan perhetyössä ja käytännöissä
5. vankilan perhetyön kehittäminen

10.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellista on **tutkimusprosessin vaiheiden tarkka selostaminen**. Tutkimusaineiston hankinta ja analysointi olisi siis kerrottava mahdollisimman avoimesti ja totuudenmukaisesti. Tarkoituksena on, että tutkimus voitaisiin tarvittaessa toistaa. Tutkimuksen **reliaabeliudella** tarkoitetaan juuri tätä tulosten toistettavuutta. Mikäli tutkimus on reliaabeli, voidaan sen olettaa antavan ei-sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 226-227.) Kyseisen tutkimuksen luotettavuutta lisää pyrkimys kuvata tutkimusprosessin kaikki vaiheet mahdollisimman tarkasti ja avoimesti. Myös tutkimuksessa käytetyt alkuperäiset kyselylomakkeet löytyvät tutkimusraportin liitteistä (liitteet1-5). Tutkimusprosessin kuvauksen ja kyselylomakkeiden avulla tutkimus voitaisiin tarvittaessa toistaa, mikä tekee tutkimuksesta reliaabelin. Aihe on kuitenkin muuttuva ja vankilan perhetyötä pyritään jatkuvasti kehittämään, joten tutkimustulokset eivät välttämättä ole enää tutkimusta toistettaessa samanlaisia, kuin nykyisessä tutkimuksessa.

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyy myös **validius** -käsite, jolla tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata ja tutkia juuri sitä, mitä on tarkoituskin tutkia (Hirsjärvi ym. 2007, 226-227). Kyseisen tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia vankilan perhetyötä vankiperheen ja lapsen näkökulma huomioiden, ja tutkimuksesta saa-

tu aineisto antoi vastauksia juuri niihin kysymyksiin, joita haluttiin tutkia. Tutkimusta voidaan siis pitää validina.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on syytä kysyä, kuinka luotettava väline Internet on tutkimusaineiston hankinnassa. Tutkimuksessa käytettiin useita Internet – lähteitä, mutta niiden suhteen oltiin hyvin kriittisiä. Tietoa otettiin vain luotettavilta lähteiltä, kuten Rikosseuraamuslaitos ja Kriminaalihuollon tukisäätiö. Tiedonhankinnassa pyrittiin aina alkuperäisille lähteille ja saamaan uusin tieto aiheesta. Vankilan perhetyötä koskeva uusin ja ajankohtaisin tieto on saatavilla enimmäkseen Internetistä. Esimerkiksi monet Krits:n 2000-luvulla julkaistut oppaat ja raportit ovat saatavilla helposti pdf-tiedostoina. Muutenkin tiedonhankinnassa pyrittiin käyttämään lähdekritiikkiä ja hyödyntämään oleellisimpia ja tarkoituksenmukaisimpia lähteitä. Esimerkiksi ulkomaisten lähteiden käyttöä ei nähty tarkoituksenmukaisena tutkittaessa vankilan perhetyötä Suomessa. Tämä selittää vähäisen ulkomaisten lähteiden käytön.

Myös sähköpostin käyttöä tietosuojan kannalta tulee kyseenalaistaa. Sähköistä viestintämuotoa käytettäessä noudatettiin erityistä huolellisuutta, jotta tutkimusaineistoa ei päädy ulkopuolisille. Käytetyt sähköpostiosoitteet olivat tutkijoiden henkilökohtaiset, eikä muilla ollut niihin käyttöoikeutta. Kyseinen kyselymenetelmä valittiin kuitenkin siksi, koska se oli tässä tapauksessa ainoa keino tavoittaa vastaajat. Sähköpostin käytöstä tutkimuksessa oli sekä hyötyä että haittaa. Hyödyksi voitiin laskea se, että kysymykset voitiin muotoilla siten, että ne olisivat mahdollisimman vähän johdattelevia. Kasvotusten tapahtuvassa keskustelutyypisessä haastattelussa haastateltaja saattaa huomaamattaan johdatella haastateltavaa. Haittana sen sijaan voidaan pitää lisä- ja tarkentavien kysymysten esittämisen hankaluutta puolin ja toisin. Tämä saattaa aiheuttaa väärinymmärryksiä ja tulkintavirheitä. Kyseisessä tutkimuksessa nämä pyrittiin kuitenkin minimoimaan tarkalla kysymysten muotoilulla. Käytännössä vastaajilla oli kuitenkin myös mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä sähköpostitse. Sähköpostin käytön hyötynä tutkimuksessa voidaan pitää myös sitä, että vastaaja voi itse valita sopivan ajankohdan ja paikan kysymyksiin vastaamiseen. Tämän haittapuolena kuitenkin on se, että tutkijat eivät voi tietää missä olosuhteissa ja oloti-

lassa kyselyyn on vastattu. Tämän vuoksi on mahdotonta sanoa kuinka paljon esimerkiksi kiire ja muut häiriötekijät ovat vaikuttaneet vastauksiin.

Tutkimusmenetelmien lisäksi myös tutkimustulosten luotettavuutta on syytä arvioida. Kyseisessä tutkimuksessa käytetty pieni otanta ei anna mahdollisuutta tulosten yleistämiseen. On syytä muistaa, että tutkimustulokset muodostuvat yksittäisten ihmisten henkilökohtaisista mielipiteistä ja kokemuksista, eikä niitä voida yleistää enemmistöä koskevaksi. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuitenkin nostaa esiin niidenomaan yksittäisten ihmisten ääntä ja kokemuksia, eikä tuottaa yleispäteviä totuuksia. Tutkimukseen olisi mielellään otettu enemmänkin vankiperheitä vastaamaan kyselyyn, mutta vapaaehtoisia osallistujia ei löytynyt enempää. Tutkimuksen tarkoituksen kannalta se ei kuitenkaan ollut oleellista.

Tutkimuksen eettisyyttä arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota hyvän tieteellisen käytännön toteutumiseen. Tämä tarkoittaa muun muassa rehellisyyttä, huolellisuutta ja avoimuutta tutkimusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja raportoitaessa. Myös muiden tutkijoiden työlle on annettava arvostusta, eikä esittä heidän aikaansaamiin tutkimustuloksia omissa nimissään. (Hirsjärvi ym. 2007, 23-24.)

Eettisyyteen kuuluu myös oleellisesti **ihmisarvon kunnioitus**, joka tulee ottaa huomioon tutkimuksen kaikissa vaiheissa (Hirsjärvi ym. 2007, 25). Kyseistä tutkimusta tehtäessä pyrittiin lähtökohtana pitämään aiheen ja tutkittavien kunnioittamista. Tämä tuli esiin muun muassa siinä, että vapaaehtoisilta kysyttiin sähköpostitse suostumusta tutkimukseen osallistumiseen, joten näin ollen he saivat itse päättää osallistuvatko vai eivät. Kaikilta tutkittavilta saatiin sähköpostitse suostumus kyselyyn. Tutkittavien kanssa toimittaessa otettiin myös huomioon aiheen arkaluontoisuus. Sähköpostin hyödyntäminen kyselyiden toteutukseen valittiin osittain juuri tästä syystä. Arasta ja keskustelua herättävästä aiheesta lienee helpompi kertoa, kun ei tarvitse olla haastattelijan kanssa kasvotusten. Tutkittavien kunnioitus ja aiheen arkaluontoisuus tuli esiin myös antamalla ihmisille vapauden jättää vastaamatta haluamiinsa kysymyksiin.

Tutkimusta tehtäessä noudatettiin lisäksi **anonymiteetin** ja **salassapitovelvollisuuden** periaatteita. Tutkittaville vankiperheille painotettiin, että heidän henkilöllisyy-

tensä pysyy täysin salassa, eikä tutkimusaineistoa käsittele kukaan muu, kuin tutkijat itse. Kyselyyn osallistuneita asiantuntijoita taas muistutettiin ennen tutkimukseen osallistumista siitä, että heidän henkilöllisyytensä ja ammattinimikkeensä tulee ilmi valmiissa raportissa. Kaikki tiedot joita tutkittavilta saatiin, tallennettiin henkilökohtaisille muistitikuille, ja alkuperäiset sähköpostit poistettiin. Tulosten analysoinnin jälkeen myös muistitikuilla olleet versiot tutkimusaineistosta hävitettiin. Tutkijat huolehtivat kaikin tavoin, ettei tuttavilta perheiltä saatua suoraa aineistoa pääse ulkopuolisten tietoisuuteen.

11 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa tutkimustulokset on esitelty aiemmin mainittujen teemojen mukaan. Tulosten tarkastelua on pyritty selkiyttämään jakamalla ne vankiperheiden ja asiantuntijoiden osioihin.

11.1 Vankiperheet

Tutkimusta varten kyselyyn vastasi kolme(3) iältään 21–27-vuotiasta naishenkilöä. Lapsia heillä on 1-3, iältään 8 kuukautta-11 vuotta. Kaikkien puoliso on suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta, jonka pituus vaihtelee 12½ kuukaudesta 13 vuoteen 8 kuukauteen.

Vankeuden vaikutukset perheelle

Vastauksista käy ilmi, etteivät perheet koe puolison vankeusrangaistuksen vaikuttavan suuresti perheen arkeen. Tämä selittyy osittain sillä, että tilanteeseen on totuttu ja sen kanssa on opittu elämään, tai puoliso on ollut vangittuna jo lapsen syntyessä. Vaikutuksia on kuitenkin nähty olevan siinä, ettei ole puolisoa kotona hoitamassa ns. miestenhommia. Perheet ovat elämäntilanteessaan turvautuneet oman lähipiirinsä apuun ja tukeen. Taloudellisesti vankeusrangaistus ei ole vaikeuttanut vastaajien arkea, sillä omista töistä saatujen ansioiden lisäksi vankeudessa oleva puoliso osallistuu säästöillään perheen elämiseen. Vastauksissa tuli esiin puolison ikävä, mutta sii-

henkin on sopeuduttu. Lapsen ollessa pieni, tämä ei osaa vielä kaivata isäänsä, joten lapsen ikävän ei vastauksissa koettu rasittavan arkea.

”...Olen todennäköisesti perus positiivisen elämänasenteen omaava ihminen, koska tuomiosta ja vauvan yksin hoitamisesta huolimatta en kertaakaan näiden vuosien aikana ole kokenut jaksamiseni olevan ääri rajoilla...” –Nainen 27 v.

”...Tottakai sitä kovasti toista ikävoi, mutta näiden neljän vuoden aikana tähänkin on aika hyvin sopeutunut.” –Nainen 27 v.

Vankeusrangaistuksen mukanaan tuomiin muutoksiin ja ongelmiin 2/3 ei ollut tarjottu minkäänlaista apua tai tukea. Yksi(1) vastaajista koki sosiaali- ja perhetyöntekijöiden olevan kiinnostuneita elämästään, mutta se koettiin lähinnä avun tyrkyttämisenä. Parhaiten apua ja tukea saatiin omilta vanhemmilta, sisaruksilta, ystäviltä ja vertaisilta. Ns. ammattilaisilta perheet eivät olleet pyytäneet apua. Yksi(1) vastaajista mainitsi, ettei edes tiedä mistä apua voisi pyytää.

”Ei ole kukaan apua tarjonnut, en ole kyllä pyytänytäkään. Ei tietoa mistä sitä edes voisi pyytää.” –Nainen 27 v.

”...Olen tottunut olemaan lapsen kanssa yksin ja hoitamaan itse kaikki asiat...” –Nainen 21 v.

”...Tai siis ainoat tuen tarjoajat ovat olleet omat vanhempani, sisarukseni ja hyvät ystäväni.” –Nainen 27 v.

Vankilassa tehtävä perhetyö

2/3 vastaajista oli osallistunut ainoastaan perhetapaamisiin 1-2 kertaa kuukaudessa. Yksi(1) vastaaja oli perhetapaamisten lisäksi osallistunut kaikkeen mahdolliseen tarjolla olevaan perhetyöhön; tapaamiset, perhetapaamiset ja leirit. Yksi vastaajista kertoi hakeneensa perheleirille, mutta pyyntö oli torjuttu sillä perusteella, että puolison tuomiota on liikaa jäljellä.

”Meidän perhe on osallistunut kaikkeen mahdolliseen perhetyöhön. :) Tapaamiset, perhetapaamiset ja leirit on käytetty säännöllisesti.” –Nainen 27 v.

”Ainoa on perhetapaamiset kerran kuukaudessa 5h.” –Nainen 27 v.

Lasten edun huomioiminen vankilan perhetyössä ja käytännöissä

Vastauksista(2/3) kävi ilmi, että lasten huomioimisessa koettiin huomattavia puutteita suljettujen vankiloiden käytännöissä. Lasten lelut ja varustetaso koettiin puutteelliseksi, ja tapaamiskäytännöt hankaliksi lasten kannalta. Yksi vastaajista oli kysynyt perhehuonetta käyttöönsä viikonlopputapaamisia varten, jotta isä saisi muun muassa ottaa lapsen syliin. Tähän pyyntöön hän ei kuitenkaan ollut saanut vastausta. Avovankiloiden käytännöt koettiin lapsiystävällisemmiksi. Lapsille löytyy esimerkiksi leluja, keinu, leikkimökki, hiekkalaatikko ja karuselli. Myös yhteydenpito koettiin helpoksi puhelimen välityksellä. Vastaajien näkemykset henkilökunnan tavasta ottaa lapset huomioon vaihtelivat. Toisaalta lapsia ei juuri huomioitu, mutta myös ystävälliseen suhtautumiseen oli törmätty.

”Tapaaminen kestää 45 min ja pleksi on kattoon asti ja kommunikointi puhelimen välityksellä. Eli pienen lapsen kanssa mahdoton yhtälö.” –Nainen 27 v.

”Tapaamiskäytäntöihin olen ollut erittäin tyytyväinen.” –Nainen 21 v.

Lasten ja heidän rangaistustaan suorittavan vanhemman välisen suhteen ylläpito ja hoito tapahtuvat vastausten perusteella lähinnä puhelimitse ja tapaamisissa. Pienen lapsen ja isän välinen kommunikointi on kuitenkin puhelimitse hankala, kun ihan pienelle ei voi soittaa tai kirjoittaa kirjettä. Suljettujen vankiloiden tiukat yhteydenpitoikäytännöt koettiin lapsen ja rangaistustaan suorittavan vanhemman välisen suhteen kannalta erittäin hankaliksi. Yksi vastaajista kertoi puolisonsa hakeneen siirtoa toiseen suljettuun vankilaan, jossa olisi paremmat mahdollisuudet hoitaa suhteita lapsiin. Tämä ei kuitenkaan toiveista huolimatta toteutunut. Vastausten perusteella avotaloissa sen sijaan yhteydenpitokäytännöt koettiin lapsiystävällisemmiksi.

"...suljetuissa vankiloissa yhteydenpito on paljon vaikeampaa ja varsinkin lasten kannalta erittäin huono juttu!" - Nainen 21 v.

"...Mieheni soittaa joka päivä minulle ja kerron sitten meidän kuulumiset puhelimitse." -Nainen 27 v.

Perheen huomioiminen vankilan perhetyössä ja käytännöissä

Vastauksista kävi ilmi, ettei perheitä oltu valmisteltu millään lailla vankeusrangaistuksen alkamiseen. Yhdessä tapauksessa osattiin odottaa vankeusrangaistusta, mutta tarkkaa ajankohtaa ei tiedetty.

"Ei valmisteltu, sillä mieheni haettiin kotoa marraskuussa 2008 ja vangittiin ja tuomittiin samantien istumaan tuomiotaan." -Nainen 27 v.

"...Sain itse tietää vasta kun mieheni sai soittaa yli vuorokauden päästä kiinni jäämisestä." -Nainen 21 v.

Eri laitosten välillä nähtiin suuria eroja niiden tarjoamissa mahdollisuuksissa hoitaa perhesuhteita. Joidenkin vankiloiden käytännöissä perheet otettiin paremmin huomioon, kuin toisissa. Parisuhteen hoitaminen nähtiin erityisen ongelmallisena. Harvoina tapaamiskertoina isän olisi tärkeä päästä tapaamaan lastaan, jonka vuoksi vanhempien kahdenkeskisen ajan koettiin jäävän vähäiseksi. Puhelimen käyttö nähtiin hyvänä keinona myös perhesuhteiden ylläpidossa.

"...joskus olisi tärkeää myös vanhempien saada viettää hetki kahdestaan, mutta miten sen toteuttaa, kun kerran kuussa voi vain saada perhetap. ja se on isällä ainoa mahdollisuus nähdä lastaan. Joten ei lasta viitsi tällöin kotiinkaan jättää. Sekin auttaisi, jos olisi vaikka toinen pienikin huone, missä voisi lapsi vaikka nukkua päiväunensa." -Nainen 27 v.

"Meidän perheessä on kaikilla hyvät välit eli ylläpito on ilmeisesti ollut hyvää ja riittävää. Puolisollani tosin on tällä hetkellä puhelin käytössä 24/7."

-Nainen 27v.

Vankilan perhetyön kehittäminen

Vastausten perusteella vankilan käytännöissä ja perhetyössä oltiin tyytyväisiä tapaa-
mismahdollisuuksiin, erityisesti perhetapaamisiin. Varsinkin avolaitoksissa perhe saa
elää koko viikonlopun normaalia arkea perheille tarkoitetuissa perhetapaamistiloissa.
Tyytymättömyyttä sen sijaan herätti muunlaisen perhetyön puute. Erityisesti mah-
dollisuutta päästä osallistumaan perheleireille toivottiin. Myös perhetapaamisten
lisäämistä ja lomien pidentämistä pidettiin perhesuhteiden hoitamisen kannalta toi-
vottavana. Perhetapaamistilojen varustetaso, esimerkiksi lelut ym. nähtiin puutteelli-
sena ja siihen toivottiin vankilan satsaavan.

*"Ihanaa olis, jos voisi olla mahdollisuus kahteen perhetapaamiseen kuussa
vaikka joka kolmas kuukausi." -Nainen 27 v.*

*"Ymmärrän sen ettei vankila voi ostaa perhetap. Tiloihin kaikkea mahdollista,
mutta miksi ei saa edes lahjoittaa tavaraa vankilalle. Itse olisin ollut valmis
hankkimaan tapaamistiloihin leluja, elokuvia ym. mutta yksityishenkilö ei voi
tällaista tehdä." -Nainen 27 v.*

*"Olen tyytyväinen tapaamismahdollisuuksiin. Perhetapaaminen kestää koko
viikonlopun ja saa elää normaali arkea." -Nainen 21 v.*

*"On ollut helppo sopeutua yhteisiin sääntöihin, joten en osaa sanoa oikeastaan
mitään mihin en olisi tyytyväinen." -Nainen 21 v.*

11.2 Asiantuntijat

Tutkimusta varten haastateltiin viittä(5) alan asiantuntijaa. Suljetun vankilan puolelta kysymyksiin vastasi sosiaalityöntekijä Veikko Sokka, Riihimäen vankilasta. Avovankilasta kyselyyn vastasi erityisohjaaja vs. Kati Hakamäki ja psykologi Leena Saarinen, Vilppulan vankilasta. Muut kyselyyn osallistuneet asiantuntijat olivat ylitarkastaja Anne Hujala, lapsiasiavaltuutetun toimistosta sekä lapsi- ja perhetyön koordinaattori, perheterapeutti Tarja Sassi, Kriminaalihuollon tukisäätiöstä.

Vankeuden vaikutukset perheelle

Perheet ovat kaikki hyvin erilaisia, joten vankeuden vaikutuksetkin ovat yksilöllisiä. Tarja Sassi määrittelee yhteiseksi tekijäksi kaikille sen, että arjesta joutuu selviämään yksin ilman toisen vanhemman tukea ja läsnäoloa. Sen takia useat vanhemmat tarvitsevat tukea kasvatustehtävässään.(Sassi 2013.) Leena Saarinen toi myös esiin siviilissä olevan vanhemman jaksamisen vanhemmuuden hoitamisessa ja lapsen tukemisessa. Kun vanhemmalla itselläänkin on vaikeaa, voi vanhemmuuden toteuttaminen olla haaste. Toisen vanhemman vankeusrangaistus vaikuttaa perheen lisäksi myös lapseen yksilönä. Lapsi yleensä ikävöi toista vanhempaansa ja suree erossa oloa. Hän saattaa myös tuntea häpeää vanhemman vankilassa olosta, ja miettii mitä muut ajattelevat asiasta, peläten kiusatuksi tulemista. Lapsi voi myös pelätä vankeudessa olevan vanhempansa puolesta ja olla huolissaan tämän jaksamisesta. Joissain tilanteissa lapsi voi joutua itsenäistymään ja ottamaan vastuuta liian paljon, liian aikaisin. Jos perhetilanne on ollut kovin vaikea esimerkiksi väkivallan takia, voi vanhemman vankilaan joutuminen olla myös helpotus. (Saarinen 2012.)

Sekä Sassi että Saarinen ovat sitä mieltä, että lapsille olisi hyvin tärkeää tarjota apua ja tukea kyseisessä tilanteessa. Lapsen kanssa pitäisi keskustella asiasta totuudenmukaisesti, eikä vanhemman vankeudesta saisi tulla salaisuutta perheen kesken (Sassi 2013). Tässä asiassa on otettava huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso (Saarinen 2012). Lapsia voi auttaa myös oma vertaisryhmätoiminta, jossa on mahdollisuus käsitellä asiaa (Sassi 2013).

Koko perheen tukemisessa tärkeässä roolissa ovat sekä vankila että yhteiskunnan muut toimijat, esimerkiksi perheneuvolan, perhetyöntekijän tai kodinhoitajan avulla perhe voi saada tukea arkeensa. Keskeisessä roolissa ovat myös yhteiskunnan maksuttomat palvelut, esimerkiksi kirkon perheneuvonta tai muu parisuhdetta tukeva toiminta. Myös vankiloissa olisi tärkeää järjestää kurssitoimintaa vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseksi. (Sassi 2013.)

Vankilassa tehtävä perhetyö

Riihimäen vankila on korkean turvallisuustason suljettu vankila, jossa parhaillaan etsitään sopivia toimintamuotoja perhetyöhön. Keskeisessä asemassa ovat erilaiset tapaamis- ja yhteydenpitokäytännöt, yhteistyö lastensuojelun ja perheoikeudellisten asioiden hoidossa, sekä vanhemmuutta tukevat yksilö- ja ryhmätyön muodot. (Sokka 2012.)

Vilppulan vankilassa perhetyötä tehdään perhetapaamisten kautta, perheleirien puitteissa sekä tarvittaessa yksilötyönä. Perhetyön sisältö riippuu muun muassa vangin omasta aktiivisuudesta sekä rangaistusajan suunnitelman tavoitteista. Perhetapaamisia on mahdollista saada joko kahtena viikonloppuna kuukaudessa tai viikko kuukaudessa. Perheleireillä on vaihtelevia teemoja, esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen, päihteet, vanhemman vankeus lapsen näkökulmasta tai isä-lapsi -leirit. Kaikkien perhetyön toimintamuotojen tavoitteena on tukea vangin läheissuhteita, ja sitä kautta ehkäistä vangin rikoksenuusimista. (Hakamäki 2012.)

Molemmissa vankiloissa tehdään yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Riihimäellä yhteistyökumppaneita ovat erityisesti lastensuojelun ja sosiaalityön toimijat. Lisäksi yhteistyötä tehdään esimerkiksi Vapautuvien tuen, Krits:n ja seurakuntien kanssa. (Sokka 2012.) Vilppulan vankilassa moniammatillista yhteistyötä tehdään sosiaalityötoimien lastensuojelun kanssa, muun muassa perhetapaamisten yhteydessä. Perheleirien suunnittelussa ja toteutuksessa yhteistyötä tehdään muun muassa seurakuntien, Kris:n ja Krits:n kanssa. Tarvittaessa erityisosaamista voidaan ostaa myös muilta aihe-alueilta. (Hakamäki 2012.)

Lasten edun huomioiminen vankilan perhetyössä ja käytännöissä

Ylitarkastaja Anne Hujala lapsiasiavaltuutetun toimistosta kertoo, että vankilan työssä tulisi kiinnittää erityistä huomiota lapsen ja hänen vanhempiensa välisiin ihmissuhteisiin ja vanhempien tukemiseen kasvatustehtävässä. Käytännössä lapsen etua on määritelty muun muassa lastensuojelulaissa (4§) ja laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1§). Vankeuden vaikutuksessa olevien lasten määrän selville saaminen on haasteellista, koska vangin taloudessa saattaa asua uuden puolison lapsia. Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmään merkitään satunnaisesti vangin lapsien määriä. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa on asetettu tavoitteeksi muun muassa tapaamistilanteiden kehittämisen lapsiystävällisemmiksi, vielä ei kuitenkaan ole tietoa, onko toimenpiteitä tehty. Hujalan mukaan jokaisessa yksikössä ei todennäköisesti ole vielä nimettyä lapsiasiamiestä. (Hujala 2012.)

Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perhetyön koordinaattorin Tarja Sassin mukaan lapsen ja perheen huomioiminen on vielä alkuvaiheessa Suomen vankiloissa. Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe -toiminta on tehnyt uraauurtavaa työtä erityisesti lapsen tilanteen paremman huomioimisen puolesta. Tilanteen parantamiseksi yhteistyötä on tehty laajasti muun muassa lapsiasiavaltuutetun ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Myös Sassi mainitsee tulevista lapsi- ja perhetyön linjauksista, joiden tavoitteena on lapsen tilanteen parempi huomioiminen. Linjauksiin liittyen turvapuolen koulutusta tullaan uudistamaan, ja siihen tulee osio, jossa käsitellään lapsi- ja perhenäkökulmaa. (Sassi 2013.)

Riihimäen vankilan sosiaalityöntekijän mukaan lapsen etu on eri näkökulmien yhteensovittamista siten, että lainsäädännön vaatimukset tulevat täytettyä. Siihen kuuluu myös asioiden hoitaminen asiallisella ja ymmärrettävällä tavalla. Riihimäen vankilan toiminnassa pyritään mahdollistamaan lapsen ja vanhemman välisen suhteen ylläpitäminen, mutta varsinaisesta edesauttamisesta ei voida kuitenkaan puhua. Sosiaalityöntekijä on Riihimäen vankilaan nimetty yhdyshenkilö, jonka työhön kuuluu myös lastensuojeluun ja perhetyöhön liittyvien asioiden hoitaminen. Hän kertoo tapaamistilojen ja -käytäntöjen olevan jossain määrin lapsiystävällisiä, mutta se ei ole

ollut määräävä tekijä. Henkilökuntaa ei hänen tietämyksensä mukaan ole juurikaan koulutettu lapsen iänmukaiseen kohtaamiseen. (Sokka 2012.)

Vilppulan vankilassa ei ole varsinaista lapsiasiamiestä, mutta tehtävää hoitaa käytännössä perhetyön erityisohjaaja, jonka tehtäviin kuuluu perhetapaamisten käytännön pyörittäminen, tapaamistiloista huolehtiminen ja koko laitoksen lapsitavaroiden ja -tilojen ylläpito. Erityisohjaaja voi myös tarjota lapselle tietoa vanhemman vankeusrangaistuksesta hyödyntäen pohjakoulutustaan. Vankilasta löytyy Emilia-dvd, joka on hyvä materiaali kyseiseen tehtävään. Se sopii sekä lapsille että nuorille, ja avaa lapsen näkökulmaa myös vanhemmille. (Hakamäki 2012.)

Vilppulan vankilan erityisohjaaja määrittelee lapsen oikeuden vankeinhoidossa niin, että lapsella on oikeus pitää yllä suhdettaan vanhempaansa. Työskennellessään erityisohjaaja pyrkii pitämään lasta koko ajan mielessään, ja miettimään miten omat tekemiset vaikuttavat lapseen. Lapsen etu pitäisi huomioida kaikessa päätöksenteossa ja käytännön työssä. Tämä näkyy Vilppulan vankilassa muun muassa siten, että tiloista on pyritty tekemään lapsiystävälliset ja työntekijät huomioivat lapset heidän ikätasonsa mukaisesti. Hakamäki kertoo, että valtakunnalliset rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyön linjaukset ovat tulossa, ja ne on tehty nimenomaan huomion herättämiseksi lapsen oikeuksiin. Linjausten myötä henkilökunnan lisäkoulutus saattaa tulla ajankohtaiseksi. (Hakamäki 2012.)

Vilppulan vankilassa lapsen ja vanhemman suhteen ylläpitämistä edesautetaan muun muassa perhetapaamisilla ja perheleireillä. Vangilla on myös mahdollisuus osallistua omaa lastansa koskeviin palavereihin, lääkärikäynteihin ym. Tarvittaessa vangeille myönnetään tärkeän syyn lomaa, jotka liittyvät lapsen tapaamiseen. Vangeilla on lisäksi käytössään oma puhelin arki-iltaisina ja viikonloppuisin, mikä mahdollistaa vangin yhteydenpidon lapsiinsa vaikka päivittäin. (Hakamäki 2012.)

Perheen huomioiminen vankilan perhetyössä ja käytännöissä

Perhettä pyritään huomioimaan vankilassa esimerkiksi vanhemmuutta tukevalla toiminnalla. Riihimäen vankilassa on syksyllä 2012 alkanut vanki-isille suunnattu pilot-

tiohjelma yhteistyössä Krits:n, Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyön (Snel-lun) ja vankilan kesken. (Sokka 2012.)

Vilppulan vankilan psykologi Leena Saarinen kertoo, että vankeusajan suunnitelmas-sa otetaan perhe ja lapset mukaan tärkeänä toiminta-alueena. Mikäli mahdollista, olisi tärkeää saada molemmat vanhemmat yhteistyöhön, ja lisäksi saada siviilissä perheiden kanssa toimivat tahot yhteistyöhön mukaan. Hänen mukaansa vanhemmuutta voidaan tukea esimerkiksi yksilökeskusteluihin, leireihin sekä verkostotyön avulla. Joissakin tilanteissa perhettä voidaan ohjata perheterapiaan kotipaikkakunnalle. Myös vertaisryhmätoiminta toimii yhtenä vanhemmuutta tukevana toimintamuotona, jossa vanhemmilla on mahdollisuus tavata muita samassa tilanteessa olevia. Perhettä huomioidaan myös eri tavoin toteutettavissa yhteydenpitomuodoissa. Koko henkilökunta on mukana perheen huomioimisessa, esimerkiksi vartijat vastaanottotilanteissa luovat perheelle kuvaa omalla tyylillään ja asenteellaan. (Saarinen 2012.) Erityisohjaaja Hakamäki määrittelee Vilppulan vankilassa toteutettavaa vanhemmuutta tukevaa toimintaa olevan perheleirit, sekä tarvittaessa yksilötyöskentely vangin tai molempien vanhempien kanssa keskusteluihin sekä palveluohjauksen kautta. (Hakamäki 2012.)

Vankilan perhetyön kehittäminen

Vankilan perhetyön kehittämisessä ajankohtaisinta ovat Rikosseuraamuslaitoksen tulevat lapsi- ja perhetyön linjaukset. Ylitarkastaja Hujalan mukaan asiasta on järjestetty ainakin yksi koulutus ja jatkossa linjauksissa esitetyt asiat tullaan toivottavasti viemään käytäntöön kaikissa laitoksissa. (Hujala 2012.)

Lapsi- ja perhetyön koordinaattori Tarja Sassin mukaan vankilan perhetyössä olisi vielä paljon kehitettävää, jotta se vastaisi paremmin perheiden ja lasten tarpeita. Hänen mielestään vankiloihin tulisi saada perhetyön ohjaajia, joiden työnkuvaan kuuluisi muun muassa perheleiritoiminta, parisuhde- ja muu perhetyö. On kuitenkin todennäköistä, että valtionhallinnon suurten säästötoimenpiteiden vuoksi tätä ei tulla lähivuosina saamaan aikaiseksi. Toivottavaa olisi edes se, että kullekin kolmelle rikosseuraamusalueelle saataisiin perhetyön erityisohjaajan virka. Tällä hetkellä ainoas-

taan Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella on kyseinen virka. Virkojen olemassaolosta olisi hyötyä myös alueellisen kuntouttavan perheleiritoiminnan koordinoimisessa. Sassin mukaan tilanne on tällä hetkellä erityisen huolestuttava sillä ainoa valtakunnallinen perheleiritoimintaa järjestävä taho Vapautuvien tuki ry, on lakkauttanut toimintansa vuodesta 2013. Toivottavaa olisi, että perheleiri- ja parisuhdetyötä kyettäisiin vankiloissa järjestämään ulkopuolisen ostopalvelun turvin. (Sassi 2013.)

Sassin mukaan myös vankeusaikaista vanhemmuutta tukevaa ryhmätoimintaa tulisi lisätä, sillä vankeus on hyvää aikaa toteuttaa kuntouttavaa toimintaa. Kehittämisedotuksena hän mainitsee lapsen mahdollisuuden viettää enemmän aikaa esimerkiksi elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan vanhempansa kanssa. Hänen mielestään tulisi myös saada parannusta henkilökunnan tapaan kohdata vankilaan tulevia läheisiä. Heidän olisi saatava hyvää ja asiallista käytöstä virkamiehiltä laitoksesta riippumatta. Läheiset ovat kuitenkin rikoksen syyttömiä uhreja. (Sassi 2013.)

Vilppulan vankilan erityisohjaaja Hakamäen tehtäviin kuuluu myös koko läntisen rikosseuraamusalueen perhetyön kehittäminen, sekä alueellisten perheleirien suunnittelu ja toteuttaminen. Hakamäen mukaan lapsi- ja perhetyön linjausten myötä koko rikosseuraamusalalle on tulossa asenteenmuutostarve. Hän arvelee sen kuitenkin tulevan viemään vuosia ennen kuin ihmisten toimintatavat ja asenteet muuttuvat. (Hakamäki 2012.) Psykologi Saarisen mielestä kaikkiin vankiloihin, ainakin isompiin yksiköihin, olisi hyvä saada perhetyöntekijä, jolloin perhetyö kulkisi ajatuksena koko vankeinhoidon läpi. Resurssien niukkuudesta huolimatta, hänen mielestään yhteistyötä tulisi laajentaa mahdollisuuksien mukaan siviilitahoihin päin, jolloin saataisiin perhetyö ja perheiden tuki jatkumaan myös vankeusajan jälkeen. (Saarinen 2012.)

Yleisesti perheiltä ei Riihimäen ja Vilppulan vankiloissa kerätä palautetta, mutta eri toimintamuodoista sitä voidaan kuitenkin kerätä. Esimerkiksi Riihimäen vankilan vielä käynnissä olevasta vanhemmuusohjelman pilottihankkeesta ulkopuolinen taho kerää palautetta (Sokka 2012). Vilppulan vankilassa palautetta kerätään erityisesti leireistä, kun halutaan tietää mikä oli hyvää, mikä huonoa, minkä perheet olisivat halunneet olevan toisin ja millaisia leirejä he haluaisivat jatkossa. Lapsilta palautetta voidaan pyytää piirtämällä. Palaute leiritoiminnasta on ollut erittäin hyvää, ja perheet tuntu-

vat nauttivan eniten yhteisestä ajasta ja vertaistuesta. (Saarinen 2012.) Joskus Vilpulan vankilan yleisestä toiminnasta on saatu palautetta pyytämättäkin (Hakamäki 2012).

12 TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU

Tutkimuskysymyksinä oli selvittää millaista työtä vankiloissa tehdään perheiden kanssa, miten perheet kokevat vankilan perhetyön, miten lasten oikeudet ja etu on huomioitu vankilan perhetyössä ja miten vankilan perhetyötä tulisi kehittää, jotta se parhaiten palvelisi lapsen etua. Vastauksia saatiin kaikkiin kysymyksiin, toisiin laajemmin ja yksityiskohtaisemmin kuin toisiin. Tutkimuksen tarkoituksen kannalta saatiin kuitenkin oleelliset tiedot ja vastaukset.

Millaista työtä vankiloissa tehdään perheiden kanssa?

Kyselyyn osallistuneista perheistä kaikki olivat osallistuneet perhetapaamisiin. Yhdelle vastaajista myös leirit olivat tuttuja. Tutkimuksen mukaan vankiloissa tehtävään perhetyöhön kuuluu erilaisten tapaamis- ja yhteydenpitokäytäntöjen lisäksi vanhemmuutta tukevat yksilö- ja ryhmätyön muodot. Perhetyöhön kuuluu myös yhteistyö lastensuojelun, perhetyön ja muiden siviilipuolen viranomaisten kanssa. Käytännön työmuotoja ovat perhetapaamiset, perheleirit ja yksilötyö. Kaikkien toimintamuotojen tavoitteena on tukea vangin läheissuhteita ja sitä kautta ehkäistä rikoksen uusimista.

Miten perheet kokevat vankilan perhetyön?

Vastaajien mielipiteet vankiloiden tapaamiskäytännöistä vaihtelivat; avoimiin vankiloihin oltiin tyytyväisempiä kuin suljettuihin laitoksiin. Eri laitosten välillä nähtiin suuria eroja myös niiden tarjoamissa mahdollisuuksissa hoitaa perhesuhteita. Myös pa-

risuhteen hoitaminen nähtiin ongelmallisena. Puhelimen käyttö koettiin yleisesti hyvänä keinona perhesuhteiden ylläpidossa.

Asiantuntijavastausten mukaan perheet ovat olleet erittäin tyytyväisiä perheleiritoimintaan. Perheet nauttivat eniten yhteisestä ajasta ja vertaistuesta.

Miten lasten oikeudet ja etu on huomioitu vankilan perhetyössä?

Perheiden vastauksista kävi ilmi, että lasten huomioimisessa koettiin huomattavia puutteita suljettujen vankiloiden käytännöissä. Puutteita koettiin muun muassa tapaamiskäytännöissä sekä lasten leluissa ja varustetasossa. Avovankiloiden käytännöt koettiin lapsiystävällisemmiksi. Myös näkemykset henkilökunnan tavasta ottaa lapset huomioon vaihtelivat. Vastausten perusteella lasten ja rangaistusta suorittavan vanhemman välisen suhteen ylläpitäminen tapahtuu lähinnä puhelimitse ja tapaamisissa. Suljettujen vankiloiden tiukat yhteydenpitokäytännöt koettiin lapsen ja vanhemman välisen suhteen kannalta hankaliksi. Avotaloissa sen sijaan yhteydenpitokäytännöt koettiin lasten kannalta paremmiksi.

Asiantuntijoiden vastausten mukaan lapsen huomioiminen on vielä alkuvaiheessa Suomen vankiloissa. Riihimäen vankilassa lasten etu on pyritty huomioimaan niimeämällä vankilaan lastensuojelun ja perhetyön asioita hoitava yhdyshenkilö. Lapsen ja vanhemman välisen suhteen ylläpito pyritään mahdollistamaan. Vilppulan vankilassa lapsi- ja perheasioista vastaa perhetyön erityisohjaaja. Tiloista on pyritty tekemään lapsiystävälliset ja työntekijöiden lapsiystävälliseen käyttäytymiseen on kiinnitetty huomiota. Lapsen edun huomioiminen tulee esiin monipuolisina tapaamis- ja yhteydenpitomahdollisuuksina, sekä perheleireinä.

Miten vankilan perhetyötä tulisi kehittää, jotta se parhaiten palvelisi lapsen etua?

Perheiden vastausten perusteella oltiin tyytyväisiä perhetapaamisiin, mutta tyytymättömyyttä herätti muunlaisen perhetyön puute. Perheet toivoivat mahdollisuutta

osallistua perheleireille, perhetapaamisten lisäämistä, lomien pidentämistä sekä tapaamistilojen varustetason parantamista.

Asiantuntijavastausten perusteella vankiloihin tulisi saada perhetyön ohjaajia, joiden työnkuvaan kuuluisi perheleiritoiminta, parisuhde- ja muu perhetyö. Jokaiselle rikosseuraamusalueelle olisi saatava edes yksi perhetyön erityisohjaajan virka. Myös vankeusaikaista vanhemmuutta tukevaa ryhmätoimintaa pitäisi lisätä. Lapsen mahdollisuutta viettää enemmän aikaa rangaistustaan suorittavan vanhemman kanssa tulisi myös mahdollisuuksien mukaan lisätä. Lisäksi parannusta kaivattiin henkilökunnan tapaan ja asenteeseen kohdata lapsi ja perhe. Vastauksista ilmeni, että yhteistyötä tulisi laajentaa mahdollisuuksien mukaan myös siviilitahoihin päin.

Taulukko 1. Tutkimustulokset

	Perheet	Asiantuntijat
Millaista työtä vankiloissa tehdään perheiden kanssa?	-perhetapaamiset -perheleirit	-tapaamis- ja yhteydenpito-käytännöt -yksilö- ja ryhmätyö -yhteistyö muiden viranomaisten kanssa
Miten perheet kokevat vankilan perhetyön?	-parisuhteen hoitaminen ongelmallista -puhelimien käyttö hyvä keino -avolaitosten tapaamiskäytäntöihin oltiin tyytyväisiä -perhesuhteiden hoitomahdollisuudet vaihtelivat laitosten välillä	-perheleiritoiminnasta saatu hyvää palautetta
miten lasten oikeudet ja etu on huomioitu vankilan perhetyössä	-avovankiloiden yhteydenpito ja tapaamiskäytännöt koettiin lapsiystävällisemmiksi kuin suljetuissa vankiloissa -kokemukset henkilökunnan tavasta ottaa lapset huomioon vaihtelivat	-nimetty yhdyshenkilö ja perhetyön erityisohjaajan virka -lasten edun huomioiminen vaihtelee laitoksittain -tilojen ja työntekijöiden lapsiystävällisyys -tapaamis- ja yhteydenpito-mahdollisuudet sekä perheleirit
Miten vankilan perhetyötä tulisi kehittää, jotta se parhaiten palvelisi lapsen etua?	-lisää perhetyön muotoja -lisää perhetapaamisia ja lomiamia -parannusta tapaamistilojen varustetasoon	-vankiloihin lisää perhetyön ohjaajia -lisää vankeudenaikaista vanhemmuutta tukevaa ryhmätoimintaa -lapselle enemmän mahdollisuuksia viettää aikaa vankeudessa olevan vanhemman kanssa -parannusta henkilökunnan tapaan ja asenteisiin kohdata lapsi -yhteistyön laajentaminen siviilipuolen toimijoihin

13 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta vankilan perhetyön olevan Suomessa vielä kehitysvaiheessa. Jotkut käytännöt ja työmuodot ovat osoittautuneet toimiviksi, mutta silti monella tapaa kehitys on vielä tarpeen. Onneksi tämä tarve on kuitenkin huomattu ja siihen pyritään vastaamaan. Tästä osoituksena ovat esimerkiksi tulevat Rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyön linjaukset.

Yksi selkein tuloksista esiin noussut asia oli laitosten väliset suuret erot tapaamiskäytännöissä ja perhetyössä. Erot avovankiloiden ja suljettujen laitosten välillä ovat selkeitä ja perusteltuja, johtuen niiden turvallisuustasosta. Eroja kuitenkin havaittiin myös suljettujen vankiloiden välillä, sekä avovankiloiden välillä. Tämän perusteella voidaankin sanoa, että eri vankiloiden käytäntöihin tarvittaisiin yhtenäisyyttä. Toimintaan saataisiin selkeyttä ja tasapuolisuutta esimerkiksi luomalla joitakin yhtenäisiä linjoja avopuolen vankiloille, sekä erikseen suljetuille vankiloille. Yhtenäisiä linjoja toteutettaisiin laitosten resurssit ja turvallisuusnäkökulmat huomioiden.

Yhtenäisyyttä ja tasapuolisuutta rikosseuraamusalueiden ja laitosten välille perhetyön toteuttamisessa toisi uusien perhetyön erityisohjaajien virkojen perustaminen. Nykyiset resurssit huomioon ottaen olisi epärealistista, että jokaisessa laitoksessa olisi kyseinen virka, mutta olisi tärkeää saada edes yksi virka jokaiselle rikosseuraamusalueelle. Yhtenäisyyttä käytäntöihin toisi myös lapsiasiamiehet jokaisessa laitoksessa. Heidän tehtävinnään olisi huolehtia kyseisen laitoksen perhetyön ja lapsiystävällisyyden toteutumisesta. Sekä lapsiasiamiehelle että muulle henkilöstölle olisi tarjottava riittävää koulutusta lapsen iänmukaisesta kohtaamisesta sekä perhenäkökulman huomioon ottamisesta. Samanlaisia ajatuksia nousi esiin myös Lapsiasianeuvottelukunnan aloitteesta vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta(2011).

Saatujen tulosten perusteella perhetyölle on kysyntää ja perheet kokevat tärkeänä lapsen ja vankeudessa olevan vanhemman suhteen säilymisen. Tapaamisten lisäksi kaivattaisiin kuitenkin myös muita perhetyön toimintamuotoja. Erityisesti perheleireistä on saatu hyviä kokemuksia, joten niiden jatkuminen olisi ehdottomasti turvat-

tava. Kyseistä toimintaa tulisi myös laajentaa muille rikosseuraamusalueille, näin ol-
len kaikilla vankiperheillä olisi paremmat mahdollisuudet päästä osallistumaan leiri-
toimintaan. Toki tässäkin asiassa tulee ottaa huomioon vankiloiden säännöt ja turval-
liisuusnäkökulmat. Leiritoiminnan laajentamisessa auttaisi jo edellä mainittujen per-
hetyön erityisohjaajien virat kaikilla rikosseuraamusalueilla. Perheleiritoiminnan
suunnittelussa ja toteuttamisessa voisi mahdollisesti hyödyntää eri oppilaitosten
opiskelijoita.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että lapsia tulisi huomioida paremmin vankiloiden ta-
paamiskäytännöissä. Yksinkertaisilla ja pienillä asioilla saisi lisättyä laitosten lapsiys-
tävällisyyttä. Esimerkiksi tapaamistiloja sekä niiden varustetasoa tulisi parantaa ja
henkilökunnan käytökseen kiinnittää huomiota. Lapsi- ja perheystävällisemmän lä-
hestymistavan lisäämistä korostettiin myös Lapsiasianeuvottelukunnan aloitteessa
(2011). Tapaamiskäytäntöjen takia myös parisuhteen hoitamisen hankaluus nousi
tutkimustuloksissa esille. Perustelluista syistä tapaamisten määrään lisääminen saat-
taa olla epärealistinen toive, mutta parisuhteen hoitamiseen olisi kuitenkin luotava
paremmat mahdollisuudet. Mikäli perhetapaamishuoneissa oli parempi varustetaso,
voisi lapsi esimerkiksi leikkiä tai nukkua päiväunensa, jolloin vanhemmat saisivat
kahdenkeskistä aikaa. Vanhempien yhteistä aikaa voisi lisätä myös tapaamisten kans-
sa samanaikaisilla lastenryhmillä, joiden toteuttamisessa voisi hyödyntää mahdolli-
sesti myös ulkopuolisia tahoja.

Yksi tarpeellinen kehittämiskohde olisi muurin molemminpuolinen yhteistyö. Jossain
määrin yhteistyötä jo tehdään, mutta perheiden hyvinvoinnin kannalta sen lisäämi-
nen olisi tarpeellista. Sitä varten vankilan ulkopuolisille viranomaisille, esimerkiksi
sosiaalitoimelle, kouluille ja päivähoidolle, olisi tarjottava valmiuksia, tietoa ja koulu-
tusta vankeusrangaistuksesta ja sen vaikutuksista perheelle ja lapselle. Lapsiasianeu-
vottelukunta ehdotti aloitteessaan vuonna 2011 ohjeistuksen tarjoamista esimerkiksi
oppaan muodossa. Tiiviimpi yhteistyö esimerkiksi sosiaalitoimen kanssa mahdollistai-
si myös perheiden tukemisen vankeuden alun kriisissä ja tarvittaessa myös vankeu-
den aikana. Yhteistyötä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa pitää tärkeänä
myös Rikosseuraamusvirasto (Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003, 97).

14 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut kokonaisuudessaan hyvin opettavainen ja mielenkiintoinen matka. Vankilan perhetyö osoittautui aiheena tarpeelliseksi ja monipuoliseksi. Mielenkiinto aihetta kohtaan on säilynyt prosessin alusta loppuun saakka. Opinnäytetyöprojektillämme on ollut ominaista prosessimainen rakenne; aihe tarkentui ja rajautui työn edetessä. Alussa ajatuksena oli vain käsitellä vankilan perhetyötä, mutta otettuamme aiheesta paremmin selvää, halusimme keskittyä tarkastelemaan asiaa lapsen ja perheen näkökulmasta. Projektin alussa orientoiduimme aiheeseen osallistamalla erään vankilan Isä lapsi –päivään. Tästä päivästä toteutimme osallistuneille myös palautekyselyn, jota oli tarkoitus käyttää aineistona opinnäytetyössä. Työn edetessä kyselyt kuitenkin osoittautuivat meille hieman tarpeettomiksi, sillä halusimme kuulla perheiden kokemuksia vankilan perhetyöstä yleensä, emmekä ainoastaan yhdestä tapahtumasta. Siitä syystä päätimme hankkia tutkimusaineiston erillisten kyselyiden avulla. Osallistuminen ja palautteiden kerääminen Isä lapsi –päivästä ei kuitenkaan ollut täysin hyödytöntä, sillä itse saimme todella hyvän kokemuksen yhdestä perhetyön muodosta. Lisäksi vankilat saivat palautteista koostamamme yhteenvedot (Liite 8-10.), joita voi mahdollisesti hyödyntää vastaavien tapahtumien suunnittelemisessa ja järjestämisessä.

Perheen ja lapsen näkökulmasta aihetta on tutkittu melko vähän, mikä tuo työllemme myös uutuusarvoa. Aihe on myös ajankohtainen sen sisältämän kehittämisenäkökulman vuoksi. Opinnäytetyömme tuo tärkeää ja ajankohtaista tietoa aiheen parissa työskenteleville, opiskelijoille ja siviilipuolen toimijoille, joita aihe koskettaa. Tutkimuksessa on käytetty pientä otantaa, joten tuloksia ei voida yleistää, se ei silti vähennä kyselyihin osallistuneiden perheiden kokemusten arvoa. Tavoitteenamme olikin nostaa esiin yksittäisten perheiden ajatuksia aiheesta, joten sinänsä tutkimuksemme palveli tarkoitustaan. Vankilan perhetyön kehittämisen kannalta on tärkeää nostaa aihetta julkiseen keskusteluun asenteiden muuttamiseksi, ja toivomme opinnäytetyömme omalta osaltaan tukevan tätä tavoitetta.

Mielestämme onnistuimme säilyttämään lapsi- ja perhe- sekä kehittämisenäkökulman työn punaisena lankana koko projektin ajan. Saimme monipuolisesti sekä teoria- että

tutkimustietoa haluamistamme näkökulmista. Perheiden näkökulmaa korostaaksemme käytimme tutkimustulosten raportoinnissa perheiden suoria lainauksia, jotka mielestämme selvensivät käsiteltävää teemaa. Onnistumisena koemme myös tutkimusongelmien ratkaisemista ja työlle asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Kuten luultavasti jokaisessa työssä ja tutkimuksessa, myös tässä on asioita, joita olisi voinut tehdä toisin. Ihanteellisinta olisi ollut, jos olisimme saaneet enemmän vankiperheitä osallistumaan kyselyyn. Yrityksistä huolimatta emme kuitenkaan tässä onnistuneet. Uskoisimme tämän johtuvan siitä, että kyseessä on melko arka aihe, josta voi olla vaikea puhua vieraalle ihmiselle. Vaikka yritimme tehdä kyselyyn osallistumisesta mahdollisimman helppoa ja vaivatonta, koituu siitä kuitenkin vastaajille jonkin verran ylimääräistä vaivaa. Halusimme myös kunnioittaa ihmisten itsemääräämisoikeutta, emmekä painostaa heitä osallistumaan. Suuremmalla otannalla olisimme saaneet laajemman näkökulman aiheesta. Tämä olisi myös mahdollistanut kyselyiden keskittämisen ainoastaan perheiden näkökulmaan. Olisimme myös halunneet lasten ajatuksia aiheesta lapsinäkökulman esiin tuomiseksi. Yrityksistämme huolimatta emme kuitenkaan saaneet aineistoa lapsilta itseltään, mikä ei kuitenkaan ollut meistä riippuvainen asia.

Pohdimme paljon myös aiheen kannalta tarkoituksenmukaisen tutkimusmenetelmän valintaa. Jälkeenpäin mietimme, olisimmeko saaneet aiheesta syvällisempää tietoa käyttämällä jotakin muuta menetelmää kuin sähköistä kyselyä. Koimme kuitenkin käyttämämme tutkimusmenetelmän tässä tapauksessa toimivana ratkaisuna ja olimme tyytyväisiä saatuihin tuloksiin. Tarkoituksenamme ei alun perin ollutkaan tehdä aiheesta syvähaastatteluja, joten siltäkin kannalta koimme menetelmävalinnan onnistuneeksi. Toisaalta, olisiko aiheen syvällisempi tarkastelu ollut edes tarkoituksenmukaista, sillä vankilan perhetyö on muutenkin aiheena vasta suhteellisen vähän tutkittu. Halusimme sen sijaan tehdä aiheesta niin sanotun ajankohtaisen yleiskatsauksen lapsen ja perheen näkökulmasta, emmekä tuoda esiin syvällisempiä yksityiskohtia. Erilaisia mahdollisuuksia ja valintoja voi ja pitää aina pohtia kriittisesti, mutta liika jossittelu on tarpeetonta, kun tavoite on saavutettu ja tutkimusongelmiin saatu vastaukset.

Opinnäytetyöprojekti ja aiheen tutkiminen on kasvattanut meitä myös ammatillisesti. Olemme ensinnäkin oppineet paljon meille aiemmin melko vieraasta aiheesta, vankilan perhetyöstä. On ollut mielenkiintoista tutkia yleisesti vähän tunnettua ja vahvoja ennakkoluuloja herättävää aihetta. Uskomme aiheen tuntemuksesta olevan meille hyötyä työelämässä, niin päivähoidon- kuin lastensuojelu- ja perhetyönkin tehtävissä. Opinnäytetyöprojekti on myös herättänyt meissä kiinnostuksen vankilan perhetyön tekemistä kohtaan, olisi esimerkiksi mielenkiintoista työskennellä perhetyön erityisohjaajana. Joka tapauksessa aiomme jatkossa seurata mielenkiinnolla vankilan perhetyön kehittymistä.

Aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja teoriaan tutustuessamme opimme myös medialukutaitoa ja –kriittisyyttä. Meidän piti harkita tarkkaan mitä aineistoa ja lähteitä pidimme pätevinä ja mitä halusimme opinnäytetyössämme käyttää. Ammatillisena kehittymisenä voidaan pitää myös tutkimuksen vaiheiden sisäistämistä. Ennen opinnäytteen tekemistä tutkimusprosessi ja sen vaiheet olivat meille täysin vieraita ja jopa ahdistusta aiheuttavia asioita. Opinnäytetyöprosessin aikana tutkimuksen vaiheet tulivat tutuiksi ja tutkimus sanana muuttui pelottavasta ymmärrettäväksi. Toisaalta tutkiminen on aiheena hyvin laaja ja monipuolinen, joten siitä riittää opittavaa jatkossakin.

Aihe on herättänyt monia jatkotutkimusmahdollisuuksia, joiden avulla tutkimastamme aiheesta voisi löytää lisää ja erilaisia näkökulmia. Vankiperheiden asemaa ja kohtaamista voisi käsitellä ja tutkia eri osapuolten näkökulmasta, esimerkiksi sosiaalitoimen tai päivähoidon perspektiivistä. Toinen tärkeä jatkotutkimusaihe voisi olla esimerkiksi rikosseuraamusalan henkilöstön asenteiden selvittäminen vankilan perhetyötä kohtaan. Mielenkiintoista olisi myös tutkia ja seurata vankilan perhetyön kehittymistä, sekä uusien lapsi- ja perhetyön linjausten toteutumista yleisesti Suomen vankiloissa. Aihe antaisi mahdollisuuden toteuttaa myös toiminnallisen opinnäytetyön, esimerkiksi osallistamalla perheleireille tai erilaisiin toimintaryhmiin.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä ja opettavainen prosessi, jonka aikana on tarvittu pitkäjänteisyyttä, kärsivällisyyttä sekä paljon kahvia. Välillä on menty yksi askel eteen ja kaksi taakse, päämäärä on silti ollut koko ajan kirkkaana

mielessä. Suurena voimavarana pitkän prosessin aikana on ollut toimiva keskinäinen yhteistyömme. Työskentelyä on helpottanut työnjako ja selkeät yhteiset tavoitteet, joiden eteen molemmat ovat tehneet parhaansa. Opinnäytetyö on vaatinut paljon, mutta antanut vielä enemmän.

LÄHTEET

Toim. Aaltola, J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alle puolessa suljetuista vankiloista lapsille tapaamistila. 16.11.2011. Portti vapautteen-sivusto, ajankohtaista. Viitattu 26.10.2012.

www.porttivapautteen.fi/ajankohtaista/2767/alle_puolessa_suljetuista_vankiloista_lapsille_tapaamistila .

Arvot. n.d. Rikosseuraamuslaitoksen arvot. Viitattu 12.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/49204.htm>, Rikosseuraamuslaitos.

Avovankilat – Öppna fängelser – Open prisons. n.d. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 6.10.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi/15313.htm>, Verksamhetsställen.

A 21.6.2006/509. Valtioneuvoston asetus vankeudesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.10.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060509>.

Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Viitattu 12.10.2012. Rikosseuraamusvirasto. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ovm897zt.pdf>.

Euroopan ihmisoikeussopimus. n.d. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi. Viitattu 12.10.2012.

http://www.echr.coe.int/NR/ronlyres/967AD4C1-4689-4B23-AFA0-AC52D8C0780D/0/Convention_FIN.pdf

Hakamäki, K. 2012. Perhetyön erityisohjaaja vs. Vilppulan vankila. Haastattelu 15.10.2012.

Hansson, J. & Oscarsson, C. 2006. Onnellinen lapsuus - Kirja vanhemmille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ihmisen moraali ihmisoikeuksien perustana. 2010. Viitattu 11.10.2012.

<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=ihmisen-moraali-ihmisoikeuksien-perustana>.

Ihmisoikeuksien ominaisuudet. 2010. Viitattu 11.10.2012.

www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=Ihmisoikeuksien-ominaisuudet.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. 2010. Viitattu 11.10.2012.

<http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=ihmisoikeuksien-yleismaailmallinen-julistus>.

Kanervo, S & Koivula, E. 2006. WOP-projektin vankilasta vapautumisen jälkeinen työ elämäntarinoiden valossa. Opinnäytetyö. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu, sosi-aalialan koulutusohjelma. Viitattu 25.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/itfqbqeh3trm1y.pdf>.

Kaurala, M. 2009. Mitä kuuluu vangin läheisille? Sosiaalisen tilanteen kartoitus. Kri-minaalihuollon tukisäätiö. Monisteita 3/2009.

<http://www.krimi.fi/AINEISTO/RAP/mitakuuluuvanginlaheisille.pdf>

Lapsen oikeuksien julistus. 2010. Unicef. Viitattu 12.10.2012.

http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus.

Lapsen oikeuksien julistus. 1959. Yhdistyneet Kansakunnat. Viitattu 12.10.12.

http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/YK_Lapsen%20oikeuksien%20julistus.pdf.

Lapsen oikeuksien sopimus. n.d. Unicef. Viitattu 12.10.2012.

http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus.

Lapsiasianeuvottelukunta. 2011. Lapsiasianeuvottelukunnan aloite vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta 14.3.2011. Viitattu 25.10.2012.

<http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/aloite/-/view/1556908>.

L 27.11.2009/953. Laki Rikosseuraamuslaitoksesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 12.10.12. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953>.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 12.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

L 23.9.2005/767. Vankeuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>.

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 12.10.12. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

L 8.4.1983/361. Laki lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.10.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.

Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?. 2012. Unicef. Viitattu 12.10.12.

<http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>.

Mikä on VAO?. n.d. VAO ry. Internet-sivu. Viitattu 25.10.2012.

www.vankienomaiset.fi/?id=139.

Perhe muurin toisella puolella. 2003. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003. Viitattu 11.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/o8dfs9bj.pdf>.

Perhe on ykkönen. Perheleiritoiminta vankilassa. 2007. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2007. Viitattu 25.10.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ehjcx9.pdf>.

Perhetyön erityisohjaaja uskoo perheen merkityksen kasvuun vankiloissa. 4.8.2010. Portti vapauteen-sivusto, ajankohtaista. Viitattu 26.10.2012.

www.porttivapauteen.fi/laheiset/ajankohtaista/2651/perhetyon_erytyisohjaaja_usko_o_perheen_merkityksen_kasvuun_vankiloissa .

Perustuslaki. 2012. Oikeusministeriö. Viitattu 12.10.2012.

<http://www.om.fi/Etusivu/Perussaannoksia/Perustuslaki>.

Poistumisluvat. n.d. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 6.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/15971.htm>, Täytäntöönpano, Yhteydet ulkopuolelle.

Polku-projekti. n.d. Kirkkopalvelut: Kehittämiskeskus Tyynelä. Viitattu 24.10.2012.

www.kirkkopalvelut.fi/kehittamiskeskus-tyynela/polku.

Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2012. 11.6.2012. Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 4/2012. Viitattu 20.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/17k65c6j.pdf>

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. 2011. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 25.10.2012. www.rikosseuraamus.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf.

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2011. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 20.10.2012

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/7b7wbut147l7k.pdf>, Käsitteet

Rikosseuraamuslaitos. n.d. Rikosseuraamuslaitoksen esittely. Viitattu 12.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/49146.htm>.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy.

Ryynänen, H-K. & Suomela, M. 2011. Lähelle. Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Raportteja 1/2011. <http://www.krits.fi/fin/julkaisut/raportit/>, Lähelle - Selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä.

Saarinen, L. 2012. Psykologi. Vilppulan vankila. Haastattelu 23.10.2012.

Sassi, T & Huhtimo P. 2006. "Kun perhe lusii". Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Oppaita 1/2006. Viitattu 25.10.2012. http://www.porttivapauteen.fi/filebank/577-Kun_perhe_lusii.pdf.

Sassi, T. 2012. "KAKSOISELÄMÄÄ SITÄ ELI..."- Vankien omaisten kokemuksia tuen tarpeesta ja Vankien omaiset VAO ry:n toiminnasta. Opinnäytetyö. Hämeen ammatti-korkeakoulu. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö, Sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 26.10.2012

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/43901/Tarja_Sassi.pdf?sequence=1

Sassi, T. 2011. Ehjä perhe. Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti 2007-2011. Loppuraportti. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Monisteita 5/2011. Viitattu 25.10.2012.

<http://www.krit.fi/fin/julkaisut/raportit/>, Ehjä perhe-hankkeen loppuraportti.

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. 1957. Vankeinhoidon vähimmäissäännöt. Viitattu 12.10.2012.

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/TreatmentOfPrisoners.aspx>

Strategia 2011-2020. n.d. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 12.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/54002.htm>, Rikosseuraamuslaitos.

Suljetut laitokset – Slutna anstalter – Closed prisons. n.d. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 6.10.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi/15312.htm>, Verksamhetsställen.

Särkelä, M. 2009. Miten huono-osainen voi olla osallinen? Tarkastelussa päihteidenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntapolitiikka/Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteri ohjelma, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Viitattu 12.10.2012.

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21271/URN_NBN_fi_jyu-200907071760.pdf.

Säätiö. n.d. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Tietoa säätiöstä. Viitattu 25.10.2012.

www.krit.fi/fin/saatio/.

Tapaamiset. n.d. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 6.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/15970.htm>, Täytäntöönpano, Yhteydet ulkopuolelle.

Tarvuori, K. 2011. Vankilaan tulo. Portti vapauteen-sivusto. Julkaistu 1.6.2011. Viitattu 6.10.2012.

http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2471/vankilaan_tulo, tietopankki.

Vangin perhe tärkeä uusintarikollisuuden vähentämisessä. 2004. Tiedote Rikosseuraamuslaitoksen Internet-sivuilla 19.1.2004. Viitattu 26.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/23807.htm>.

Vanajan vankila, Vanajan osasto. n.d. Vanajan vankilan esittely Rikosseuraamuslaitoksen Internet-sivuilla. Viitattu 25.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/16541.htm>, Toimipaikat ja yhteystiedot.

Vangit. 2012. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 1.11.2012

<http://www.rikosseuraamus.fi/17006.htm>, Tilastot.

Vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot. n.d. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu

6.10.2012. <http://www.rikosseuraamus.fi/49170.htm>, Toimipaikat ja yhteystiedot.

Vesterbacka, E. & Taruvuori, K. 2011. Toimenpiteet lapsiasiavaltuutetun aloitteen 14.3.2011 johdosta. 17/090/2011. Viitattu 28.10.2012

http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=4344524&name=DLFE-16266.pdf

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. 2012. Kohtaamisia lapsiperheissä - Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006.

Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Yhteydet ulkopuolelle. n.d. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 6.10.2012.

<http://www.rikosseuraamus.fi/16062.htm>, Täytäntöönpano.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen synty 1948. Viitattu 12.10.2012.

http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=ihmisoikeuksien-yleismaailmallisen-julistuksen-synty&next_page=2

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. Yhdistyneet Kansakunnat. Viitattu 12.10.12.

http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/YK_Yleissopimus%20lapsen%20oikeuksista.pdf

LIITTEET

Liite 1. Lapsiasianeuvottelukunnan aloite vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta

Lapsiasianeuvottelukunnan aloite vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta

Oikeusministeriö

Rikosseuraamuslaitos

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

14.3.2011

Vankiperheiden lasten oikeudet huomioitava rangaistusjärjestelmässä ja lastensuojelussa

ASIA Lapsiasianeuvottelukunnan aloite; Vankiperheiden lasten oikeuksien huomioiminen

TAUSTAA

Lapsiasianeuvottelukunta on lapsiasiavaltuutetun työn apuna toimiva elin, jonka tehtävänä on lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevan viranomaisten yhteistyön edistäminen (laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004, 4 §). Neuvottelukunnan tulee mm. tehdä ehdotuksia ja antaa lausuntoja lasten aseman ja oikeuksien edistämisestä (asetus lapsiasiavaltuutetusta 274/2005, 6 §).

Vankiperheiden lasten oikeudet

Vanhemman vankeusrangaistus vaikuttaa olennaisesti lapsen elämään ja hyvinvointiin. Siitä huolimatta vankeusrangaistusta suorittavien henkilöiden lapset ovat ryhmä, joiden oikeuksien toteutumista ei ole Suomessa kokonaisvaltaisesti tarkasteltu.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella on oikeus molempien vanhempien tukeen ja kasvatukseen. Valtion ja kuntien tulee toimillaan tukea vanhempia heidän tehtävässään. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää heihin yhteyttä säännöllisesti. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella on myös oikeus tietää vangitun vanhemman olinpaikka.

Päätös vanhemman vankeusrangaistuksesta koskettaa myös hänen lastaan. Lasta koskevia päätöksiä tehtäessä tulee aina ottaa huomioon ja asettaa ensisijalle lapsen etu (lapsen oikeuksien yleissopimus, 3 artikla ja lastensuojelulaki (417/2007), 4 §). Tästä syystä rikosseuraamusjärjestelmässä ja vankeinhoidossa tulee olla tietoa lapsen oikeuksista ja kykyä arvioida päätösten lapsivaikutuksia.

Lapsen kannalta vanhemman vankeuden aiheuttamat ongelmat voivat liittyä hänen arkeensa vankilan ulkopuolella. Hän voi kokea häpeän tunteita ja epätietoisuutta vanhemman kohtalosta. Häntä voidaan kiusata ja leimata. Perheellä voi olla toimeentulo-ongelmia.

Vankilaviranomaisten ja vankilan ulkopuolella toimivien palveluiden, etenkin lastensuojeluviranomaisten yhteistyönä tulee varmistaa, että vanhemman vankeudella on mahdollisimman vähän haittaa hänen lapselleen.

Nykyisen lainsäädännön velvoitteet

Lastensuojelulaki (417/2007) 10 § 1 mom säättää:

Lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä ja lapselle on turvattava riittävä hoito ja tuki, kun lapsen vanhempi, huoltaja tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö:

2) on tutkintavankeudessa; tai

3) on suorittamassa vankeusrangaistustaan.

Vankeuslain (767/2005) mukaan sijoitettaessa vankia vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti muun ohella yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin (8 §).

Maaliskuun alusta 2010 astui voimaan lastensuojelulain muutos (88/2010) ja samaan aikaan aloitti toimintansa Vanajan vankilan perheosasto. Lastensuojelulain 13 a §:n mukaan sosiaaliviranomainen tekee päätöksen lapsen sijoittamisesta vankilaan vanhempansa kanssa. Lapsi voidaan sijoittaa vankeusrangaistustaan suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi vankilan perheosastolle enintään siihen saakka, kun lapsi täyttää kaksi vuotta. Alle kolmevuotiaan lapsen sijoitus voi jatkua perheosastolla, jos lapsen etu sitä välttämättä vaatii (37.4 §, 49.4 §).

Rikosseuraamuslaitos on antanut 30.12.2010 määräyksen (36/004/2010), jossa ohjeistetaan laitoksen arviointikeskusta mm. lastensuojelulaki 10 §:n mukaisissa tilanteissa. Ohjeen mukaan arviointikeskus selvittää muiden asioiden yhteydessä, onko tuomitulla huollettavanaan lapsia, joilla tulee olemaan hoidon ja tuen tarvetta vanhemman suorittaessa rangaistusta. Mikäli selvityksen perusteella lapsen tilanteesta syntyy huoli, tehdään lastensuojeluilmoitus. Määräyksessä ohjeistetaan myös tilanteista, joissa tuomittu halua ottaa pienen lapsensa vankilan perheosastolle.

KEHITTÄMISTARPEITA

Lapsen näkymättömyys rangaistusjärjestelmässä

Vankeusrangaistusta suorittavien henkilöiden lasten oikeuksien toteutumista ei ole Suomessa kokonaisvaltaisesti tarkasteltu. Jopa tähän ryhmään kuuluvien lasten lukumäärä on epäselvä. Vankitietojärjestelmään ei ole systemaattisesti merkitty huollettavien määrää. On arvioitu, että Suomessa olisi 8 000-10 000 lasta, joiden elämää vankeus varjostaa. Kriminaali-

huollon tukisäätiössä on tekeillä selvitys, joka koskee vankien ja läheisten yhteydenpitoa vankeuden aikana. Tietoja on saatu kyselylomakkeella noin 200 vangilta.

Lapsen oikeuksien näkökulmasta olisi tarpeen varmistaa vankilahenkilökunnan koulutus lapsen kohtaamiseen, tapaamistilojen ja käytäntöjen lapsiystävällisyys sekä lapsen ikään ja kehitystasoon soveltuvan tiedon ja materiaalin tarjoaminen vanhemman vankeusrangaistuksesta. Toimintatavat vaihtelevat eri puolilla maata sekä kuntien lastensuojelussa että vankiloissa.

Vankiloiden perhetyötä on kehitetty 2000-luvulla

Vankiloiden perhetyön kehittämistä suuntaava asiakirja on työryhmäraportti vuodelta 2003 *Perhe muurin ulkopuolella*. Vuonna 2004 vankilat laativat sen perusteella perhetyön kehittämissuunnitelman. Vankeuslain mukaan arviointikeskus tekee rangaistusajan suunnitelman vangin kanssa. Riski- ja tarvearviossa käsitellään mm. sosiaaliset sidokset, vanhemmuuden arvio, perheväkivaltaan liittyviä kysymyksiä ja muita sosiaaliseen tilanteeseen ja ongelmiin kuten päihdeongelmiin liittyviä asioita. Suunnitelmassa asetetaan tavoitteet rangaistusajalle. Tavoitteet asetetaan niin, että ne tukevat pyrkimyksessä kohti rikoksetonta elämää ja yhteiskuntaan paluuta. Rangaistusajan suunnitelmassa tuodaan esiin myös vahvuuksia, joita vahvistamalla tuetaan vankia.

Rangaistusajan suunnitelmia laaditaan nykyisin jo entistä useammalle vangille. Suunnitelmallista työtä kohdennetaan erityisesti vankeusvangeille, joista lähes kaikille (92 %) tehdään rangaistusajan suunnitelma. Riski- ja tarvearvioon perustuvia rangaistusajan suunnitelmia tehdään neljäsosalle vankeusvangeista.

Rangaistusaikana vangeilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin ohjelmiin, joilla vahvistetaan sosiaalista selviytymistä ja sosiaalisia taitoja [1]. Perheleirejä järjestetään erityisesti Vilppulan vankilassa, jossa on muutenkin kehitetty perhetyötä. Isä-lapsi -ryhmiä järjestetään ainakin Helsingin ja Jokelan vankiloissa. Yksilötyötä [2] on kaikissa vankiloissa myös tutkintavangeille. Noin joka viides vanki on osallistunut kuntouttaviin ohjelmiin.

Lapsen yhteydenpito vanhempaansa

Vangin yhteydenpito vankilan ulkopuolelle tapahtuu kirjeenvaihdolla, puhelimitse, tapaamisissa ja poistumisluvilla. Yhteydenpitomahdollisuudet vangin ja omaisten välillä ovat usein varsin rajatut. Puhelut on rajattu muutamaan minuuttiin päiväaikaan, jolloin omaisten tavoittaminen on vaikeaa (työ, koulu).

Tapaamisten kautta vankilaan voidaan tuoda kiellettyjä aineita tai tavaroita (esim. huumeita), minkä vuoksi tapaamisiin kuuluu tietty valvonta ja kontrolli. Suljetuissa laitoksissa on koskettelu normaalitapaamisissa kiellettyä ja tapaamistiloissa on pleksilasi koskettamisen estämiseksi. Pleksilasien korkeus vaihtelee: erityisvalvotuissa tapaamishuoneissa ne ovat täyskorkeita, muissa matalampia. Esimerkiksi Ruotsissa lapsen ja vanhemman tapaamisen jälkeen vanki tarkastetaan, joten tapaamisen turvallisuusongelmia ei tältä osin ole.

Joissakin suljetuissa vankiloissa on myös tapaamishuoneita, joissa voi järjestää valvottuja tapaamisia normaalimmissä olosuhteissa. Näissä tapaamisissa voi esimerkiksi pieni lapsi päästä vanhempansa syliin. Vankiloissa on myös kodinomaisia perhetapaamistiloja, joissa toteutetaan valvomattomia tapaamisia. Näitä tiloja voidaan resurssien rajoissa käyttää pienten lasten tapaamiseen valvotusti. Pienten lasten tapaamiseen voidaan tarvittaessa käyttää myös muita tiloja. Avovankiloissa tapaamiset järjestetään normaalitiloissa.

Joidenkin kohdalla tapaamismahdollisuuksia rajoittavat omaisten taloudelliset mahdollisuudet saapua vankilaan. Puolisot eivät mielellään tuo tapaamisiin lapsia, koska tapaamistilat ja käytännöt ovat lapsille soveltumattomia. Joissakin tilanteissa on voitu lastensuojelullisin perustein rajoittaa sijaishuollossa olevan lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa.

Hankkeista tarve päästä pysyviin käytäntöihin

Kriminaalihuollon tukisäätiössä on vuodesta 2007 toiminut Ehjä perhe -hanke RAY:stä saadulla rahoituksella. Hankkeessa toteutetaan sekä vankiperheiden vertaisryhmätoimintaa että vankiperhetyön koulutusta. Hanke on ollut perustamassa vankien perhetyön verkostoa ja tuonut vankien läheisten asemaa ja toimeentulo-ongelmia julkisuuteen. Hanke on tuottanut DVD-elokuvan *Emilia*, joka kertoo lapsen näkökulmasta, millaista on, kun vanhempi on vankilassa. Elokuvaan liittyy käsikirja. Elokuvan ja käsikirjan avulla lasten kanssa voidaan käsitellä vanhemman vankilassa oloa. Käsikirjaa voidaan käyttää myös vanhemmuusryhmissä ja ammattilaisten lisäkoulutuksessa.

TAVOITTEET

Lapsiasianeuvottelukunta katsoo, että vankien lasten aseman parantamiseksi on tarpeen ryhtyä seuraaviin kehittämistoimiin, joilla vanhemman vankeuden lapselle aiheutuvia haittavaikutuksia minimoidaan:

1. Parempi tietopohja vankien lapsista

On tärkeää, että Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmiin tallennetaan vankien huollettavana olevien alaikäisten lasten määrä, ikä, sukupuoli sekä asuinalue. Näistä tulee säännöllisesti myös raportoida. On myös tärkeää saada pikimmiten vankien lapsista kokonais selvitys, jonka kautta kuva lapsien tilanteesta selkiytyisi.

2. Ohjeistus rikosseuraamustyöhön ja lastensuojeluun

Sekä rikosseuraamustyössä että kunnan sosiaalityössä tarvitaan kuvausta hyvistä ja sujuvista työprosesseista. Ohjeistusta tulee antaa yhteistyössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen kesken, esimerkiksi niin, että ne laativat yhteisen oppaan. Vankiperheiden asia tulee saada ainakin mainintana lastensuojelun keskeisiin ohjausvälineisiin kuten lastensuojelun laatusuosituksen, valmisteilla olevaan lastensuojelutyön oppaaseen ja käsikirjaan.

Lapsi voi kohdata vanhempansa vankeuteen liittyvää syrjintää tai leimaamista myös koulussa tai päiväkodissa. Myös näiden tahojen tiedontarpeet ja kiusaamisen ehkäisy on otettava ohjeistuksissa huomioon.

Lastensuojelupalveluissa kehittämistyötä tulee tehdä kuntien yhteistyörakenteissa ja esimerkiksi yhteistyössä sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa, sillä yksittäisen pienen kunnan sosiaaliryhmä kohtaa vankiperheiden tilanteita vain harvoin.

Rangaistusajan suunnitelmassa tulee huomioida vanhemmuus ja sen hoitaminen vankeusajana. Samoin tulee huomioida vangin alaikäisen lapsen oikeus yhteydenpitoon vanhempansa kanssa.

3. Rikosseuraamuslaitokselle lapsi- ja perhetyön strategia

Suomen vankiloissa tehdään perhetyötä, mutta vankiloiden lapsi- ja perhetyön strategia-asiakirja jäsentäisi työn tavoitteita ja pitkäjänteistä kehittämistä. Perhetyö, perheiden kanssa tehtävä työ ja lapsiystävällinen, lapsen oikeudet huomioiva lähestymistapa tulisi saada luontevaksi ja systemaattiseksi osaksi vankiloiden työtä. Vanhempien tarpeiden ohella on tarpeen nähdä myös lapsen omat, itsenäiset oikeudet.

Osana perhetyön kehittämistä tulee edistää lapsiystävällisten tapaamisten järjestämistä. Nykyisin tapaamisjärjestelyt ovat etenkin suljetuissa vankiloissa sellaisia, ettei lasta niiden takia usein edes viedä vankilatapaamiseen. Kriminaalihuollon tukisäätiön seminaarissa 4.11.2010 oikeusministeri Tuija Brax lupasi käynnistää tapaamisten kehittämisen lapsiystävällisempään suuntaan. Monissa vankiloissa tämä tarkoittaa tapaamistilojen muutoksia tai lisäämistä. Lisäksi se tarkoittaa vartijoiden koulutusta lapsen kohtaamiseen.

Vankeusajana on mahdollista edistää vangin vanhemmuuden kehittymistä ja kuntoutumista ja näin estää mahdollinen ongelmien jatkuminen ylisukupolvisesti. Vanhemmuutta tukevilla toimilla voi olla vangin elämänkululle merkittävä vaikutus. Tarvitaan myös tutkimusta aihepiiristä sekä vanhempien että lasten näkökulmasta. Lisäksi tulee kehittää vankien ja heidän perheidensä tukityöhön jatkumo vankila-ajasta vapautteen yhteistyössä vankilaviranomaisten ja kunnan toimijoiden kesken.

Lapsi- ja perhetyön kehittämisessä tulee hyödyntää lasten ja nuorten omaa asiantuntemusta esimerkiksi vertaisryhmä- tai fokusryhmätoiminnan avulla. Lapsia ja nuoria, joiden vanhemmat ovat olleet tai ovat vankilassa, on tarpeen saada mukaan kehittämistyöhön pitkäjänteisesti.

4. Lapsiasiamiehet saatava jokaiseen rikosseuraamusyksikköön

Jokaisen vankilan ja yhdyskuntaseuraamusyksikön työntekijöistä tulee valita vähintään yksi lapsiasiamies, joka oman toimensa ohella huolehtii lasten näkökulman huomioimisesta yksikön toiminnassa ja tiloissa. Tietty osa työajasta varataan tähän tehtävään ja lapsiasiamiehille järjestetään perus- ja täydennyskoulutus sekä alueellisia tapaamisia.

Lapsiasiamies huolehtii tilojen lapsiystävällisyydestä ja siitä, että lapsia kohdellaan heidän ikätasoaan vastaavalla tavalla ja aina ystävällisesti. Hän huolehtii siitä, että tapaajille annetaan heidän tarvitsemansa tieto tapaamiskäytännöistä lasten kannalta. Näin vältetään tilanteita, jotka saattavat tuntua lapsista pelottavilta.

Lapsiasiamies myös välittää lapsia ja perheitä koskevaa tietoa yksikön muille työntekijöille. Lyhyellä tähtämellä lapsiasiamies pyrkii saamaan työpaikalle yhtenäisiä, hyviä lapsia koskevia käytäntöjä. Pidemmällä tähtämellä koko maahan pyritään saamaan yhtenäiset käytännöt. Lapsiasiamies tekee myös yhteistyötä vankilan ulkopuolella toimivien tahojen kanssa (esim. järjestöt, kunnat ja seurakunnat).

5. Koulutussisältöjä sekä tiedottamista lapsille kehitettävä

Rikosseuraamuslaitoksen tulee tarjota henkilöstölleen lisä- ja täydennyskoulutusta lapsi- ja läheisnäkökulmasta. Lapsiystävällisten tapaamisten kehittämiseksi on vanginvartijoiden koulutus lasten kohtaamisessa avainasemassa. Samoin rikosseuraamusesimiehet ja vankilan johtajat tulee sitouttaa ja kouluttaa lapsen näkökulman huomioimiseen.

Myös sosiaaliviranomaisten koulutus ja asenteisiin vaikuttaminen on tärkeää: lapsen vanhemman vankeusrangaistusta tulisi pystyä käsittelemään lapsen ja perheen kanssa sekä muutoinkin perheen tulisi saada riittävää tukea. Ehjä perhe -hankkeessa on järjestetty perhetyön kehittämisen pilottikoulutus Rikosseuraamuslaitoksen ja kunnan lastensuojelun työntekijöille. Pilotoinnin jälkeen koulutusmallia ei ole kuitenkaan vakiinnutettu.

Koulutuksen tulee lisätä myös valmiuksia antaa lapselle tietoa vanhemman vankeudesta lapsen ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla. Hyvänä apuvälineenä on edellä mainittu Emilia -elokuva. Kriminaalihuollon tukisäätiö on myös avaamassa Portti vapauteen -portaaliin sivustoa lapsille.

6. Vankiloiden lapsi- ja perhetyölle kansallinen kehittämissyksikkö

Kriminaalihuoltosäätiön Ehjä perhe -hankkeessa kertyneen vankien perheiden kanssa tehtävän työn erityisosaamisen pitkäjänteistä jatkokehittämistä tarvitaan. Olisi tärkeää vakiinnuttaa syntynyt kehittämissyö ja erityisosaaminen esimerkiksi valtakunnallisena kehittämissyksikkönä yhteistyössä säätiön, oikeus- ja sosiaali- ja terveysministeriöiden sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Kehittämissyksiköiden rooli ja rahoitus on edelleen Suomessa ratkaisematta. Nykyään ollaan lähinnä RAY:n määräraikaisten hankerahoitusten varassa.

JAKELU

Oikeusministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriö

Rikosseuraamuslaitos

Liite 2. Portti vapauteen -keskustelupalstan ilmoitus

Hei!

Olemme kaksi sosiaalian opiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, ja teemme opinnäytetyötä vankilan perhetyöstä ja sen merkityksestä rangaistustaan suorittavien perheille. Haluamme työssämme nostaa esiin erityisesti vankien perheiden ja lasten näkökulman. Olisi siis erittäin tärkeää saada mukaan itse perheiden näkemyksiä. Etsimme vapaaehtoisia henkilöitä vastaamaan aiheeseen liittyviin kysymyksiin. Haluaisimme siis haastatella lapsiperheitä, joiden vanhemmista toinen on suorittamassa vankeusrangaistustaan. Lähetämme haastattelukysymykset halukkaille sähköpostin liitetiedostona, joten jokainen voi vastata kysymyksiin omassa rauhassa. Kysymyksiä on noin 10 kappaletta, ja niihin vastataan täysin nimettömänä. Vastaajien henkilöllisyys ei tule missään vaiheessa esille. Käytämme vastauksia aineistona opinnäytetyössämme.

Mikäli haluaisit osallistua haastatteluun, ja tuoda mukaan oman ja perheesi näkökulman, lähetä sähköpostia osoitteeseen: sanna-kaisa.perainen@student.jamk.fi. Vastauksenne ovat meille tärkeitä!

Terveisin Pia Pellonpää ja Sanna-Kaisa Peräinen,
Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Liite 3. Haastattelukysymykset läheisille

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Kiitos että olet lupautunut vastaamaan muutama kysymykseen liittyen vankilan perhetyöhön! Kysymyksiin vastataan nimettöminä, eikä vastauksia käsittele kukaan muu, kuin opinäytteen tekijät. Valmiissa opinäytetyössä ei mitenkään tule ilmi vastaajien henkilöllisyys, vaan vastauksia käytetään/lainataan täysin nimettöminä. Kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata, mikäli ne ovat vaikeita tai eivät kosketa omaa elämäntilannetta. Voit vastata suoraan tälle lomakkeelle, ja liittää sen sitten sähköpostiin, tai kirjoittaa vastaukset sähköpostiviestiin. Kiitos jo etukäteen arvokkaista vastauksista!

Olisimme myös kiinnostuneita saamaan alaikäisten lastenne kertomuksia/ajatuksia/kirjoituksia heidän omasta rangaistusta suorittavasta vanhemmasta, tai jostakin aiheeseen liittyvästä. Tällä tavoin saisimme työhöme myös lasten näkökulmaa. Kertomukset voi kirjoittaa ja laittaa samaan viestiin haastatteluvastausten kanssa. Mainitse kertomuksen kohdalla, minkä ikäinen lapsi on kyseessä, ja onko hän tyttö vai poika.

Mikäli olisit halukas lukemaan valmiin opinäytetyön, mainitse siitä vastausviestissäsi, niin lähetämme valmiin työn Sinulle sen valmistuttua!

1. Vastaajan ikä, siviilisääty, lasten lukumäärä ja iät? Kuinka kauan lastenne isä/puolisonne on ollut vankeudessa? Rangaistuksen kokonaiskesto?
2. Valmisteltiin perhettänne vankeusrangaistuksen alkamiseen? Jos, niin miten? Kuka? (esim. vankilan toimesta, kunnan sosiaalitoimi, jne...)
3. Kuinka lapselle/lapsille on kerrottu vanhemman vankeusrangaistuksesta? Oletteko saaneet tukea asian käsittelyyn lapsen kanssa joltakin taholta?
4. Miten lastenne vanhemman/puolisonne vankeusrangaistus on vaikuttanut perheenne arkeen? (esim. käytännön asiat, oma ja lasten jaksaminen...)
5. Onko perheenne saanut/onko perheellenne tarjottu apua ja tukea vankeusrangaistuksen mukanaan tuomiin muutoksiin/ongelmiin? Kuka on tarjonnut tukea? Millaista? Koetko että sinä ja lapsesi olette tulleet kuulluksi/huomioiduksi?
6. Oletko osallistunut vankilan järjestämään perhetyöhön? Millaiseen? (esim. tapaamiset, leirit, jne...)
7. Minkälaisena koet yhteydenpidon ja tapaamiskäytännöt? Onko näissä mielestäsi otettu lapsia huomioon? (esim. tapaamistilat, vankilan henkilökunnan ammattitaito ja käytös...)

8. Miten koet vankila perhetyön perhesuhteiden ylläpitämisen kannalta? Entä lasten ja heidän rangaistustaan suorittavan vanhemman välisen suhteen kannalta?
9. Mihin asioihin vankilan käytännöissä ja perhetyössä olet tyytyväinen/tyytymätön? Miten toimintaa voisi mielestäsi kehittää, jotta se palvelisi paremmin perheiden tarpeita?
10. Muita ajatuksia/vapaa sana aiheeseen liittyen?

Kiitos vastauksistasi!

Kiitollisin terveisin:

Sanna-Kaisa Peräinen & Pia Pellonpää,

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 4. Haastattelukysymykset asiantuntijoille

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Kiitos, että olet lupautunut vastaamaan muutama kysymykseen liittyen työhösi ja vankilan perhetyöhön! Kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata, mikäli ne eivät liity työnkuvaasi tai ammattiosaamiseesi. Voit vastata suoraan tälle lomakkeelle, ja liittää sen sitten sähköpostiin, tai kirjoittaa vastaukset sähköpostiviestiin. Olethan tietoinen, että nimesi ja ammattisi mainitaan valmiissa opinnäytetyössä. Kiitos jo etukäteen arvokkaista vastauksistasi!

1. Onko teillä perhetyötä/-toimintaa? Millaista? Millaisia tavoitteita olette asettaneet perhetyölle?
2. Miten edesautatte lapsen ja rangaistustaan suorittavan vanhemman suhteen ylläpitämistä vankeusaikana?
3. Onko teillä vanhemmuutta tukevaa toimintaa?
4. Miten määrittelisitte lapsen edun vankeinhoidossa/omassa toiminnassanne? Miten lapsen etu mielestänne näissä toteutuu?
5. Miten vankeinhoitoa/vankilan perhetyötä tulisi kehittää, jotta lapsen etu toteutuisi paremmin?
6. Teettekö moniammatillista verkostoyhteistyötä muiden vankilan ulkopuolisten viranomaisten kanssa perheiden tukemiseksi? Keiden kanssa? Millaista?
7. Onko toiminnassanne huomioitu seuraavia asioita, miten?
 - a. henkilökunnan koulutus lapsen (iänmukaiseen) kohtaamiseen?
 - b. tapaamistilojen ja -käytäntöjen lapsiystävällisyys?
 - c. lapsen ikä- ja kehitystasoon soveltuvan tiedon ja materiaalin tarjoaminen vanhemman vankeusrangaistuksesta?
8. Onko vankilassanne nimettyä lapsiasiamiestä? Jos on, niin millaisia tehtäviä hänelle kuuluu?
9. Oletteko keränneet asiakkailta palautetta toiminnastanne perheiden kanssa? Miten? Millaista palautetta olette saaneet?

Kiitos vastauksistasi!

Kiitollisin terveisin,

Pia Pellonpää & Sanna-Kaisa Peräinen,

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 5. Haastattelukysymykset psykologille

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Kiitos että olet lupautunut vastaamaan muutamaan kysymykseen liittyen työhösi ja vankilan perhetyöhön! Kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata, mikäli ne eivät liity työnkuvaasi tai ammattiosaamiseesi. Voit vastata suoraan tälle lomakkeelle, ja liittää sen sitten sähköpostiin, tai kirjoittaa vastaukset sähköpostiviestiin. Olethan tietoinen, että nimesi ja ammattisi mainitaan valmiissa opinnäytetyössä. Kiitos jo etukäteen arvokkaista vastauksistasi!

1. Mitä työnkuvaasi ja –tehtäviisi kuuluu?
2. Kuinka paljon teet työtä vankien perheiden kanssa? Millaista?
3. Miten perheenjäsenten väliset suhteet on huomioitu toiminnassanne? Ovatko nykyiset toimet mielestäsi riittäviä?
4. Miten vanhemman vankeusrangaistus vaikuttaa lapseen, sekä tämän kasvuun ja kehitykseen?
5. Miten mielestäsi vankilan toiminnassa ja perhetyössä voidaan parhaiten tukea lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä?
6. Miten perhetyötä tulisi mielestäsi kehittää?

Kiitos vastauksistasi!

Kiitollisin terveisin:

Sanna-Kaisa Peräinen & Pia Pellonpää,

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 6. Haastattelukysymykset lapsiasianeuvottelukunnan ylitarkastajalle

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Kiitos, että olet lupautunut vastaamaan muutama kysymykseen liittyen vankilan perhetyöhön ja sen kehittämiseen! Kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata, mikäli ne eivät liity työnkuvaasi tai ammatti-osaamiseesi. Voit vastata suoraan tälle lomakkeelle, ja liittää sen sitten sähköpostiin, tai kirjoittaa vastaukset sähköpostiviestiin. Olethan tietoinen, että nimesi ja ammattisi mainitaan valmiissa opinnäytetyössä. Kiitos jo etukäteen arvokkaista vastauksistasi!

1. Miten määrittäisitte lapsen edun vankeinhoidossa? Miten lapsen etu mielestänne siinä tällä hetkellä toteutuu?
2. Onko Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän kehittämishankkeessa ilmennyt mahdollisuutta kokonaiselvitykselle josta kävisi ilmi, kuinka suurta lapsiryhmää tilanne koskettaa? Voisiko tällainen kokonaiselvitys edesauttaa lasten tilannetta, miten?
3. Missä määrin rikosseuraamusalan henkilöstöä on jo koulutettu perhetyöhön? Minkälaisia asioita koulutuksessa huomioidaan?
4. Onko Rikosseuraamuslaitokselle laadittu lapsi- ja perhetyön strategiaa? Jos on, niin minkälaisia asioita se sisältää?
5. Onko vankiloiden tapaamistilanteita kehitetty lapsiystävällisempään suuntaan? Miten?
6. Onko jokaisessa yksikössä jo nimetty lapsiasiamies? Mitä heidän tehtäviinsä kuuluu?
7. Onko lasten näkökulman huomioimisessa vankiloiden toiminnassa ja tiloissa jo syntynyt Suomeen yhtenäisiä käytäntöjä? Jos on, niin minkälaisia?
8. Missä asioissa on vuonna 2011 laaditun aloitteen (vankiperheiden lasten oikeuksien huomioimisesta) jälkeen tapahtunut kehitystä? Missä asioissa on vielä kehittämisen varaa?

Kiitos vastauksistasi!

Kiitollisin terveisin,

Pia Pellonpää & Sanna-Kaisa Peräinen,

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 7. Haastattelukysymykset Tarja Sassille

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Kiitos, että olet lupautunut vastaamaan muutama kysymykseen liittyen työhösi ja vankilan perhetyöhön! Voit vastata suoraan tälle lomakkeelle, ja liittää sen sitten sähköpostiin, tai kirjoittaa vastaukset sähköpostiviestiin. Olethan tietoinen, että nimesi ja ammattisi mainitaan valmiissa opinnäytetyössä. Kiitos jo etukäteen arvokkaista vastauksistasi!

1. Minkälaisissa asioissa näkisit perheiden tarvitsevan eniten tukea toisen vanhemman vankeusrangaistuksen aikana?
2. Miten mielestäsi lapsen ja perheen huomioiminen toteutuu nykypäivänä Suomen vankiloissa?
3. Miten vankilan perhetyötä tulisi mielestäsi kehittää, jotta se vastaisi paremmin perheiden ja lasten tarpeita?

Kiitos vastauksistasi!

Kiitollisin terveisin,

Pia Pellonpää & Sanna-Kaisa Peräinen,

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 8. Kysely isä lapsi –päivästä

KYSELY ISÄ LAPSI –PÄIVÄSTÄ

1. Vastaajan rooli

- vanki
- läheinen
- henkilökunnan jäsen
- yhteistyötahon edustaja
- muu, mikä? _____

2. Sukupuoli

- nainen
- mies

3. Vastaajan ikä? (mikäli vanki tai perheenjäsen) _____

4. Oliko tiedotus isä lapsi –päivästä riittävää?

- kyllä
- ei

Perustele:

5. Koitko osallistumisen isä lapsi –päivään helpoksi? Perustele vastauksesi lyhyesti.

6. Miten järjestelyt olivat mielestäsi onnistuneet?

7. Oliko toimintaa mielestäsi järjestetty tarpeeksi monipuolisesti?

- kyllä
- ei

8. Olisitko toivonut päivältä jotain lisää? Mitä?

9. Miten lapsia oli mielestäsi huomioitu päivän aikana?

10. Oliko lapsen ja isän vapaalle yhteiselle ajalle varattu riittävästi aikaa?

11. Ovatko tällaiset päivät mielestäsi tarpeellisia? Toivoisitko että tällaisia päiviä järjestettäisiin jatkossa?

12. Muita ajatuksia ja mielipiteitä päivästä? Risuja ja ruusuja? Terveisiä järjestäville tahoille?

Kiitos vastauksestasi! 😊

Liite 9. Tiivistelmä avovankilan isä lapsi-päivän palautekyselyistä

Sanna-Kaisa Peräinen
Pia Pellonpää,
Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
sosiaaliala

TIIVISTELMÄ ISÄ LAPSI-PÄIVÄN PALAUTEKYSELYISTÄ

Keräsimme --- avovankilassa järjestetystä Isä Lapsi-päivästä (12.11.2011) palautetta kyselylomakkeiden muodossa. Saimme vastauksia yhteensä 12 henkilöltä, joista vankeja oli 1, vankien läheisiä 7, henkilökunnan jäseniä 2, ja 1 yhteistyötahojen edustaja. Yhteen lomakkeeseen vastaajan roolia ei oltu mainittu. Vastaajista 9 oli naisia, 2 miehiä, ja yhdessä ei ollut mainintaa lainkaan. Vastanneiden läheisten ja vankien keski-ikä oli 58 vuotta.

Suurimman osan mielestä (9) tiedotus tapahtumasta oli riittävää (Kysymys 4). Isä Lapsi-päivästä oli tehty esite ja ilmoitus. Tapaamisissa kävijöitä oli myös informoitu etukäteen. Tieto kulki myös suoraan vangilta hänen läheisilleen. Kahden (2) vastaajan mielestä tiedotus ei ollut riittävää. He perustelivat vastaustaan sillä, että perhettä ei oltu informoitu tapahtumasta suoraan, eli suora tiedottaminen puuttui. Yhdessä lomakkeessa ei ollut vastausta kysymykseen lainkaan.

Kaikki vastaajat kertoivat kokeneensa tapahtumaan osallistumisen helpoksi (Kysymys 5). Parissa vastauksessa oli tuotu esille moninaisia tunteita, joita tapahtumaan osallistuminen herättää. Oli myös mainittu, että oli lohduttavaa, että muitakin ihmisiä on samassa tilanteessa (ts. vertaistuki). Eräässä vastauksessa oli kuitenkin todettu, että asenneilmapiiri on viimeaikoina muuttunut avoimempaan suuntaan perhetyötä kohtaan.

Kaikki vastaajat olivat myös tyytyväisiä tapahtuman järjestelyihin (Kysymys 6), varsinkin ottaen huomioon, että tapahtumaa järjestettiin ensimmäistä kertaa. Vastauksissa keuhuttiin tapahtumaa lämminhenkiseksi, ja tapahtuman ajatusta mahtavaksi. Myös vankilanjohtajan puhe sai kiitosta. Yhdessä vastauksessa mainittiin, että tehtävien ohjaus ja aikataulutuspaisi säätöä.

Kaikkien vastanneiden mielestä (9) tapahtumassa oli monipuolisesti toimintaa (Kysymys 7). Kolmessa lomakkeessa ei ollut lainkaan vastausta, tai sitä ei voinut tulkita. Kysyttäessä vastaajilta, olisivatko he toivoneet päivältä jotain lisää (Kysymys 8), nousi esille erilaisia ehdotuksia. Parissa vastauksessa toivottiin tapahtumalle pidempää aikaa. Ohjelmaideoina esitettiin muun muassa ulkona touhuamista, sekä work-shoppeja perheen käytännön kriisistä selviytymiseksi. Eräässä vastauksessa toisaalta esille myös se, että enempi ohjelma olisi väsyttänyt lapset ja saanut aikaan liikaa levottomuutta. Yhdessä vastauksessa ehdotettiin, että samantapaisia tapahtumia voisi olla muulloinkin kuin isänpäivänä.

Kaikkien vastanneiden mielestä lapset oli huomioitu tapahtumassa joko hyvin, erittäin hyvin tai kohtalaisesti (Kysymys 9). Kehuja saivat muun muassa laulaminen, kankaanpainanta, sähkölyl pelaaminen ja yhdessäolo isien kanssa. Vastaukset jakaantuivat enemmän kysyttäessä oliko lapsen ja isän vapaalle yhteiselle ajalle riittävästi aikaa (Kysymys 10). Osan vastanneiden mielestä aikaa oli varattu sopivasti, mutta osan mielestä sitä olisi saanut olla enemmän. Yhdessä vastauksessa tuotiinkin esille, että perheet ovat erilaisia ja heidän tarpeensa vaihtelevia.

Kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että tällaiset tapahtumat ovat tarpeellisia, ja niitä toivottiin järjestettävän myös jatkossa (Kysymys 11). Eräässä vastauksessa oli mainittu, kuinka yhdessä tekemisestä jää lapselle positiivinen muisto. Kiireetön ruokailu tapahtuman päätteeksi sai lisäksi kehuja. Tapahtumia toivottiin järjestettävän mahdollisimman usein, muulloinkin kuin isänpäivänä.

Tapahtuma sai paljon kiitosta kysyttäessä muita ajatuksia ja mielipiteitä päivästä (Kysymys 12). Ruusuja saivat muun muassa tapahtuman järjestäjät ja ideoijat, Laukaan vankila, vankilan johtaja, sekä Emilia-esityksen pitänyt nainen (Tarja Sassi). Myös vangit saivat kiitosta itse tekemisestään hyvistä ruuista ja kakuista. Eräässä palautteessa oli mainittu, että on hyvä, että lapsiin ja muihin sijaikärsijöihin aletaan kiinnittää huomiota. Yhdessä vastauksessa nostettiin lisäksi esille tiedon ja avoimen keskustelun tärkeys vankilamaailmaan liittyen.

Liite 10. Tiivistelmä suljetun vankilan isä lapsi -päivän palautekyselyistä

Pia Pellonpää,
Sanna-Kaisa Peräinen,
Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
Sosiaaliala

TIIVISTELMÄ ISÄ LAPSI -PÄIVÄN PALAUTEKYSELYISTÄ

--- järjestetyssä Isä lapsi -päivässä (12.11.2011) keräsimme palautetta kyselylomakkeilla. Palautteet saimme yhteensä 15 henkilöltä, joista vankeja oli 9, läheisiä 3 ja yhteistyötahon edustajia 3. Henkilökunnan jäseniltä emme saaneet vastauksia. Vastaaajista 6 oli naisia ja 9 miehiä. Vastanneiden läheisten ja vankien keski-ikä oli 33 vuotta.

Suurin osa vangeista (8) oli sitä mieltä, että tiedotus päivästä oli ollut riittävää (Kysymys 4). Yksi vastanneista vangeista kuitenkin olisi kaivannut muutakin infoa kuin tiedotustaululla olleen ilmoituksen.

Läheiset olivat saaneet tiedon tapaamishuoneen lapusta ja vangeilta. Kaksi (2) vastanneista läheisistä koki tiedonannin olleen riittävä. Yksi läheinen olisi kaivannut lisää informaatiota.

Vastanneiden yhteistyötahojen edustajien vastauksista tuli ilmi, että tiedotusta olisi voinut lisätä vankiloiden portille ja omaisten sivuille.

Kaikki vangit (9) kokivat osallistumisen isä lapsi -päivään helpoksi (Kysymys 5). Syitä tähän oli muun muassa ryhmän koon pienuus, itse osallistumiseen liittyvien käytännön asioiden helppous sekä aiemmin pidetty yhteydenpito lapsen kanssa. Kaikki vastanneet läheiset (3) (aikuiset) kokivat osallistumisen myös helpoksi ja tapahtuman yllättäneen positiivisesti. Vanhemmat kertoivat tosin lapsia jännittäneen ilmoittautua portille/vartijalle yksin. Yhteistyötaho kiitti henkilökuntaa, joka myös osaltaan mahdollisti osallistumisen helppouden.

Vangit olivat yksimielisesti sitä mieltä, että järjestelyt olivat onnistuneet hyvin (kysymys 6). Erityisesti lapsen kanssa vietetty kahdenkeskinen aika koettiin tärkeänä, myös soittajaa keuhuttiin. Läheiset olivat myös sitä mieltä, että järjestelyt olivat onnistuneet. Erityisesti yhteenkuuluvuuden tunne ja tunne siitä, ettei ole yksin asian kanssa olivat tärkeitä läheisille. Yhteistyötahojen edustajien vastauksissa pidettiin hyvänä sitä, että ohjelmaa oli niin isille, lapsille, kuin saattajille. Yhdessä vastauksessa ehdotettiin saattajien ohjelman tiedottamisesta tarkemmin.

Kaikki vastanneet (vangit, läheiset, yhteistyötahojen edustajat) olivat sitä mieltä, että toimintaa oli tarpeeksi monipuolisesti (kysymys 7).

Osa vangeista (2) olisi toivonut lisää yhteistä aikaa lapsensa kanssa päivään (kysymys 8). Myös ehdotus yhteisestä valokuvasta lapsen kanssa tuli esiin yhdessä vastauksessa. Myös yksi vastaaja läheisistä olisi kaivannut lisää aikaa keskustelulle toisten läheisten kanssa. Yhteistyötahojen edustajien vastauksissa pidettiin tärkeänä aikaa yhdessäololle, ettei ole liikaa ohjelmaa.

Vangit olivat sitä mieltä, että lapsille järjestetty ohjelma oli onnistunut, mutta tärkeimpänä pidettiin yhteistä aikaa vanhemman kanssa (kysymys 9). Isien osallistumista järjestelyihin kakunteon muodossa pidettiin myös tärkeänä. Yhdessä läheisen vastauksessa kerrottiin lapsilla olleen hauskaa isänsä kanssa ja olisi toivottu myös lisää aikaa lapsille. Ei yhteistyötahojen edustajien vastauksia tähän kysymykseen.

Noin puolet vangeista olivat sitä mieltä, että yhteistä aikaa olisi voinut olla esimerkiksi 30 minuuttia lisää (kysymys 10). Yhdessä vastauksista oli myös huomioitu lasten jaksaminen ikään nähden ja pidetty aikaa siten riittävänä. Vastauksissa tuli esiin, että suhteen säilymistä lapseen pidetään tärkeänä ja kaikki yhdessä vietetty aika on hyvä asia. Läheisten vastauksissa aikaa olisi kaivattu lisää. Eräessä vastauksessa esiin tuli ehdotus samanlaisesta ajasta järjestettynä kaksi kertaa kuukaudessa. Mutta kaiken kaikkiaan oltiin sitä mieltä, että tärkeintä on, että tällaisia tapahtumia kuitenkin järjestetään.

Niin vankien, läheisten kuin yhteistyötahojen edustajien vastauksissa oltiin yksimielisesti sillä kannalla, että tapahtuma oli tärkeä ja toivottiin vastaavanlaisia tapahtumia myös jatkossa järjestettäväksi (kysymys 11). Tapahtumaa pidettiin tärkeänä erityisesti perhesuhteiden ylläpitämisen kannalta.

Kysyttäessä muita ajatuksia ja mielipiteitä päivästä (kysymys 12) vankien vastauksissa ruusuja saivat järjestäjät ja vankilan pastori, useammassa vastauksessa oltiin myös tyytyväisiä päivän järjestelyihin. Päivää pidettiin tärkeänä erityisesti perhesuhteiden ylläpitämisen kannalta. Negatiivista palautetta vangeilta päivästä tuli tapahtuman jälkeisestä ruumiintarkastuksesta ja isänpäiväkorttien viemisestä narikkaan. Läheiset kiittelivät päivästä ja olivat kokeneet sen positiivisena, että saivat päivän aikana vertaistukea muilta omaisilta. Eräessä vastauksessa tuli esiin toive tällaisten vertaistuki ryhmien järjestämisestä samaan aikaan kun lapset tapaa- vat isäänsä. Yhteistyötahojen edustajilta tuli kiitoksia vankilalle aktiivisuudesta.